

Tutu yo'o' nduu' ña ni ke'i San Marcos ña ka'an xa'a' Jesús

*So'q ni xaa a kii' ni sakuchi' Juan ne yivi'
kuenta Ndiosí itia Jordán*

(Mt. 3:1-12; Lc. 3:1-9,15-17; Jn. 1:19-28)

¹ So'q ni xa'a' tu'un va'a ña ka'an xa'a' Jesu-
cristo, si'e Ndiosí. ² Naa yoso' a mii' ni ka'an
Isaías te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí, kii' ni ke'i
ra ña ni ka'an Ndiosí ndii:

Yu'u ndii, tianu' i nda'a' xa'a' i,
te xi'na ra ku'un, te ndasava'a ra ichi' nuu' un'.

³ Te te jaan' nduu' te tiakú tachi' yu'u' ka'an ti'e'
ra mii' taxin' kaa' ndii:

“Ndasava'a ndo'ó ichi' mii' kixin xto'o e',
te ndasandaku tu ndo' a.”

Kachi a.

⁴ Sakan' na kuii' ni xa'a' iin te nani' Juan
sakuchi' ra ne yivi' kuenta Ndiosí mii' taxin' kaa'.
Te ka'an ndoso' ra nuu' nia kuenta ña nama nia
nimá nia xa'a' kuachi ña xaa' nia. Sakan' te koo
ka'nu' ini Ndiosí xa'a' nia, te kuchi' nia kuenta a.

⁵ Te sakuu' ne ndiee' nuu' Jerusalén xiin' nda'a' a,
ña nu'u' nuu' nu'u' Judea ndii, ni xa'an nia mii'
iin' Juan jaan', te kuni so'q ña'a' nia, te na'má
nia kuachi nia, te ni sakuchi' ña'a' ra kuenta
Ndiosí itia Jordán jaan'. ⁶ Toto Juan ndii, xiin'
ixi' camello ni kua'a a. Te ki'i' iin' toko' ra. Te

tíkà xiin' ñuñu' itun' nì xaxì' rà. ⁷ Nì ka'an ndoso' rà nuu' nja ndii:

—Ñà kuaxì xata' ì ndii, ñà koo' chukuu' ka nduu' a te sakan' yu'ù. Te yu'ù ndii, nì ndee vā'a ì kunduu te ndaxin' iin' ndixan' ki'i' a. ⁸ Yu'ù ndii, sakuchi' ì ndo'ó xiin' tikui kuitì', ndisu ñà jaan' ndii, sakuchi' a ndo'ó kuenta a xiin' ñà ndiee' Espiritu Santo —nì kachì rà xiin' nja.

*Sò'ò nì xaa a kii' nì chichì tu Jesús itia Jordán
(Mt. 3:13-17; Lc. 3:21-22)*

⁹ Te kii' sakan' ndii, nì keta Jesús ndee ñuu Nazaret, ñà naá nuu' ñu'u' Galilea, te nì xaa a mii' iin' Juan jaan', te nì sakuchi' ña'a' rà itia Jordán. ¹⁰ Te ndi'ì sò'ò nì chichì Jesús, te nì keta a tikui. Ikan' te nì xini a nì nunia' ndivi', te nuu' Espiritu Ndiosí, naa kaa' paloma kaa' a, te nì ndoo a xiin' a. ¹¹ Sakan' te nì ka'an iin' tachi' yu'u' ndee ndivi' ndii:

—Yo'ó nduu' si'e manì' ì, te va'a va kuni ì xini ì yo'ó —nì kachì a xiin' a.

*Sò'ò nì xaa a kii' nì kuni ñà ndiva'a sanama' a
Jesús nuu' kuachi
(Mt. 4:1-11; Lc. 4:1-13)*

¹² Ndi'ì sò'ò ñà jaan', te nì saka'an Espiritu Santo nimá Jesús te ku'un a mii' taxin' kaa'. ¹³ Te ikan' nì xika a nii' uvi xiko kivi', te nì xito kua'a ña'a' ñà ndiva'a. Te nì xika a tein ti' iku', te nì ndekuie ángele ikan', te nì xika nuu a nuu' Jesús.

*Sò'ò nì xaa a kii' nì xa'a' Jesús ka'an ndoso' a
nuu' ne ndiee' ñu'u' Galilea
(Mt. 4:12-17; Lc. 4:14-15)*

14 Te kij' n̄i x̄iku'un Juan naá r̄a v̄i'e k̄ā ndii, n̄i xa'an Jesús nuu' ñu'u' Galilea ka'án ndoso' a tu'un va'a xa'a' s̄āa kuní Ndiosí ka'ndīa chuun' a nimá e'. 15 Te ka'án a ndii:

—Xa n̄i xin̄u kivi' ña n̄i ch̄ituní Ndiosí, te xa n̄i kuyat̄in ka'ndīa chuun' a nimá ne yivi'. Ña jaan' na kuii' nam̄a ndo' nimá ndo' xa'a' kuach̄i ña xaa' ndo', te k̄and̄ixa' ndo' tu'un va'a xa'a' ichi' a —n̄i kachi' a.

S̄o'q n̄i x̄āa a kij' n̄i k̄ana Jesús k̄umi' ta'an te tava' t̄iaka' te kunduu' r̄a nda'a' xa'a' a
(Mt. 4:18-22; Lc. 5:1-11)

16 Te kij' xika' Jesús yu'u' min̄i Galilea ndii, n̄i xin̄i a uvi' ta'an te yivi'. In̄ r̄a nan̄i' Simón, te inḡa r̄a nan̄i' Andrés. Te jaan' ndii, ñan̄i r̄a kun̄i ta'an' r̄a. Te skó'ni' r̄a ñun̄u' r̄a t̄ix̄in t̄ikui min̄i jaan', s̄akan' ña te tava' t̄iaka' nduu' r̄a. 17 Te n̄i ka'an a xiin' r̄a ndii:

—N̄ia'a ndo', te kundikun ndo' ichi' i, te san̄ia'á i ndo'ó tava' ndo' ne yivi' nuu' kuach̄i n̄ia te kundikun n̄ia yu'u' —n̄i kachi' a.

18 Xaka'an e' te n̄i nakoo r̄a ñun̄u' r̄a, te n̄i x̄ikundikun r̄a Jesús.

19 Te kij' n̄i ya'a a ndoso' ka' ndii, n̄i xin̄i a Jacobo xiin' ñan̄i r̄a Juan, te uvi' s̄a'a te jaan' nduu' si'e Zebedeo. Te jaan' ndii, ndiee' r̄a xiin' yuva' r̄a t̄ix̄in tundo'o' r̄a na'ma' r̄a ñun̄u' r̄a. 20 S̄akan' te n̄i k̄ana Jesús Jacobo xiin' Juan, te n̄i nakoo te jaan' yuva' r̄a t̄ix̄in tundo'o' xiin' te tatú r̄a, te n̄i x̄ikundikun r̄a Jesús.

*Sq'o ni xaa a kii' ni xta'ni' Jesús ña ndiva'a
nimá iin te yivi'*

(Lc. 4:31-37)

²¹ Te ni xaa Jesús ñuu Capernaum xiin' te nda'a' xa'a' a. Te kii' ni xaa kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi' ndii, ni sko'nu' a xiin' te jaan' tixin vi'e mii' nakayá ne ñuu jaan', te ni sania'á a ne yivi'. ²² Te ni nandaní nia saa sania'á ña'a' a, sakan' ña ni ka'an a ndee naa ka'an iin te kumi' ña ndiee', te süu' naa sania'á te sania'á tu'un ndei' Ndiosí.

²³ Te ni yoo iin te naá ña ndiva'a nimá tixin vi'e jaan', te ni nde'i ti'e' ña jaan' ka'an a ndii:

²⁴ —Kua'an Jesús, te Nazaret. ¿Ndichun kuaxi sataña'a' un' ndu? ¿Ñáá kuaxi un' te sandoñu'u' un' ndu? Xiní yu'u yoo nduu' yo'ó. Ña su'un kuenta Ndiosí nduu' un' —ni kachi a.

²⁵ Ikan' te ni ka'an ndiee' Jesús xiin' ña jaan' ndii:

—Taxin' koo yu'u' un' te kua'an ketá nimá te ñaa' —ni kachi a.

²⁶ Te ni kisi ndiee' ña ndiva'a jaan' te jaan', te ni nde'i ti'e' a, te ni ketá a nimá ra kua'an a. ²⁷ Te sakuu' ne jaan' ndii, ni nandaní xava'a nia, te ni ka'an xiin' ta'an' nia ndii:

—¿Mii' tu kuaxi ña ka'an te yivi' kaa'? ¿Tee' iin ichi' xaa' nduu' ña sania'á ra, cho'? Sakan' ña xiin' ña ndiee' ka'an chuun' ra nuu' ña ndiva'a, te xini so'o a —kachi xiin' ta'an' nia.

²⁸ Te yachi va ni kiku kuento xa'a' Jesús kanii' nuu' ñu'u' Galilea jaan'.

*Sq'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús ña' tiso
Simón Pedro*

(Mt. 8:14-15; Lc. 4:38-39)

²⁹ Sakan' te ni keta Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' vi'e jaan' te kua'an a xiin' Simón xiin' Andrés vi'e uvj saa' te jaan'. Te kua'an tu Jacobo xiin' Juan xiin' a. ³⁰ Te ña' tiso Simón jaan' ndii, ka'ni' ndiee' tiin' ña'a' kandu'u' a' vi'e jaan'. Te kii' ni xaa Jesús xiin' ra ikan' ndii, ni ka'an ne yivi' xiin' a xa'a' ña' jaan'. ³¹ Sakan' te ni kuyatin a mii' kandu'u' a', te ni tijn a nda'a' a', te ni ndanji' ña'a' a. Xaka'an e' te ni kiee ña'a' ka'ni', te ni xa'a' a' nduku' a' ña kuxi a xiin' te jaan'.

Sq'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús kua'a' ne yivi'
(Mt. 8:16-17; Lc. 4:40-41)

³² Te xakuua' nuu' kii' xa ni keta ñu'u' kivi' jaan' ndii, ni xan ndiaka te ni xan ndiaka ne ndiee' ñuu jaan' sakuu' ne kuni kuvj nuu' Jesús. Te ni xan ndiaka tu nja ne ñu'u' ña ndiva'a nimá. ³³ Te ni ndekuie kua'a' xava'a ne ndiee' ñuu jaan' yi'e' vi'e jaan'. ³⁴ Te ni sanda'a a kua'a' va ne kuni kuvj nuu' ndee ka nuu' kui'e. Te sakan' tu ni tava' a kua'a' ña ndiva'a ña ñu'u' nimá ne jaan'. Te ni taxj Jesús ka'an ña ndiva'a sakan' ña xini ña jaan' yoo nduu' Jesús.

Ka'an Jesús xiin' Ndiosí jin xaan' mii' taxin'
kaa'

(Lc. 4:42-44)

³⁵ Te nja'a va kuaxi kitú', te ni ndoko Jesús, te ni keta a vi'e jaan' te kua'an a jin xaan' mii' taxin' kaa' xa'a' ku'u, te ikan' ni ndatu'un' a xiin' Ndiosí. ³⁶ Te ni xa'an nanduku' ña'a' Simón xiin'

ing̃a t̃e nd̃a'a' xa'a' a. ³⁷ T̃e ñi ka'añ r̃a xiin' a kij' ñi xa'añ kuni ñ̃a'a' r̃a ndii:

—S̃akuu' ñe yivi' nanduku' yo'ó, tákui'e —ñi kachi r̃a.

³⁸ Sakan' t̃e ñi ka'añ a xiin' r̃a ndii:

—To'o' ndo' tuku ñ̃uu, ñ̃a ñ̃u'u' yat̃in, t̃e ka'añ ndoso' t̃u i t̃u'uñ va'a nuu' ñe yivi' jaan'. Kuachi ndii xã chuuñ jaan' ñi ket̃a i nuu' Ndiosí kuaxi i —ñi kachi a.

³⁹ Sakan' na kuu ñi ket̃a a xiin' t̃e nd̃a'a' xa'a' a jaan', t̃e ñi xa'añ ka'añ ndoso' a t̃u'uñ va'a nuu' ñe ndiee' kanii' nuu' ñ̃u'u' Galilea. Sakan' ñi xaã a t̃ix̃iñ i'iñ vi'e mii' nakayá ñe ndiee' ñ̃uu jaan'. T̃e sakan' t̃u ñi t̃ava' a ñ̃a nd̃iva'a ñ̃a ñ̃u'u' nimá ñe ndiee' ikan'.

S̃o'o ñi xaã a kij' ñi sanda'a Jesús iiñ t̃e kumi' kui'e te'i

(Mt. 8:1-4; Lc. 5:12-16)

⁴⁰ T̃e ñi kuyat̃iñ iiñ t̃e kumi' kui'e te'i nuu' Jesús, t̃e ñi x̃ikuijñ xiti' r̃a nuu' a, t̃e ñi ka'añ nda'vi r̃a xiin' a ndii:

—Tákui'e, naa' kuni un' ndii, kuvi sanda'a un' yu'u nuu' kui'e ñ̃a ndo'o' i —ñi kachi r̃a.

⁴¹ T̃e ñi kuṽita iñi a xa'a' t̃e jaan', t̃e ñi sañakaá a nd̃a'a' a, t̃e ñi tond̃ia nd̃a'a' ñ̃a'a' a ka'añ a xiin' r̃a ndii:

—Kuni sanda'a i yo'ó nd̃a'ã kij' un' —ñi kachi a.

⁴² Sakan' na, kij' ka'añ a ñ̃a jaan' ndii, xa'ka'añ e', t̃e ñi k̃iee ñ̃a'a' kui'e jaan', t̃e ñi nd̃a'ã r̃a.

⁴³ Nd̃i'i jaan' t̃e ñi ka'añ chuun' ndiee' a xiin' r̃a, t̃e ñi nd̃ei' ñ̃a'a' a ka'añ a xiin' r̃a ndii:

⁴⁴ —Kua'an, ndis̃u k̃a'añ un' xiin' ndeẽ iiñ ñe yivi' ñ̃a ñi xaã i xa'a' un' yo'o'. Süu' jaan' ndii

kua'an te nia'a xiin' mji' un' nuu' sutu ña xa ni nda'a un'. Te nasoko' un' ña'a nuu' Ndiosí xa'a' ña xa ni nda'a un' naa ni ka'an chuun' Moisés, te kuni ne yivi' ña ni nda'a xna'a un' —ni kachi a.

⁴⁵ Ndisu ni keta so'o te jaan' kua'an ra, te ni xa'a' kiku ra kuento nuu' sakuu' ne yivi' xa'a' ña ni xka'ndia jaan'. Xa'a' a jaan' na ni kuvi ka ku'un tuvi' Jesús ndee iin ñuu jaan', süu' jaan' ndii ni ndoo a mii' kataxin', ndee saa ka ni ndii, ni xa'an ne ndee' sakuu' ñuu jaan' mii' ni yoo a.

2

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin te kui'e xa'a'

(Mt. 9:1-8; Lc. 5:17-26)

¹ Te kii' ni xka'ndia ndia'vi' kivi' ndii, ni nandiko' tukuu' Jesús ñuu Capernaum. Te ni xa'a' xika' kuento ña ndu'u' a iin vi'e. ² Numi' te ni nakaya kua'a' ya'a ne yivi' mii' ndu'u' a. Te chitu' ni'i vi' ndee yi'e' vi'e a jaan'. Te ka'an Jesús tu'un Ndiosí nuu' nia.

³ Ikan' te ni ndekuie kumi' ta'an te yivi' ndiso' ra iin te kui'e xa'a' kandu'u' ra nuu' iin tun' xto. ⁴ Te kii' ni ndekuie ra xiin' te jaan' vi'e mii' iin' Jesús ndii, ni kuvi kuyatın ra nuu' a, kuachi ndii kua'a' va ne yivi' ita'. Sakan' na ni kaa ra xini' vi'e xiin' te kuni kuvi jaan', te ni xa'a' ra iin yavi ikan' sava ni mii' iin' Jesús. Sakan' te ni sanuu' ra tun' xto mii' kandu'u' te kuni kuvi jaan' nuu' a. ⁵ Te kii' ni xini' Jesús ña ini te yivi' jaan' xini ña'a' ra ndii, ni ka'an a xiin' te kuni kuvi jaan' ndii:

—Xa n̄i ndoyō kuach̄i un', piã'un —n̄i kach̄i a.

⁶ Sava t̄e sania'á tu'un ndei' Ndiosí, t̄e yoo ikan' ndii, n̄i ka'an ra xiin' nimá ra ndii: ⁷ “T̄e yivi' kaã' ndii, kaniã'a ra xa'a' Ndiosí, sakan' ña Ndiosí kuiti' yoo ndiee' t̄e sandoyo' a kuach̄i ne yivi'”, n̄i kach̄i ra xiin' nimá ra.

⁸ Ndisu numi' t̄e n̄i xini Jesús xiin' nimá a ña ka'an t̄e jaan' xiin' nimá ra. T̄e n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—Vã'a ka'an ndo' xiin' nimá ndo' xa'a' i, taa. ⁹ ¿Ndee ña nduu' ña xaku' ka vixi ka'an i xiin' t̄e kaã', tuu ndo'ó? ¿Ñáá ña xa n̄i ndoyō kuach̄i ra, uun ñáá ña ndokoo ra t̄e na'in ra tun' xto ra, t̄e ku'un ra? ¹⁰ Sakan' na kuii' nia'a yu'u, ña nduu' tu t̄e yivi', ndo'ó ña kumi' i ndiee' iin yivi' t̄e sandoyo' i kuach̄i ne yivi' —n̄i kach̄i a.

¹¹ Sakan' t̄e n̄i ka'an a xiin' t̄e kui'e xa'a' jaan' ndii:

—Xiin' yo'ó ka'an i. Ndokoo un', t̄e na'in un' tun' xto un', t̄e nu'u un' vi'e un' —n̄i kach̄i a.

¹² Xaka'an e' t̄e n̄i ndondich̄i ra, t̄e n̄i na'in ra tun' xto ra, t̄e nuu' ni'nu' sakuu' ne yivi' jaan' t̄e n̄i ketã ra kua'an ra. T̄e n̄i nandan̄i va ñia xaka'nu' ñia Ndiosí ka'an ñia ndii:

—Ndee iin kivi' tia'an kun̄i e' naa ña kaa' —n̄i kachi ñia.

*Sō'o n̄i xaa a kii' n̄i kana Jesús Leví Mateo
(Mt. 9:9-13; Lc. 5:27-32)*

¹³ Ndi'i ña jaan' t̄e n̄i ketã Jesús vi'e jaan' t̄e kua'an n̄i tukuu a yu'u' m̄ini Galilea. T̄e kua'a' va ne yivi' kua'an mi' iin' a, t̄e sania'á ña'a' a tu'un Ndiosí. ¹⁴ T̄e kij' xka'ndiá a kua'an a ndii, n̄i xini

a ndu'u' Leví, si'e Alfeo, mii' kendiaa' ya'vi' ra xa'a' ñuu Roma. Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ñia'a, te kundikun un' yu'u —ni kachi a.

Sakan' te ni ndondichí ra, te ni xikundikun ña'a' ra.

¹⁵ Te kij' ndu'u' Jesús nuu' mesa xixi' a vi'e Leví jaan' ndii, kua'a' tu te kendiaa' ya'vi' xa'a' ñuu Roma xiin' kua'a' tu ne ká'an va'a ne yivi' xa'a' ndiee' inga' nja nuu' mesa xiin' Jesús, xiin' te nda'a' xa'a' a xixi' nja, sakan' ña xa yoo kua'a' te ndikun xata' a. ¹⁶ Te kij' ni xiní te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, te nduu' kuenta te fariseo, ña xixi' Jesús xiin' te kendiaa' ya'vi' jaan' xiin' inga ka ne ká'an va'a ra xa'a' jaan' ndii, ni ka'an ra xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Koto ndo' saa vi' kuu' te sania'á ndo'ó kaa'. Va'a xachi' xaa' ra xixi' ra xiin' te kendiaa' ya'vi', xiin' inga te xaa' tu kuachi kaa' —ni kachi ra.

¹⁷ Te ni ka'an Jesús xiin' ra kij' ni xiní so'o a ña ni ka'an ra jaan' ndii:

—Ne va'a kuni ndii, kuni nja te tatan', süu' jaan' ndii ne kuni kuví kuití' kuni ra. Te yu'u ndii, kuaxi i te kana i ne tuu ña xachuun' ndaku nja. Süu' jaan' ndii kuaxi i, te kana i ne xiní ña yoo kuachi nja —ni kachi a.

Yo'o' ka'an Jesús ña nduu' a ndee' naa iin te tunda'a'

(Mt. 9:14-17; Lc. 5:33-39)

¹⁸ Kij' ni xiní sava ne yivi' ña yoo nditia te nda'a' xa'a' Juan xiin' te nda'a' xa'a' te fariseo ndii, ni xa'an ndatu'un' nja Jesús ndii:

—Te nda'a' xa'a' Juan ndii, yoo nditia chito va ra. Te sakan' tu xaa' te nda'a' xa'a' te fariseo. Te,

¿ndichun na yoo ndit̄ia te nda'a' xa'a' yo'ó? —ni kachi n̄ia xiin' a.

¹⁹ Te n̄i ka'an Jesús xiin' n̄ia ndii:

—¿Ñáá kuv̄i koo ndit̄ia ne yivi', ne ñu'u' mii' yoo ña tunda'á', kii' ndu'u' ka te tunda'á' xiin' n̄ia? Kuv̄i saa n̄ia ña jaan', sakan' ña ndu'u' ka te tunda'á' jaan' xiin' n̄ia. ²⁰ Ndisu xaa iin kivi' kii' tu'un ne yivi' te tunda'á' jaan', te kii' sakan' ndii, kuni a kaka ndit̄ia ne jaan' —ni kachi a xiin' n̄ia.

²¹ Te n̄i ka'an ka a xiin' n̄ia ndii:

—Ndee iin ne yivi' ná'ma' iin toto yata' xiin' iin tu'un' toto xaa'. Kuachi ndii, kii' ndoo toto jaan' ndii, nandii toto xaa' jaan' te kuachi ndi'i ka toto yata' jaan'. ²² Te ndee iin tu ne yivi' ndii, taan' n̄ia vino xaa' tixin iin' yata'. Sakan' ña naa' saa n̄ia sakan' ndii, kii' kuiya' ra' ndii, tia'ndia iin' jaan', te kuit̄ia ndoo ra', te ndoñu'u' saka tu iin' jaan'. Sakan' na kuii' kuni a ña taan' e' vino xaa' tixin iin' xaa' —ni kachi a xiin' ne jaan'.

Jesús nduu' ña kumi' ndiee' nuu' ndee kivi' sábado, ña xinandiee' e'
(Mt. 12:1-8; Lc. 6:1-5)

²³ Iin kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi', kii' xka'ndiá Jesús kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a mii' yoo trigo ndii, n̄i xa'a' te jaan' tu'un' ra yoko' trigo jaan'. ²⁴ Te n̄i ka'an sav̄a te fariseo ndii:

—Koto un', ¿ndichun na xaa' ndo' ña xata'an saa e' kivi' sábado, ña xinandiee' e'? —ni kachi ra.

²⁵ Te n̄i ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—¿Ñáá tia'an ka'vi ndo' tutu Ndiosí mii' ka'an a xa'a' ña n̄i xaa David xta'an' kii' n̄i nat̄in ra,

te ni xi'i ra soko xiin' te ndiaka' ta'an' xiin' ra? ²⁶ Sakan' te ni xka'ndia ra tixin vi'e Ndiosí kii' ni nduu' Abiatar sutu ka'nu', te ni xixi ra xita' va'a su'un, tee' ndee sutu kuiti' xata'an kuxi ña jaan', te ni taxí tu ra a ni xixi ndee te ndiaka' ta'an' xiin' ra —ni kachi a.

²⁷ Te ni ka'an tu a xiin' te jaan' ndii:

—Kivi' sábado, ña xinandiee' e' ndii, ni xa'a ña'a' Ndiosí xa'a' ña va'a ne yivi'. Te süu' ne yivi' ni xa'a a xa'a' kivi' jaan'. ²⁸ Xa'a' a jaan' na yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, kumi' i ndiee' ndee xa'a' kivi' sábado, ña xinandiee' e' —ni kachi a.

3

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin te kui'e nda'a'

(Mt. 12:9-14; Lc. 6:6-11)

¹ Tuku ni ni nda'ni Jesús vi'e mii' nakayá ne ñuu jaan', te ni ka'ni iin te kui'e nda'a' ikan'.

² Te ni chuun xa'a' va te fariseo te kuni ra naa' sanda'a a te kui'e nda'a' jaan' kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi', sakan' te kvi tijn kuachi ra Jesús. ³ Te ni ka'an a xiin' te kui'e nda'a' jaan' ndii:

—Ndondichí, te kujin un' ma'in' kaa' —ni kachi a.

⁴ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' te kuni tijn kuachi ña'a' jaan' ndii:

—¿Ndee ña taxi' tu'un ndei' Ndiosí saa e' kivi' sábado, ña xinandiee' e'? ¿Ñáá ña va'a taxi' a saa e' uun ñáá ña nja'a taxi' a saa e'? ¿Ñáá sakahú e' ne yivi', uun ka'ni' ndi'i' e' nja, kachi a? Nakujin ndo' —ni kachi a.

Ndisu te jaan' ndii, koo' a ni ka'an xachi' ra.
 5 Sakan' te ni nakoto'ni xi'e a nuu' te jaan', te
 nda'vi tu kuni a xa'a' ña xii va nimá ra. Sakan'
 te ni ka'an a xiin' te kui'e nda'a' jaan' ndii:

—Sanakaá un' nda'a' un' —ni kachi a.

Sakan' te ni sanakaá ra nda'a' ra, te ni nda'a a.

6 Ni kiee so'o te fariseo jaan' ikan', te ni xa'a'
 ndatu'un' tuni ra xiin' te nda'a' xa'a' Herodes saa
 kuvi ka'ni' ra Jesús.

*So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús kua'a' ne yivi'
 yu'u' mini*

7 Sakan' te ni keta Jesús te kua'an a xiin' te
 nda'a' xa'a' a yu'u' mini Galilea, te kua'a' ya'a
 ne yivi' ndikun ña'a' kua'an ña. Sava ne yivi'
 jaan' ni kiee ñuu ña ñu'u' nuu' ñu'u' Galilea, te
 sava ña ni kiee ñuu ña ñu'u' nuu' ñu'u' Judea,
 8 te sava tuku ne jaan' ni kiee ñuu Jerusalén. Te
 sava tuku ña ni kiee ñuu ña ñu'u' nuu' ñu'u'
 Idumea. Te sava tuku ña ni kiee ñuu ña ñu'u'
 tuku ta'vi' itia Jordán. Te ni kiee tu sava ne yivi'
 jaan' yatín ñuu Tiro xiin' ñuu Sidón. Kua'a' ya'a
 nanduu' ne yivi' jaan', te kua'an ña mii' kua'an
 Jesús. Sakan' xaa' ña xa'a' ña ni xini ña kuento
 xa'a' kua'a' ya'a chuun ka'nu' ña xaa' a. 9 Sakan'
 te ni ka'an chuun' a xiin' te nda'a' xa'a' a ña na
 koo tu'va ra xiin' iin' tundo'o mii' kuna'a a ka'an
 ndoso' a, koto ka tavi ña'a' ne kua'a' ya'a jaan'.
 10 Kuachi ndii xa ni sanda'a a kua'a' ne yivi',
 xa'a' a jaan' na ndekuie' te ndekuie' kua'a' va ne
 kuni kuvi nuu' a te tondia ña'a' ña te nda'a ña.
 11 Te kii' xini ña'a' ne ñu'u' ña ndiva'a nimá ndii,
 xikuitá xiti' ña nuu' a, te ka'an ti'e' ña ndiva'a
 jaan' xiin' Jesús ndii:

—Yo'ó nduu' si'e Ndiosí —kachi a.

¹² Ndisu ni ka'an chuun' ndjee' Jesús nuu' ña ndiva'a jaan' te koo taxin' yu'u' a, sakan' te ka'an a nuu' ne yivi' yoo nduu' Jesús.

So'o ni xaa a kii' ni nakaxin Jesús uxí uvi ta'an te nda'a' xa'a' a

(Mt. 10:1-4; Lc. 6:12-16)

¹³ Ni ya'a te ni kaa Jesús xini' iin iku', te ni xaka a te kuni nakaxin a. Te kii' xa ita' ti'vi sakuu' ra nuu' a ndii, ¹⁴ ni nakaxin a uxí uvi ta'an te jaan' te kaka ra xiin' a te tianu' ña'a' a sania'a ra ichi' a. ¹⁵ Te kumi' ra ndjee' te sanda'a ra ne kuni kuvi, te kumi' tu ra ndjee' te tava' ra ña ndiva'a ña ñu'u' nimá ne yivi'. ¹⁶ Iin te jaan' nani' Simón, te ni chindu'u' Jesús inga kivi' ra Pedro. ¹⁷ Te inga ra nani' Jacobo, xiin' ñani' ra, te nani' Juan. Te si'e Zebedeo nduu' uvi saa' te jaan'. Te ni chindu'u' Jesús kivi' uvi saa' te jaan' Boanerges. Te ña jaan' kuni kachi a ndii: Te kui'e va ndee naa nde'í savi'. ¹⁸ Te inga tuku ra nani' Andrés, te inga ra nani' Felipe, te inga ra nani' Bartolomé, te inga ra nani' Mateo, te inga ra nani' Tomás, te inga ra nani' Jacobo, te jaan' ndii, si'e Alfeo nduu' ra. Te inga ra nani' Tadeo, te inga ra nani' Simón, te jaan' ndii, kuenta iin ti'vi, te nani' cananista nduu' ra. ¹⁹ Te inga ra nani' Judas Iscariote, te ni sanakua'a Jesús so'o' ndi'i' nda'a' te kuu' ka'nu'. Ndi'i' ña jaan' te ni nandiko' sakuu' nja vi'e.

Ka'an kini te sania'a tu'un ndei' Ndiosí xa'a' Jesús

(Mt. 12:22-32; Lc. 11:14-23)

20 Te tuku ni ni nakaya kua'a' xava'a ne yivi' nuu' a. Xa'a' a jaan' na ndee ni kunia'a a kuxi a ni ndee te nda'a' xa'a' a. 21 Kii' ni xini tu'un ne iin kuu' xiin' Jesús xa'a' ña jaan' ndii, ni kiee nia vi'e nia kua'an nia kuni naka ña'a' nia, sakan' ña ka'an ne jaan' ndii:

—Te loco nduu' ra —kachi nia.

22 Te ni ka'an tu sava te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, te ni kiee ñuu' Jerusalén ndii:

—Ña ndiva'a kuu' nuu' ña nani' Beelzebú naá nimá Jesús kaa', sakan' na chindiee' ña'a' a te kuvi tava' ra ña ndiva'a ña ñu'u' nimá ne yivi' —kachi te jaan'.

23 Sakan' te ni kana Jesús te jaan' nuu' a, te ni ka'an a xiin' ra iin ña ka'an ndiaa a ndii:

—¿Ñáa ka'an' ndo'ó ndii, kuni ña ndiva'a kuu' nuu' tava' ta'an' a nimá ne yivi'? 24 Naa' nata'vi' ne yivi', ne ndiee' iin ñuu' ka'nu' kuu' nuu', te kunta'an' nia ndii, ndoñu'u' ñuu' jaan', 25 uun naa' nata'vi' ne ndiee' tixin iin vi'e te kunta'an' nia ndii, nduxin tu vi'e ne jaan'. 26 Te nii' sakan' nduu' tu a naa' kunta'an' ña ndiva'a kuu' nuu' jaan' xiin' nda'a' xa'a' a, te nata'vi' ta'an' a ndii, sandoñu'u' xiin' mji' a, te xa' ikan' nduxin ndi'i ña xa'ndia chuun' a. 27 Te ndee iin ne yivi' küvi ki'vi vi'e iin te ndiee' va te na'in nia ña'a' ra, naa' sätin ña'a' nia ña nuu'. Sakan' kuiti' te kuvi sakuina' nia ña kumi' ra.

28 Ña ndaku ka'an' i xiin' ndo' ndii, sakuu' nuu' kuachi ña xaa' ndee ka ne yivi' xiin' sakuu' nuu' ña kanja'a nia ndii, koq ka'nu' ini Ndiosí xa'a' nia. 29 Ndisu yoo ka kanja'a xa'a' Espiritu Santo ndii, koo' kivi' koq ka'nu' ini Ndiosí xa'a' ne jaan'.

Süü' jaan' ndii kuachì nja ndee ndi'ì nì kivi' —nì kachì a xiin' te jaan'.

³⁰ Nì ka'an Jesús ña jaan', kuachì ndii ka'an te jaan' ña ña ndiva'a naá nimá a.

Sō'ō nì xaa a kii' nì kixin s'i'ì Jesús xiin' ñani a nanduku' ña'a' nja

(Mt. 12:46-50; Lc. 8:19-21)

³¹ Sakan' te nì xaa si'ì Jesús xiin' ñani a vi'e mii' iin' a. Te nì ndoo nja ita' nja ki'e, te nì saya'á nja kuento te kana ña'a' ne yivi'. ³² Te ne yivi' kua'a', ne ndiee' saa xinunduü mii' iin' a jaan', nì ka'an xiin' a ndii:

—Tákuie, si'ì un' xiin' ñani un' ndii, ki'e ita' nja nanduku' nja yo'ó —nì kachì nja.

³³ Sakan' te nì ka'an a xiin' ne jaan' ndii:

—Kuní i ña kundani ndo' yoo nduu' ndee naa si'ì i xiin' ñani i —nì kachì a.

³⁴ Sakan' te nì nakoto a nuu' ne ndiee' saa xinunduü jaan' ka'an a ndii:

—Koto ndo', ne yo'ō' nduu' ndee naa si'ì i xiin' ñani i. ³⁵ Kuachì ndii, yoo ka xaa' ña kuní Ndiosí ndii, ne jaan' nduu' ndee naa ñani i, xiin' ña' ku'va i, xiin' si'ì i —nì kachì Jesús xiin' ne yivi' jaan'.

4

Sō'ō kua'an ña nì sania'á Jesús xa'a' iin ñu'u' mii' kiku' iin te yivi' ndikin'

(Mt. 13:1-9; Lc. 8:4-8)

¹ Unta' kii' kua'an tukuu Jesús yu'u' miní jaan' ndii, nì nakaya kua'a' xava'a ne yivi' nuu' a ikan'. Sakan' te nì sko'nu' a tixin iin tundo'o' nuu' tikui

jaan'. Te ne yivi' jaan' ndii, yu'u' m̄inj ita' n̄a te kunj so'ŋ n̄a'a' n̄a. ² Te n̄i xa'a' sania'á n̄a'a' a kua'a' n̄a'a' xiin' n̄a ka'an ndiaa ka'an a ndii:

³ —Chuun xa'a' va ndo' n̄a ka'an j̄ xiin' ndo'. Unta' ndii, n̄i keta jin te yivi' kua'an kiku' ra ndikin' trigo mii' xika' ra. ⁴ Te kij' kiku' ra ndikin' jaan' ndii, sava a n̄i koyo nuu' ichi'. Te n̄i ndekuie saa, te n̄i xaxi' ri' a. ⁵ Te sava tuku ndikin' n̄i koyo mii' yaxin' va ndoso' nu'u' xata' yuu'. Te yachi va n̄i ndutja a sakan' n̄a koo' kua'a' nu'u' ndoso' xata' yuu' jaan'. ⁶ Ndisu kij' n̄i keta nu'u' ndii n̄i saxii n̄a'a' a, te xa'a' n̄a kuali' tjo'o a ndii, n̄i ichi a. ⁷ Te sava tuku a n̄i koyo tejn ku'u' inu'. Te kij' n̄i xa'nu inu' jaan' ndii, n̄i tavi a itia trigo jaan', te n̄i xa'ni' ndi'i' n̄a'a' a, sakan' na kuui' koo' ndikin' a n̄i kuun. ⁸ Te sava ka tuku a n̄i koyo nuu' nu'u' n̄a'ma. Te n̄i ndutja a, te n̄i xa'nu a, te n̄i kuun ya'a ndikin' i'in a. Sava itia trigo jaan' n̄i taxi oko uxi ndikin', te sava a n̄i taxi unj xiko ndikin', te sava tuku a n̄i taxi ciento ndikin' —n̄i kachi Jesús.

⁹ Te n̄i ka'an ka a ndii:

—Ndo'ó ne xini so'ŋ ndii, chuun xa'a' va ndo' n̄a n̄i ka'an j̄ —n̄i kachi a.

*Yo'o' sanakuachi' Jesús n̄a ka'an ndiaa
(Mt. 13:10-17; Lc. 8:9-10)*

¹⁰ Kij' n̄i ndoo jin ndaa' Jesús ndii, n̄i ndatu'un' n̄a'a' ne ita' yat̄in xiin' te uxi uvj jaan' xa'a' ndee n̄a kuni kachi n̄a n̄i ka'an ndiaa a jaan'.

¹¹ Te n̄i ka'an a xiin' n̄a ndii:

—Ndo'ó ndii, taxi' Ndiosí n̄a kundani ndo' n̄a xiní m̄ji' kuj̄ti' a xa'a' saa xa'ndia chuun' a nimá ne yivi'. Ndisu nuu' ne xika' ndiká ndii, xiin' n̄a

ka'án ndiāa kuṭi' ka'án i. ¹² Saḱan' te tee' ndee xito' nja ndii, kōo' xachi' a kuvṭi kuni nja. Te tee' ndee xini so'o te xini so'o nja ndii, kṭndanṭi nja a te nandiko' nja nuu' i te koo ka'nu' ini i xa'a' kuachi nja —ni kachi a.

Ka'án Jesús ndee ña kuni kachi ña ka'án ndiāa xa'a' te kiku' ndikin' jaan'

(Mt. 13:18-23; Lc. 8:11-15)

¹³ Te ni ka'an tu Jesús xiin' ne ni ndoo ita' jaan' ndii:

—Naa' kṭndanṭi ndo' ña ka'án ndiāa jaan' ndii, ¿saa kuvṭi kṭndanṭi ndo' inga ña ka'án ndiāa ña ka'an ka i xiin' ndo'? ¹⁴ Te kiku' ndikin' jaan' nduu' te ka'án ndoso' tu'un Ndiosí. ¹⁵ Te ichi' mi' ni koyo sava ndikin', ña ni kiku' te jaan', nduu' ndee naa nimá sava ne yivi', ne xini so'o tu'un Ndiosí. Te kij' ndi'i' xini so'o nja a ndii, numi' te tu'un' ña ndiva'a ña jaan' nimá nja. ¹⁶ Te saḱan' tu ñu'u' yaxin' va ña ndoso' xata' yuu' mi' ni koyo sava ndikin' ña ni kiku' te jaan' ndii, nduu' a ndee naa nimá sava tukū ne yivi', ne xini so'o tu'un Ndiosí. Te kij' ndi'i' xini so'o nja a ndii, numi' te taxi' so'o nja, te va'a va kuni nja. ¹⁷ Ndisu kōo' tjo'o a nimá nja, xa'a' a jaan' na kuvṭi kuṭa ni' i nja xiin' tu'un jaan'. Saḱan' na kij' ndo'o' nimá nja uun kij' sando'o' ña'a' ne yivi' xa'a' ña kandixa' nja tu'un jaan' ndii, nakoo' nja a. ¹⁸ Te ñu'u' mi' yoo ku'u' iñu' mi' ni koyo sava ndikin' ña ni kiku' te jaan' nduu' ndee naa nimá sava ne yivi', ne xini so'o tu'un Ndiosí. ¹⁹ Ndisu ndi'ni va nimá nja xa'a' ña yoo iin yivi', te xini xa'an' ña'a' ña vika', te ndioo' ini nja xa'a' inga ka ña'a. Saḱan' na kui' tavi saḱuu'

ña jaan' tu'un jaan', te nanduu' nja ndee naa ña köö' ndikin' kuun' nda'a'. ²⁰ Te ñu'u' ña'ma mii' ni koyo ndikin' ña ni kiku' te jaan' nduu' ndee naa nimá sava tuku ne yivi', ne xini so'o tu'un Ndiosí, te natiin' va'a nja a. Sava ne jaan' nduu' ndee naa itia trigo, ña ni taxi oko uxí ndikin', te sava ne jaan' nduu' ndee naa itia trigo, ña ni taxi uni xiko ndikin', te sava tuku ne jaan' nduu' ndee naa itia trigo, ña ni taxi ciento ndikin' —ni kachi Jesús.

*Sania'á Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' kaq tuún
(Lc. 8:16-18)*

²¹ Ni ka'an tu Jesús xiin' ne yivi' kua'a' jaan' ndii:

—Ndee iin ne yivi' ndii, nakun' nja kaq tuún, te kanj nja a tixin iin xatun', ni ndee kani tu nja a tixin iin tun' xto. Süu' jaan' ndii nakun' nja a, te xani' nja a mii' sukun te tuvi' tuún a. ²² Kuachi ndii köö' ndee iin ña yoo si'e ña nätuvi, te köö' ndee iin tu ña xaa' si'e ne yivi' ña nätuvi saa Ndiosí. ²³ Ndo'ó, ne xini so'o ndii, chuun xa'a' va ndo' ña ka'án i —ni kachi a.

²⁴ Te ni ka'an tu a xiin' nja ndii:

—Chuun xa'a' va ndo' saa xini so'o ndo' ña ka'án i xiin' ndo'. Kuachi ndii, saa nii' xini so'o ndo' ña ka'án i jaan' ndii, nii' sakan' taxi i ña chuun va ndo', te kundani ndo' a. Te taxi i ña ndee kundani kua'a' ka ndo' a. ²⁵ Kuachi ndii, yoo ka kundani sava ña ka'án i jaan' ndii, taxi i ña kundani kua'a' ka nja a. Ndisu yoo ka taxi' so'o xa'a' a jaan' ndii, sanandosó' ña'a' i ña sie ña kundani nja —ni kachi a.

Ka'án Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' saa xa'nu' mii' ndikin'

²⁶ Te ni ka'an tu Jesús ndii:

—Ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndii, nduu' a ndee naa xka'ndiá xiin' ndikin' ña ni kiku' iin te yivi' nuu' ñu'u'. ²⁷ Te yivi' jaan' ndii, kixín ra, te ndokoó ra. Te ndikin' jaan' ndii, ndutía a, te xa'nu' a ñuu nduu' a, uun iin ke'in' nduu' a. Te ndee xini te jaan' saa ndutía ndikin' jaan'. ²⁸ Sakan' ña mii' ñu'u' jaan' nduu' ña sakua'nu' ña'a'. Xi'na ka itun' a xikoó, ikan' te kiee' yoko' a, ya'á sie te xikoó tu ndikin' a. ²⁹ Te kij' nakuixa' ndikin' jaan' ndii, kua'an ra te xa'ndia ra a xiin' ichi ki'i', kuachí ndii xa ni kiee savi' —ni kachí a.

Yo'o' ka'án Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' ndikin' ma'á ña nani' mostaza
(Mt. 13:31-35; Lc. 13:18-19)

³⁰ Te ni ka'an tu Jesús ndii:

—¿Ndee ña nakuitá xiin' ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi', uun ndee ña ka'án ndiaa va'a ka nakata e' xiin' a te kuví kundani ndo' a? ³¹ Ña xa'ndia chuun' a jaan' ndii, nduu' a ndee naa ndikin' mostaza. Ndikin' jaan' ndii, ña lulu ma'á ka nduu' a te sakan' sakuu' nuu' ndikin' ña chi'i' e'. ³² Ndisu kij' xa'nu' a ndii, sukun ka itun' a te sakan' sakuu' nuu' ku'u xitin', te na'nu' va nda'a' nu' nata'ví'. Sakan' na kiii' ndee saa ti' ta'nu' ndivi' kuví kundíee kati' nda'a' nu' —ni kachí Jesús.

³³ Te xiin' kua'a' ña ka'án ndiaa ndee naa ña jaan' ni ka'an Jesús xiin' ne jaan' saa kuví kundani kuiti' nia. ³⁴ Te xa nuu' ña ka'án ndiaa

jaan' kuiti' ni ka'an a xiin' ne yivi' jaan'. Ndisu nuu' te nda'a' xa'a' a ndii, ni sanakuachi' ndi'i ña'a' a tuku xaan'.

So'o ni xaa a kii' ni ka'an chuun' Jesús, te ni xikuiin tachi' ndiee'

(Mt. 8:23-27; Lc. 8:22-25)

³⁵ Kii' ni xaa ñuu kivi' jaan' ndii, ni ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—To'o' ndo' tuku ta'vi' xioo mini —ni kachi a.

³⁶ Sakan' te ni nakoq ra ne yivi' kua'a' jaan', te kua'an ra xiin' a tixin tundoq' mii' xa naa a jaan'. Te kua'an tu ki'in' ne yivi' xiin' sava ka tundoq'. ³⁷ Sakan' te ni xa'a' xika' ndiee' tachi' nuu' tikui jaan'. Te ni xa'a' a satuvi' a tikui nuu' mini jaan', te ko'ni' ra' tixin tundoq' jaan', te xa kua'an chitu' nu'. ³⁸ Ndisu Jesús ndii, su'ma' tundoq' jaan' kandu'u' a kixin a nuu' ña ki'i' xini' a. Ikan' te ni sandoto' ña'a' ra ka'an ra ndii:

—i'Takui'e, ndoto nuu' un'! ¿Ñáá ndi'ni yo'ó naa' ndoñu'u' e'? —ni kachi ra xiin' a.

³⁹ Sakan' te ni ndokoq a, te ni ka'an chuun' a xiin' tachi' ndiee' jaan' xiin' tikui mini jaan' ndii:

—Taxin' koq un', nakunaq taxin' un' —ni kachi a.

Xaka'an e, te ni xikuiin ndoq tachi' jaan', te ni nakunaq taxin' tu tikui mini jaan'. ⁴⁰ Sakan' te ni ka'an a xiin' te jaan' ndii:

—¿Ndichun na yi'vi nia ndo'? ¿Ñáá tia'an tu ini ndo' xini ndo' yu'u? —ni kachi a.

⁴¹ Te ni yi'vi xava'a ra ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—¿Yoq nduu' tu te yivi' kaa', na kuii' ndee tachi' xiin' tikui mini ka'an chuun' ra xiin', te kandixa' ña'a' a? —ni kachi ra.

5

Sō'ō nī xaa a kii' nī tava' Jesús ña ndiva'a nimá iin te ñu'u' Gadara

(Mt. 8:28-34; Lc. 8:26-39)

¹ Sakan' te nī xaa Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ndee tukū ta'vi' yu'u' minī jaan' nuu' ñu'u' ne Gadara. ² Te kii' nī nuu a tundo'o' jaan' ndii, xaka'án e', te nī keta iin te yivi' iin yavi ndii, te nī nata'an' ra xiin' a. Te jaan' ndii, ña ndiva'a naá nimá ra. ³ Te xa yavi jaan' nī ndu'u' ra, te ndee iin ne yivi' nī kuvī satiín ña'a' nī ndee xiin' karena. ⁴ Te kua'a' va ichi' ndii, nī xikotiin ra xiin' karena ndu'u', uun xiin' kaa ña yoo tivī. Ndisu xa'ndia ra ña jaan', te sakuachi' ra a. Te ndee iin te yivi' kuvī satiín ña'a'. ⁵ Nī xika ra iin ke'in' xiin' ñuu tejn ku'u' xiin' mii' ita' yavi ndii jaan' nde'í ra, te satuxu'ví xiin' mii' ra xiin' yuu' kua'an ra. ⁶ Kii' nī xini ra Jesús ndee xika' ndii, nī ndava ra kua'an ra mii' iin' a, te nī xaa ra, te nī xikuin xiti' ra nuu' a. ⁷ Te nī ka'an ti'e' ra xiin' a ndii:

—¿Ndichun kuaxi un' sataña'a' un' yu'u, Jesús, si'e Ndiosí ndu'u' ndivi'? Ka'án nda'vi i xiin' un' ña sando'o' u'vi un' yu'u —nī kachi ra.

⁸ Nī ka'an ra sakan' xiin' a sakan' ña xa nī ka'an chuun' a xiin' ña ndiva'a jaan' ndii:

—Ña ndiva'a, kuan keta nimá te yivi' ñaa' —nī kachi a.

⁹ Te nī ndatu'un' ña'a' Jesús ndii:

—¿Saa nani' yo'ó? —nī kachi a.

Sakan' te nī ka'an ra xiin' a ndii:

—Legión nani' i, sakan' ña kua'a' va ndu —nī kachi ra.

10 Sakan' te n̄i ka'an nda'vi va ña ndiṽa'a jaan' nuu' Jesús ña t̄i'vi' ña'a' a tukū xaan'. 11 Yaṽin ijan' n̄i yoo iin itun, te ndoso' iin t̄i'vi' chie kin̄i xaxi' ri' ku'u. 12 Te n̄i ka'an nda'vi tukūu a xiin' Jesús ndii:

—Saa un' ña va'a, te t̄i'vi' un' ndu'u, te kun ko'n̄i ndu t̄ixin kin̄i kaa' —n̄i kachi a.

13 Sakan' te n̄i tax̄i Jesús ña jaan'. Te n̄i kiee ña ndiṽa'a jaan' nimá te yivi' jaan', te n̄i ko'n̄i a t̄ixin kin̄i jaan'. Te n̄i tax̄ta'an' ri' n̄i nakaa' ri' mii' nako' itun jaan' ndee n̄i koyo ri' min̄i jaan', te n̄i xi'i' ri'. Yatin' uvi' mií n̄i kuū ri'.

14 Te yivi', te ndiee' xito' kin̄i jaan' ndii, n̄i xinu ra kuan nu'u ra. Te n̄i ka'an ra xiin' ne ndiee' ñuu ra ndee ña n̄i xka'ndiā. Te n̄i ka'an tu ra xiin' ne ndiee' yaṽin ñuu jaan'. Te n̄i kiee ne yivi' kuan kun̄i nduchi' nuu' n̄iā ndee ña n̄i xka'ndiā ijan'. 15 Te n̄i ndekuie n̄iā mii' iin' Jesús, te n̄i xini n̄iā te n̄i ñu'u ña ndiṽa'a nimá ndu'u' ra yaṽin nuu' Jesús ni'nu' ra toto, te xa kuv̄i tu xanini va'a ra. Kij' n̄i xini ne yivi' ña jaan' ndii, n̄i yi'vi va n̄iā. 16 Te ne yivi', ne n̄i xini nduchi' nuu' ña n̄i xka'ndiā jaan' ndii, n̄i ka'an n̄iā xiin' inga ne yivi' ndee ña n̄i xaa Jesús xiin' te n̄i ñu'u ña ndiṽa'a nimá jaan', xiin' ña n̄i ndo'o kin̄i jaan'. 17 Sakan' te n̄i xa'a' ka'an nda'vi n̄iā xiin' Jesús ña keṽa a nuu' ñu'u' n̄iā jaan'. 18 Te kij' skó'nu' a t̄ixin tundoo' kua'an a ndii, n̄i xikan te n̄i ñu'u ña ndiṽa'a nimá jaan' ña saa Jesús ña va'a te tax̄i a ña ku'un ra xiin' a. 19 Ndisu n̄i tax̄i a ku'un ra xiin' a. Süu' jaan' ndii n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—Kuan nu'u vi'e un' mii' ndiee' ne iin kuu' xiin' un', te ka'an un' xiin' n̄iā sakuu' ña ka'nu'

ña n̄i xaa xto'õ e' Ndiosí xa'a' un'. Te ka'an tu un' xiin' n̄ia xa'a' saa n̄i kuvita in̄i a xa'a' un' —n̄i kachi a.

²⁰ Sakan' te n̄i keta te jaan' kua'an ra, te xa'a' ka'an ra xiin' sakuu' ne ndiee' nuu' ñu'u' Decápolis xa'a' ña ka'nu' ña n̄i xaa Jesús xa'a' ra. Te n̄i nandan̄i sakuu' n̄ia kii' n̄i xini so'õ n̄ia ña n̄i ka'an ra jaan'.

So'õ n̄i xaa a kii' n̄i sanatiaku Jesús ña' si'e Jairo, te n̄i sanda'a tu a iin' ña' ndo'o' kui'e níi'

(Mt. 9:18-26; Lc. 8:40-56)

²¹ Kii' n̄i nandiko' Jesús xiin' tundoo' jaan' tuku ta'vi' yu'u' min̄i jaan' ndii, kua'a' ya'a ne yivi' n̄i nakaya saa xinundu'u xiin' a ikan', sakan' na n̄i nuu' a te n̄i ndoo a iin' a ikan'. ²² Sakan' te n̄i xaa iin' te nani' Jairo. Te jaan' ndii, te xa'ndia chuun' xa'a' vi'e mii' nakaya ne ñuu' jaan' nduu' ra. Te kii' n̄i xini ra Jesús ndii, n̄i kuyatin ra, te n̄i xikuiin xiti' ra nuu' a, ²³ te n̄i ka'an nda'vi va ra xiin' a ndii:

—Ña'a' si'e i ndii, xa kuni kuv̄i kuii a'. Ndisu saa un' ña va'a te ku'un un', te chikanu' un' nda'a' un' xini' a' te nda'a' a' te kutiaku a' —n̄i kachi ra.

²⁴ Sakan' te kua'an Jesús xiin' te jaan'. Te kua'an tu ne yivi' kua'a' jaan' xiin' a. Ndee ku'ni' vi' ña'a' ne yivi' jaan' kua'an n̄ia. ²⁵ Te tein ne yivi' jaan' ka'ni iin' ña' ndo'o' kui'e níi', te xa uxi uvi' kuiya kua'an ña ndo'o' a' kui'e jaan'. ²⁶ Te xa kua'a' va n̄i ndo'õ a' nda'a' kua'a' te tatan'. Te n̄i ndi'i ndoo xu'un' a' n̄i xa'ni' a' xa'a' kui'e jaan'. Ndisu süu' so'õ nda'a' a', süu' jaan' ndii so'õ kundiee' ka kui'e jaan' xiin' a'. ²⁷ Te kii' n̄i

xin̄i a' kuento ña ka'án ne yivi' xa'a' Jesús ndii, ni kixin a' xata' a tein ne yivi' kua'a' jaan', te ni tondia nda'a' a' toto a. ²⁸ Sakan' ña ni ka'an a' xiin' nimá a' ndii: "Naa' kuvi tondia i tee' toto kuiti' a' ndii, nda'a' i", ni kachi a' xiin' nimá a'. ²⁹ Te kii' ni tondia nda'a' a' toto a' ndii, xa' numi' sakan', te ni xikuijn ña'a' ní' jaan'. Te ni xin̄i a' ndii, ni kiee ña'a' kui'e jaan'. ³⁰ Xa' numi' sakan', te ni xin̄i tu Jesús ña xiin' ña ndiee' a' ni nda'a' iin ne yivi'. Ikan' te ni nakoto a' xata' a' tein ne yivi' jaan', te ni ka'an a' ndii:

—¿Yoo ni tondia nda'a' a' toto i? —ni kachi a.

³¹ Sakan' te ni nakuijn te nda'a' xa'a' a' ndii:

—Koto un', saa vi' kua'a' ne yivi' ku'ni' yo'ó, te kusaa' ndatu'un' un' ndii: "¿Yoo ni tondia nda'a' a' toto i kachi un'?" —ni kachi ra.

³² Ndisu Jesús ndii, xito' a' saa xinundu'u xiin' a' te kun̄i a' yoo ni tondia nda'a' a' toto a. ³³ Te ña'a' jaan' ndii, xa' xini a' ña xa' ni nda'a' a' ña ni tondia nda'a' a' toto a, sakan' na kuui' tee' ndee kisi' vi' ña'a' ña yi'vi a' ndii, ni kuyatin a', te ni xikuijn xiti' a' nuu' Jesús, te ni ka'an a' ndaku a' xiin' a' sakuu' ña ni xaa' a' te ni nda'a' a'. ³⁴ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—Xa' ni nda'a' un', pia'un, xa'a' ña ini un' xini un' yu'u. Kua'an te Ndiosí na taxí ña maní' koo xiin' un', sakan' ña xa' ni nda'a' un' nuu' kui'e ña ni ndo'o un' —ni kachi a.

³⁵ Kii' kusaa' ka'án ka' Jesús xiin' ña' jaan' ndii, ni ndekuie iin uvi' te ni kiee vi'e Jairo, te xa'ndia chuun' jaan', te ni ka'an ra xiin' Jairo jaan' ndii:

—Tákuie, xa' ni ndoñu'u' ndi'i ña' si'e un'. Sataña'a' ka' un' nuu' maestro ñaa' —ni kachi ra.

³⁶ Te Jesús ndii, ni xini so'ŋ a ña ni ka'an te jaan', ndisu ni ka'an a xiin' Jairo ndii:

—Kaka nimá un', ini kuiti' un' kuni un' yu'u —ni kachi a.

³⁷ Te ni taxi a ku'un ndee jin ne yivi' jaan' xiin' a. Süu' jaan' ndii, Pedro xiin' Jacobo xiin' Juan, ñani Jacobo jaan', kuiti' ni taxi a ku'un xiin' a.

³⁸ Te kij' ni xaa a vi'e te xa'ndia chuun' jaan' xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ndii, ni xini a ña kuaa' ne yivi' xaku' nia, te kuaa' xi'i xachi' tu nia xa'a' ña' sie, ña' ni xi'i jaan'. ³⁹ Sakan' te ni nda'ni a vi'e, te ni ka'an a xiin' ne ñu'u' jaan' ndii:

—¿Ndichun na kuaa' ndo' te xaku' ndo' sakan' vi'? Kuachi ndii kuasa' ni xi'i a', süu' jaan' ndii kixin' kuiti' a' —ni kachi a.

⁴⁰ Te ni xaku ndiaa ichi ña'a' ne yivi' jaan'. Sakan' te ni tava' Jesús sakuu' nia ki'e, te ni naka a yuva' si'i' ña' sie jaan', xiin' te kua'an xiin' a jaan'. Te ni ko'ni nia xiin' a mii' kandu'u' ña' ni xi'i jaan'. ⁴¹ Sakan' te ni tjin a nda'a' ña' sie jaan', te ni ka'an a xiin' a' ndii:

—Talita, cumi —ni kachi a. Tu'un jaan' kuni kachi ndii: Ña' sie, xiin' yo'ó ka'an i, ndokoo un'.

⁴² Xaka'an e', te ni ndokoo ña' sie, ña' kumi' uxu' uvi' kuiya jaan', te ni xa'a' a' xika' a'. Te kij' ni xini ne ita' xiin' Jesús ña ni xaa a jaan' ndii, ni nandan' ya'a nia. ⁴³ Te ni ka'an ndiee' va Jesús xiin' nia ña ka'an nia xiin' ndee jin ne yivi' ña ni xaa a ikan'. Sakan' te ni ka'an tu a xiin' yuva' si'i' ña' jaan' ña taxi nia ña kuxi a'.

6

So'ò nì xaa a kii' nì nandiko' Jesús ñuu a Nazaret

(Mt. 13:53-58; Lc. 4:16-30)

¹ Sakan' te nì keta Jesús ikan' xiin' te nda'a' xa'a' a, te nì nandiko' a ñuu mii' nì xa'nu a. ² Te kii' nì xaa kivi' sábadò, ña xinandiee' ne yivi' ndii, nì xa'a' a sania'á a ne yivi' tixin vi'e mii' nakayá ne ñuu jaan'. Te kua'a' ne nì nakaya ikan' kii' nì xini so'ò nja ña ka'an a ndii, nì nandanì nja, ka'an nja ndii:

—¿Mii' ka vi' tu nì sakuaan te kaa'? Te, ¿mii' tu kuaxi ña xini tuni ra? Te, ¿mii' ka vi' tu kuaxi ña ndiee' ra te kuvì xaa' ra chuun ka'nu' koo' chukuu' jaan'? ³ Te tuxi' itun' kuiti' nduu' ra. Te xini e' ña si'e María nduu' ra. Te xini tu e' ñani ra Jacobo, xiin' José, xiin' Judas, xiin' Simón. Te ñuu yo'o' ndiee' tu ña'a' ta'an' ra —nì kachi xiin' ta'an' nja.

Xa'a' a jaan' na nì nasa'a' nja, te nì kandixa' ña'a' nja. ⁴ Sakan' te nì ka'an Jesús xiin' nja ndii:

—Te ka'an tiakú tu'un Ndiosí ndii, xito' ka'nu' ña'a' sakuu' ne yivi'. Ndisu ne ndiee' ñuu mii' ra xiin' ne jin kuu' xiin' ra, xiin' ne ndiee' vi'e ra ndii, xito' ka'nu' ña'a' nja —nì kachi a xiin' ne jaan'.

⁵ Te nì kuvì saa a ndee jin chuun ka'nu' koo' chukuu' ikan'. Ndia'vi' kuiti' ne yivi' nì sanda'a a kii' chindu'u' a nda'a' a xini' nja. ⁶ Te nì nandanì va Jesús xa'a' ña ini ne jaan' xini ña'a' nja. Te nì xinu'ni a sakuu' ñuu ña ñu'u' yatìn ikan' sania'á tu'un Ndiosí.

So' o ni xaa a kii' ni tianu' Jesús te nda'a' xa'a' a te ku'un ka'an ndoso' ra tu'un a
(Mt. 10:5-15; Lc. 9:1-6)

⁷ Sakan' te ni kana siin' Jesús te uxi uvi ta'an te nda'a' xa'a' a, te ni tianu' a uvi ta'an uvi ta'an ra te kun ka'an ndoso' ra tu'un a. Te ni taxi tu a ndiee' ra te tava' ra ña ndiva'a ña ñu'u' nimá ne yivi'. ⁸ Te ni ka'an chuun' a xiin' ra ña kōni'i ra ndee iin ña'a ku'un ra ichi', süu' jaan' ndii tun' katuvi' kuiti' ra kōni'i ra. Te kōni'i ra tindaa', ni ndee ña xaxi', ni ndee xu'un'. ⁹ Te ni ka'an a xiin' ra ña ku'un ra xiin' ndixan' ña xa ki'i' kuiti' ra, te sakan' tu toto ña xa ni'nu' kuiti' ra ku'un ra xiin'. ¹⁰ Te ni ka'an ka a xiin' ra ndii:

—Ndee ka vi'e ne yivi' mii' xaa ndo' ndii, ikan' kuiti' kundiee ndo' ndee kiee ndo' ñuu jaan'. ¹¹ Te naa' xaa' ndo' iin xaan' te natiin' va'a ne yivi' ndo'ó, te ni ndee taxi' so' o tu ña ña ka'an ndoso' ndo' ndii, kiee ndo' ñuu jaan', te sakoyó ndo' yaka' ndixan' ki'i' ndo'. Te xiin' ña jaan' sakuni' ña'a' ndo' ña koq ña tundo'o'. Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, chie ka tundo'o' kundo'o' ne ñuu jaan' kii' sana'má Ndiosí ne yivi', te sakan' ne ni ndiee ñuu Sodoma xiin' ñuu Gomorra —ni kachj Jesús.

¹² Te ni kiku ra kua'an ra ka'an ndoso' ra ña nama ne yivi' nimá ña xa'a' kuachj ña xaa' ña. ¹³ Te ni tava' tu ra kua'a' ña ndiva'a nimá ne yivi'. Te ni xakin' ra xa'an oliva xini' kua'a' ne kuni kuvi, te ni nda'a ña.

So' o ni xaa a kii' ni xi'i Juan, te sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí
(Mt. 14:1-12; Lc. 9:7-9)

14 Kañii' ikan' ni kiku kuento xa'a' Jesús. Te ni xini so'o tu Herodes, te xa'ndia chuun' kuu' nuu', kuento ña ka'an ne yivi' xa'a' Jesús. Sakan' ña sava ña ka'an ndii: "Juan, te ni sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí ndii, ni natjaku ra, te suvi nduu' Jesús. Ña jaan' na kuii' kumi' ra ña ndije' te xaa' ra kua'a' chuun ka'nu' koo' chukuu'", kachi ña. 15 Te sava tuku ña ka'an ndii: "Elías te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an' nduu' Jesús", kachi ña. Te sava ni tuku ña ka'an ndii: "Iin te ka'an tiakú tu'un Ndiosí kujti' nduu' a ndee naa te ni xika xta'an'", kachi ña.

16 Te ni ka'an Herodes kij' ni xini ra kuento jaan' ndii:

—Te jaan' nduu' Juan, te ni ka'an chuun' yu'u te ni kendoso' te xiin' sukun', te ni natjaku ra —ni kachi ra.

17 Ni ka'an Herodes jaan' sakan', kuachj ndii suvi ra ni ka'an chuun', te ni tiin te xiin' ra Juan jaan', te ni satiin ña'a' ra, te ni chinaá ña'a' ra vi'e kaá, ña kuu' ña' Herodías. Kuachj ndii ni tunda'a' Herodes xiin' a' tee' ndee ña' si'i' Felipe, ñani ra, nduu' a'. 18 Sakan' na kuii' ni ka'an Juan jaan' xiin' ra ndii: "Vä'a yoo a ña ni tunda'a' un' xiin' ña' si'i ñani un'", ni kachi ra. 19 Xa'a' a jaan' na ña' Herodías jaan' ndii, ndasi' va a' Juan. Te kuni ka'ni' a' ra, ndisu küvi saa a' ña jaan', 20 kuachj ndii xito' ka'nu' va Herodes Juan jaan', sakan' ña xini ra ndii, te xachuun' ndaku nduu' te jaan', te ndoo tu nimá ra. Ña jaan' na ni taxi ra ka'ni' ña'a' ña' jaan'. Te ki'in' ichi' ni xini so'o Herodes ña ka'an Juan jaan', tee' ndee

n̄i nd̄i' n̄i nimá r̄a xa'a' ñ̄a jaan' ndii, n̄i xt̄an̄i va r̄a kun̄i so'o r̄a ñ̄a ka'án t̄e jaan'.

²¹ T̄e kij' n̄i nakuijn̄ kivi' ñ̄a n̄i k̄ak̄u Herodes jaan' ndii, n̄i x̄in̄i ñ̄a' Herodías ñ̄a kivi' jaan' kuv̄i ka'ni' a' Juan jaan'. Kuach̄i ndii n̄i xa'a r̄a iin̄ v̄iko' sij', t̄e n̄i xa'a t̄u r̄a ñ̄a xaxi' xakuaa'. T̄e ki'in' t̄e kuu' ka'nu' n̄i tat̄u r̄a ndiee' ikan', t̄e ndiee' t̄u ki'in' t̄e xa'ndia chuun' nuu' t̄e xiin', t̄e ndiee' t̄u t̄e kuu' ka'nu' nuu' ñ̄u'u' Galilea.

²² Ikan' t̄e n̄i nd̄a' n̄i iin̄ ñ̄a' sava, ñ̄a' si'e Herodías jaan', mii' ndu'u' Herodes jaan' xixi' r̄a xiin' sakuu' t̄e n̄i tat̄u r̄a, t̄e n̄i taxa'a' sij' a' nuu' r̄a. Sakan' t̄e n̄i ka'an̄ Herodes xiin' a' ndii:

—Kakan̄ un' nuu' i ndeē k̄a ñ̄a kun̄i un', pīa'un, t̄e tax̄i i ē nd̄a'a' un' —n̄i kach̄i r̄a.

²³ T̄e n̄i ch̄ikand̄īa r̄a kuento r̄a ka'án r̄a ndii:

—Tax̄i i nd̄a'a' un' ndeē k̄a ñ̄a kakan̄ un' nuu' i, pīa'un. Kōo' a xaa' a naa' kakan̄ un' ndeē ta'v̄i' sava ñ̄u'u' mii' xa'ndia chuun' i —n̄i kach̄i r̄a xiin' a'.

²⁴ Sakan' t̄e n̄i ket̄a ñ̄a' sava jaan' mii' ndiee' t̄e jaan', t̄e n̄i nd̄atu'un' a' ñ̄a' Herodías, si'i' a' jaan' ndii:

—¿Ndeē ñ̄a kakan̄ i, naa'? —n̄i kach̄i a'.

Sakan' t̄e n̄i ka'an̄ si'i' a' jaan' xiin' a' ndii:

—X̄ini' Juan, t̄e sakuchi' nē yivi', kakan̄ un' —n̄i kach̄i a'.

²⁵ Sakan' t̄e ach̄i va n̄i n̄and̄iko' ñ̄a' sava jaan' nuu' Herodes jaan' t̄e n̄i ka'an̄ a' xiin' r̄a ndii:

—Va'a, kun̄i i ñ̄a naka'án e' kūiti' t̄e tax̄i un' nd̄a'a' i t̄ix̄in̄ iin̄ ko'o' x̄ini' Juan, t̄e sakuchi' nē yivi' —n̄i kach̄i a'.

²⁶ Sakan' t̄e n̄i kusuchi' vā in̄i t̄e jaan'. Ndisu n̄i kun̄i r̄a n̄and̄iko' xata' r̄a xiin' kuento r̄a ñ̄a n̄i

taxi ra nuu' a' nuu' sakuu' te ndiee' xixi' xiin' ra jaan'. ²⁷ Sakan' na xaka'an e', te ni ka'an chuun' ra xiin' iin te xiin' ra ña ku'un na'in ra xini' Juan jaan'. Sakan' te ni xa'an te xiin' vi'e kaa, te ni kendoso' ra sukun' te jaan'. ²⁸ Te ni na'in ra a, te ni chinaa' ra a tixin iin ko'o', te ni taxi ra a nda'a' ña' sava jaan'. Te ña' jaan' ni taxi a' a nda'a' si'i a'.

²⁹ Kij' ni xini te nda'a' xa'a' Juan jaan' kuento ña ni ndo'o ra ndii, ni ndekuie te jaan', te ni na'in ra ñu'u' nde'i jaan', te ni nataan' ra a.

Sq'o ni xaa a kij' ni sakuxi' Jesús u'un mií te yivi'

(Mt. 14:13-21; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14)

³⁰ Ni ya'a ndia'vi' kivi', te ni nakaya te ni tianu' Jesús ka'an ndoso' tu'un a jaan'. Te ni ka'an ra xiin' a sakuu' ña ni xaa ra xiin' ña ni sania'a' ra.

³¹ Sakan' te ni ka'an a xiin' te jaan' ndii:

—To'o' mii' e' sakan' mii' taxin' kaa', te kuvi nandiee' e' iin xa'a' —ni kachi a.

Sakan' ña kua'a' xava'a ne yivi' yoo nuu' a, ne kua'an ni ne xaá ni. Te ni ndee künia'a a kuxi a te sakan' tu te jaan'. ³² Sakan' te ni ko'ni ra iin tundoo' te kua'an ra xiin' Jesús iin xaan' mii' taxin' kaa'. ³³ Ndisu kua'a' ne yivi' ndii, ni xini ña kua'an tundoo' jaan', te ni nakuni ña yoo ñu'u' tixin nu'. Sakan' na ni taxta'an' ña kua'an xa'a' ña yu'u' mini mii' kua'an tundoo' jaan'. Te ni kiee ne yivi' jaan' sakuu' ñuu te kua'an ña mii' kua'an Jesús. Te xi'na ka ña ni ndekuie ikan', te sakan' te ni xaa Jesús xiin' te kua'an xiin' a. ³⁴ Te kij' keta' a tixin tundoo' jaan' ndii, ni xini a ndiee' ne yivi' kua'a' ya'a jaan'. Te ni kuvita

iní a xa'a' nīa, sakan' ña ndee naa mbee, ti' kōo' te paxto, nduu' nīa. Te nī xa'a' sania'á ña'a' a kua'a' nuu' ña'a'. ³⁵ Te kīi' nī kuāa' kua'an ndii, nī kuyatīn te nda'a' xa'a' a nuu' a, te nī ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákui'e, xa nī kuāa' va vītīn, te mii' kōo' yoo ndiee' e'. ³⁶ Va'a ka sandutiá un' ne yivi', te kiku nīa ku'un nīa xa'a' ku'u, uun ñuu' kualī' ña ñu'u' yatīn te sata' nīa ña kuxī nīa, sakan' ña yo'o' ndii, kōo' a yoo kuxī nīa saa e' —nī kachī ra.

³⁷ Ndisu nī ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndo'ó taxī ña kuxī nīa —nī kachī a.

Te nī nakujīn ra ndii:

—¿Ñáá kuní un' ña ku'un sata' ndu ña kuxī ne ka'a' xiin' xu'un' ña kī'in' iin te yivi' naa' sachuun' ra uvi ciento kivi', te kuvī taxī e' ña kuxī nīa? —nī kachī ra.

³⁸ Sakan' te nī ka'an ka Jesús xiin' ra ndii:

—¿Saa ta'an xita' va'a kumi' ndo'? Kua'an koto ndo' —nī kachī a.

Te nī ka'an ra xiin' a kīi' nī kundani ra saa ta'an kuu' a ndii:

—U'un ta'an xita' va'a te uvi ta'an tīaka' kuītī' —nī kachī ra.

³⁹ Sakan' te nī ka'an chuun' Jesús xiin' ra ña ka'an ra xiin' ne yivi' te kundiee tī'vi nīa nuu' itīa kuijī'. ⁴⁰ Te nī xīkundiee tī'vi ne yivi' jaan'. Sava tī'vi nī ndiee ciento nīa, te sava tī'vi nī ndiee uvi xīko uxī nīa. ⁴¹ Sakan' te nī kī'in' Jesús u'un saa' xita' va'a jaan' xiin' uvi saa' tīaka' jaan'. Te nī nakoto a ndivi', te nī taxī a ña chīndani Ndiosí. Sakan' te nī sakuachi' a xita' va'a jaan' xiin' uvi saa' tīaka' jaan', te nī taxī ña'a' a nda'a' te nda'a' xa'a' a. Te nī xaxa' te jaan' a nda'a' sakuu' ne

yivi' kua'a' jaan'. ⁴² Sakan' te ni xixi sakuu' nja ndee ni nda'ni nja. ⁴³ Ndi'i jaan' te ni nakaya te nda'a' xa'a' a jaan' xita' va'a ña'in' xiin' tjaka'. Te ni sakutu' nja uxi uvi ta'an íka' na'nu' xiin' ña ni ndoo ndoso' jaan'. ⁴⁴ Te ne ni xixi jaan' ña mji' ndi'i' te yivi' kuiti' ndii, u'un mií ni kuu ra.

*Sɔ'o ni xaa a kii' ni xika Jesús nuu' tikui mini
(Mt. 14:22-27; Jn. 6:16-21)*

⁴⁵ Xaka'an e', te ni ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a, te ni ko'ni ra tixin tundoo' te ki'in ichi' ra ku'un ra tuku ta'vi' yu'u' mini jaan' te xaa ra ñuu ña nani' Betsaida. Te kii' kua'an ra ndii, ni ndoo a sandutía a ne yivi' kua'a' jaan'. ⁴⁶ Te kii' ndi'i' ni sandutía ña'a' a ndii, ni kaa a jin xiki' kua'an a, te ndatu'un' a xiin' Ndiosí. ⁴⁷ Te kii' ni kuu ñuu ndii, xa ni kuxika' te nda'a' xa'a' a jaan' kua'an ra xiin' tundoo' nuu' mini, te ni ndoo jin ndaa' Jesús ñu'u' jaan'. ⁴⁸ Te kii' xa kitú' kua'an ndii, ni xini Jesús ña ndo'o' te jaan' te satuvi' ra tundoo' jaan' te kua'an nu', sakan' ña kuaxi suma' tachi'. Ikan' te xa'a' Jesús kua'an xa'a' a nuu' mini mií' ñu'u' ra. Te kii' ni nani'i' ña'a' a ndii, ni xaa a ndee naa ña kuni xka'ndia kua'an a. ⁴⁹ Te kii' ni xini te jaan' kuaxi xa'a' a nuu' tikui mini jaan' ndii, ni ka'an' ra ndii, i'na' nduu' a, te ni kuaa' ni'vi va ra. ⁵⁰ Kuachi' ndii sakuu' ra ni xini ña'a', te ni yi'vi va ra. Ndisu numi' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Sandieni xiin' mií' ndo' te kuán yi'vi ndo', sakan' ña yu'u nduu' i —ni kachi a.

⁵¹ Sakan' te ni sko'nu' a tixin tundoo' mií' ñu'u' te jaan', te ni xikuiin tachi' jaan'. Ña jaan' na ni nandaní koo' chukuu' ra. ⁵² Sakan' ña

tia'an kundañi ra ndee ña kuni kachi a ña ni ndasakua'a' Jesús xita' va'a kii' ni sakuxi' a ne yivi' kua'a' jaan', sakan' ña xii ka nimá ra.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús ne kuni kuvi nuu' ñu'u' Genesaret

(Mt. 14:34-36)

⁵³ Te kii' ni xka'ndia Jesús xiin' te jaan' mini jaan' ndii, ni xaa a iin ñu'u' ña nani' Genesaret. Te ni satiín ra tundoo' jaan' yu'u' mini jaan'. ⁵⁴ Te kii' ni kiee ra xiin' a tixin tun' jaan' ndii, xaka'an e', te ni nakuni ne yivi' Jesús, ⁵⁵ te ni xa'a' xaxa' nia kuento xa'a' a kanii' nuu' ñu'u' jaan' xiin' nda'a' a. Sakan' te ni xa'a' ne ndiee' saa kua'an ikan', kuan ndiaká nia ne kuni kuvi nuu' Jesús, mii' xini' nia kuento yoo a, ndiso' ña'a' nia nuu' tun' xto. ⁵⁶ Te ndee ka xaan' xka'ndia a kua'an a ñuu' kuali' nduu' a, uun ñuu' na'nu' nduu' a, uun xa'a' ku'u' nduu' a ndii, ni tandiee ne yivi' ne kuni kuvi jaan' ichi' mii' xito' xka'ndia a. Te ni ka'an nda'vi nia xiin' a ña taxi a tondia nda'a' ne kuni kuvi jaan' tee' yu'u' toto kuiti' a. Te sakuu' ne ni tondia nda'a' yu'u' toto a jaan' ndii, ni nda'a' nia.

7

Yo'o' sania'a Jesús ña va'a ka saa e' ña kuni Ndiosí, te saa e' ña kuni te yivi'

(Mt. 15:1-20)

¹ Unta' ndii, ni nakaya te fariseo nuu' Jesús xiin' sava te sania'a tu'un ndei' Ndiosí. Te jaan' ndii, ñuu' Jerusalén ni kiee ra. ² Kii' ni xini' te jaan' ña sava te nda'a' xa'a' a ndii, ndikún ra xata' ña ka'an tu'un ndei' te yata', sakan' ña ni

naṭiā rā nda'a' rā ki'in' ichi' tē kuxi rā, sakan' na nī xixi rā xiin' nda'a' kinī xtuu tē jaan'. Tē xa'a' a jaan' na nī ka'an kinī rā xa'a' tē nda'a' xa'a' a jaan'. ³ Sakan' ña tē fariseo xiin' sakuu' ne ta'an' ndu, ne judío ndii, xixi' nīa naa' tia'an naṭiā nīa nda'a' nīa ki'in' ichi'. Sakan' xaa' nīa xa'a' ña ndikún nīi nīa xata' ña xi xaá tē xii' yata' ndu. ⁴ Tē kij' kua'an nīa ya'vi, tē nandiko' nīa vi'e nīa ndii, xixi' nīa naa' tia'an naṭiā nīa nda'a' nīa ki'in' ichi'. Ndisu yoo kua'a' ka ña nī xaa ne xii' yata' ndu xaa' nīa naa kuu' ña natia' nīa yaxin', xiin' kisi, xiin' sakuu' ndachuun', ña nī kua'a' xiin' kaā, xiin' tun' xto nīa. ⁵ Sakan' na nī ndatu'un' ña'a' tē fariseo xiin' tē sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii:

—¿Ndichun na sāxinú tē nda'a' xa'a' yo'ó ña xi xaá e', ña nī naḳoḳ tē xii' yata' e'? Sakan' ña xixi' rā xiin' nda'a' kinī nuu' Ndiosí —nī kachi rā.

⁶ Sakan' tē nī ka'an Jesús xiin' rā ndii:

—Ndo'ó, tē xasuvi' xiin' mii' ndii, ndaku va nī ka'an Isaías xa'a' ndo' kij' nī ka'an tiakú rā tu'un Ndiosí mii' ka'an a ndii:

Ne yivi' yo'o' ndii, xiin' yu'u' kuṭi' nīa xito' ka'nu' nīa yu'u.

Ndisu nimá nīa ndii, xika' yoo a nuu' i.

⁷ Tiin' ka'nu' saka nīa yu'u,

kuachi ndii ka'an chuun' nīa ña xini tuni ne yivi' kuṭi'.

Tē ka'an nīa ña tu'un ndei' yu'u nduu' a.

Nī kachi a. ⁸ Sakan' ña xata' ndo' nakoo' ndo' ña ka'an chuun' Ndiosí, tē ndikún kixin' ndo' xata' ña xi xaá e', ña nī naḳoḳ ne xii' yata' e', naa kuu' ña natia' ndo' yoo, xiin' ña natia' ndo'

yaxin' ki'in' vā ichi', xiin' kua'a' kā inga nuu' ña xaa' ndo' —ni kachī a.

⁹ Tē ni ka'an̄ tū Jesús xiin' tē jaan' ndii:

—Chuun vā ndo' xiin' ña xa'nú ndo' ña ka'an̄ chuun' Ndiosí, tē ndikún ndo' ña xi xaá m̄i' ndo'.
¹⁰ Kuachī ndii nī ke'ī Moisés tu'un̄ Ndiosí nuu' tutu m̄i' ka'an̄ ā ndii: “Kotō ka'nu' ndo' yuva' si'i' ndo'”, kachī a. Tē ka'an̄ tū ā ndii: “Yoō kā kanīa'a xiin' yuva' si'i' nīa ndii, kunī ā ñā kuvī nīa”, kachī a. ¹¹ Ndisū ndo'ó ka'an̄ ndii, kuvī ka'an̄ iin̄ nē yivi' xiin' yuva' si'i' nīa ndii: “Ña'ā ī ndii, Corbán nduu' ā. Xa'a' ā jaan' nā küvī ch̄ind̄iee' ī ndo'ó, sakan' ñā sakuu' ña'ā ī ndii, xā nī tax̄ī kuento ī ñā nd̄it̄iā Ndiosí kund̄ūū a.” ¹² Tē ndo'ó ka'an̄ ndii, naa' ka'an̄ iin̄ nē yivi' sakan' ndii, kunī ā ñā ch̄ind̄iee' kā nīa yuva' si'i' nīa xiin' ña'ā nīa. ¹³ Tē xiin' ñā jaan' xa'nú ndo' ñā ka'an̄ chuun' Ndiosí, tē ndikún ndo' ñā xi xaá m̄i' ndo', ñā saya'a' nuu' ta'an' ndo', xiin' kua'a' kā inga nuu' ñā xaa' ndo' —ni kachī a xiin' tē jaan'.

¹⁴ Sakan' tē nī kanā nī tuk̄ūū ā nē yivi' kua'a' jaan', tē nī kuyat̄in̄ nīa nuu' ā, tē nī ka'an̄ ā xiin' nīa ndii:

—Kunī so'ó vā sakuu' ndo' tē kund̄an̄ī ndo' ñā ka'an̄ ī xiin' ndo'. ¹⁵ Ndeē iin̄ ñā xax̄i' nē yivi' s̄at̄ivi' nimá nīa nuu' Ndiosí. Süu' jaan' ndii tu'un̄ ñā kiee' yu'u' nīa nduu' ñā sat̄ivi' nimá nīa nuu' ā. ¹⁶ Ndo'ó, nē xini so'ó ndii, chuun xa'a' vā ndo' ñā nī ka'an̄ ī —ni kachī Jesús.

¹⁷ Sakan' tē nī nākōō Jesús nē yivi' jaan', tē nī nda'nī ā iin̄ vi'e, tē nī ndatu'un' ña'a' tē nda'a'

xa'a' a ndee ña kuni kachi ña ni ka'an ndiaa a jaan'. ¹⁸ Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Na sakan' ndii, ni ndee ndo'ó ni kundani ña ni ka'an i jaan'? Ndee iin ña xaxi' e' küvi sativi' nimá e' nuu' Ndiosí. ¹⁹ Sakan' ña, ña xaxi' e' jaan' ndii, süu' nimá e' ko'ni' a, süu' jaan' ndii xiti' e' ko'ni' a, te xitía a kii' kua'an e' nuu' ku'u —ni kachi a xiin' ra.

Te xiin' ña jaan' ni ka'an Jesús ña ndee iin ña xaxi' e' sativi' nimá e' nuu' Ndiosí. ²⁰ Te ni ka'an ka Jesús ndii:

—Ndisu ña ka'an ne yivi' ndii, tixin nimá nja kuaxi a, te ña jaan' nduu' ña sativi' nimá nja nuu' Ndiosí. ²¹ Sakan' ña nimá nja kuaxi ña nja'a ña xanini nja. Naa kuu' ña kumi' nja musa nja, xiin' ña xín nja, xiin' ña xa'ni' nja ne yivi', ²² xiin' ña xaku'na' nja, xiin' ña ndioo' ini va nja xa'a' ña'a inga ne yivi', xiin' ña xaa' va nja ndee ka ña nja'a, xiin' ña xini xa'an' nja ne yivi', xiin' ña kiji va kuu' nja xiin' iin nja, xiin' ña ndasi' nuu' nja xini nja ne yivi', xiin' ña kanja'a nja xa'a' ne yivi', xiin' ña ñuñu' nja, xiin' ña küu' kaxi' nja. ²³ Te sakuu' ña nja'a jaan' kiee' nimá nja, te sativi' ña'a' a nuu' Ndiosí —ni kachi Jesús.

So'q ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús ña' si'e iin ña' tuku'

(Mt. 15:21-28)

²⁴ Te ni keta Jesús ikan', te kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ñu'u' yatín ñuu' Tiro xiin' ñuu' Sidón. Te ni nda'ni a iin vi'e, te ni kuni a ña kuni ne yivi' ña ikan' yoo a. Ndisu ni küvi tisi'e a, ²⁵ sakan' ña ni xini iin ña'a' kuento xa'a' a. Xaka'an e', te ni xaa a', te ni xikuiin xiti' a' nuu'

a, sakan' ña yoo iin ña' si'e a' ña' naá ña ndiva'a nimá. ²⁶ Te ña' griega, ña' ni kiee nuu' ñu'u' Sirofenicia nduu' a'. Te ni ka'an nda'vi a' xiin' Jesús ña xta'ni' a ña ndiva'a jaan' nimá ña' si'e a' jaan'. ²⁷ Sakan' te ni ka'an a xiin' a' ndii:

—Va'a ka xi'na taxi e' kuxi si'e e' ndee nda'ni ña, sakan' ña va'a na'in e' ña xaxi' nuu' ña, te ko'ni e' ña jaan' nuu' naya' —ni kachi a.

²⁸ Te ni nakujin ña' jaan' ndii:

—Ña ndaku ka'an un', tákuie. Ndisu ndee naya' ndii, xaxi' ri' xi'e ña koyó tixin mesa yu'u' ne kuachi' kij' xixi' ña —ni kachi a' xiin' a.

²⁹ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—Va'a, naa, nandiko' un' vi'e un' vitin. Xa'a' a ña ni ka'an un' kaa' ndii, xa ni keta ña ndiva'a jaan' nimá ña' si'e un' —ni kachi Jesús xiin' a'.

³⁰ Te kij' ni naxaa ña'a' jaan' vi'e a' ndii, ni xini a' kandu'u' ña' lulu si'e a' jaan' nuu' tun' xto, te xa ni keta tu ña ndiva'a jaan' nimá a'.

Sq'o ni xaa a kij' ni sanda'a Jesús iin te so'o' i'in'

³¹ Tuku ni ni keta Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a, te ni xka'ndia a yatín ñuu Tiro jaan' kua'an a xiin' ra. Te ni xka'ndia tu a ñuu Sidón xiin' ñu'u' Decápolis, te ni xaa a yu'u' mini Galilea. ³² Te ijan' ni ndekuie ne yivi' nuu' a xiin' iin te so'o' i'in'. Te ni ka'an nda'vi ña xiin' a te tondia nda'a' ña'a' a te nda'a' ra. ³³ Sakan' te ni naka siin' a te jaan' ndee ndoso'. Te ni se'vi a nuu' nda'a' a uvi saa' sq'o ra. Te ni kondia tiasi'i a nuu' nuu' nda'a' a jaan', te ni tondia a yaa' ra xiin' tiasi'i a jaan'.

³⁴ Te ni nakoto a ndivi', te ni xaka ini a, ka'an a ndii:

—Efata —n̄i kachi a. Te ña jaan' kuni kachi a ndii: Nunja' vitin.

³⁵ Xaka'an e' sakan' te ni nunja' so'o ra, te ni nandu'u va'a tu yaa' ra, te ni xa'a' ka'an kaxi' ra. ³⁶ Te ni ka'an chuun' a xiin' ne yivi' jaan' ña ka'an nja xiin' ndee jin ne yivi' xa'a' ña jaan'. Ndisu so'o kiku' ka nja kuento xa'a' a tee' ndee taxi' xachi' a saa nja ña jaan'. ³⁷ Te ni nandan̄i ya'a ne yivi' jaan' ka'an nja ndii:

—Sakuu' ña xaa' ra ndii, ña va'a nduu' a. Te ndee ne so'o' nuniá' so'o xaa' ra, te sanaka'an tu ra ne i'in' —n̄i kachi nja.

8

So'o ni xaa a kii' ni sakuxi' Jesús kumi' mi' ne yivi'

(Mt. 15:32-39)

¹ Kivi' jaan' ndii, kua'a' ya'a tukuu ne yivi' ni nakaya nuu' Jesús, te köo' a kumi' nja kuxi nja. Sakan' te ni kana a te nda'a' xa'a' a, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

² —Kuvita va in̄i i xa'a' ne yivi' kua'a' kaa', sakan' ña xa kua'an un̄i kivi' ndiee' nja xiin' e', te köo' a kumi' nja kuxi nja. ³ Te naa' nat̄i'vi' soko ña'a' i vi'e nja ndii, iyo kunjaa' nja ichi', sakan' ña xika' ni kiee sava nja —n̄i kachi a.

⁴ Sakan' te ni ka'an te nda'a' xa'a' a xiin' a ndii: —Ndisu mii' taxin' kaa' ndiee' e', tákui'e. ¿Saa kuv̄i taxi' e' ña kuxi ne yivi' kua'a' kaa' te nda'ni nja? —n̄i kachi ra.

⁵ Sakan' te ni ndatu'un' ña'a' a ndii: —¿Saa ta'an xita' va'a kumi' ndo'? —n̄i kachi a.

Te ni nakujin ra ndii:

—Uxá ta'an á —ni kachí ra.

⁶ Sakan' te ni ka'an chuun' á nuu' ne yivi' te kundiee niá nuu' ñu'u' jaan'. Te ni ki'in á uxá saa' xita' va'a jaan', te ni taxi á ñá chindani Ndiosí. Te ni sakuachi' ñá'a' á, te ni taxi ñá'a' á ndá'a' te ndá'a' xa'a' á jaan'. Te ni xaxá' rá ñá jaan' ndá'a' ne kua'a' jaan'. ⁷ Te ni kumi' tu te ndá'a' xa'a' á jaan' ndia'vi' tiáka' kualí', te ni ki'in á ri', te ni taxi tu á ñá chindani Ndiosí. Te ni ka'an chuun' á xiin' rá ñá xaxá' tu rá ti' jaan' ndá'a' ne yivi' jaan'. ⁸ Ni xixi ne yivi' jaan' ndee ni ndá'ni niá, te ni nakaya rá uxá ta'an íka' na'nu' va, ñá xaxi' ñá ni ndoo ndoso'. ⁹ Te ne ni xixi jaan' ndii, ni kuú niá yatin' kumi' mií. Sakan' te ni sandutía ñá'a' Jesús. ¹⁰ Ndí'j jaan' te ni sko'nu' á tixin iin tundoo' xiin' te ndá'a' xa'a' á, te kua'an á nuu' ñu'u' Dalmanuta.

Xikán ne yivi' iin chuun ka'nu' koo' chukuu' nuu' Jesús

(Mt. 16:1-4; Lc. 12:54-56)

¹¹ Sakan' te ni ndekuie te fariseo nuu' Jesús, te ni xa'a' iin' taan rá xiin' á ndee ni te koto kua'a' ñá'a' rá. Sakan' na kuii' ni ka'an rá xiin' á ñá saa á iin chuun ka'nu' ñá taxi' Ndiosí. ¹² Ni xaká ini á ka'an á ndii:

—Ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' vitin ndii, xikán ndo' chuun ka'nu' nuu' j, ndisu ka'an ndaku j xiin' ndo' ndii, ndee iin chuun ka'nu' saa j nuu' ndo' —ni kachí á.

¹³ Te ni ndoo rá ita' rá íkan', te ni sko'nu' á tundoo' jaan', te kua'an á tuku ta'vi' miní Galilea jaan'.

*Ka'án Jesús xa'a' ña vā'a ña sania'á te fariseo
(Mt. 16:5-12)*

14 Te nda'a' xa'a' Jesús ndii, ni nandosó' ra koni'i ra xita' va'a, te jin ndaa' kuiti' a ni'i' ra ñu'u' ra tixin tundoó' jaan' kua'an ra. 15 Te ni ka'an chuun' Jesús xiin' ra ndii:

—Koto na xito' xiin' mii' ndo' nuu' yuchi' levadura, ña tiin' te fariseo xiin' te nduu' kuenta Herodes —ni kachi a.

16 Te ni xa'a' ka'án xiin' ta'an' ra ndii:

—Ka'án a sakan' xiin' e', sakan' ña kōo' xita' va'a ndiso' e' —kachi ra.

17 Te ni xini Jesús ña ndatu'un' xiin' ta'an' ra, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Ndichun ndatu'un' xiin' ta'an' ndo' xa'a' xita' va'a? ¿Ñáá kusaa' küvi nakuni ndo' ña ka'án i te kundani ndo' a? ¿Ñáá xii ka nimá ndo' ndee vitin? 18 Yoo nduchi' nuu' ndo', ndisu xito' ndo' xiin' a, te yoo tu so'o ndo', ndisu xini so'o ndo'. ¿Ñáá naka'an' ndo' ña ni xaa i? 19 Kii' ni sakuachi' i u'un ta'an xita' va'a, te ni xixi u'un mií ne yivi' ndii, ¿saa ta'an íka' na'nu' va chitu' ña xaxi' ni ndoo ndoso' ni nachii' ndo'? —ni kachi a xiin' ra.

Te ni ka'an ra ndii:

—Uxi uvi ta'an nu' —ni kachi ra.

20 Sakan' te ni ka'an tukuu a xiin' ra ndii:

—Te kii' ni sakuachi' i uxá ta'an xita' va'a, te ni xixi kumi' mií ne yivi' ndii, ¿saa ta'an íka' na'nu' va chitu' ña xaxi' ña ni ndoo ndoso' ni nachii' ndo'? —ni kachi a xiin' ra.

Te ni ka'an ra ndii:

—Uxá ta'an nu' —ni kachi ra.

21 Sakan' te ni ka'an ka a xiin' ra ndii:

—¿Ñáá nì ndee sakan' kùndanì ndo'? —nì kachì a.

Sò'ò nì xaa a kii' nì sanda'a Jesús iin tẹ kui'e nuu' ñuu Betsaida

²² Sakan' tẹ nì xaa Jesús xiin' tẹ nda'a' xa'a' a ñuu Betsaida, tẹ nì ndekuje ne yivi' nuu' a xiin' iin tẹ kui'e nuu'. Tẹ nì ka'an nda'vi nja xiin' a ña tondja nda'a' ña'a' a tẹ nda'a' ra. ²³ Ikan' tẹ nì tijn a nda'a' tẹ kui'e nuu' jaan'. Tẹ nì naka ña'a' a, tẹ kua'an a nuu' ñuu jaan' xiin' ra. Tẹ nì kondja tiasì'i a nduchi' nuu' ra, tẹ nì tondja nda'a' ña'a' a, tẹ nì ndatu'un' ña'a' a naa' xa kuvì xito' ra sie. ²⁴ Sakan' tẹ nì xito tẹ jaan', tẹ nì ka'an ra ndii:

—Kuvì xini ì ne yivi', ndisù naa iin' itun' kuijì' iin' nja nuu' ì, tẹ kuan kuaxì nja xika' nja —nì kachì ra.

²⁵ Sakan' tẹ nì tondja nda'a' nì tukuu a nduchi' nuu' ra jaan', tẹ nì xa'a' ra xito' tukuu' ra. Tẹ xa nì nda'a' ra, tẹ kuvì xito' kaxi' ra sakuu' ña yoo.

²⁶ Ndi'ì jaan', tẹ nì tì'vi' ña'a' a v'è ra, tẹ nì ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndä'nì ka un' ñuu yo'o', nì ndee kä'an tų un' xiin' ne ndiee' ñuu yo'o' ña nì nda'a' un' —nì kachì a.

Ka'an Pedro ña Jesús nduu' Cristo, ña nì tjanu' Ndiosí sakakú yoo'

(Mt. 16:13-20; Lc. 9:18-21)

²⁷ Tẹ nì keta Jesús ikan', tẹ kua'an a xiin' tẹ nda'a' xa'a' a ñuu ña nduu' nda'a' ñuu Cesarea Filipino, tẹ nì ndatu'un' a tẹ jaan' kii' kua'an ra ichi' jaan' ndii:

—¿Yoo nduu' yu'ų, kachi ne yivi'? —nì kachì a.

28 Te ñi ka'an ra xiin' a ndii:

—Sava ne yivi' ka'an ña Juan, te ñi sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí, nduu' un', te sava tukū ña ka'an ña Elías nduu' un', te sava tukū ña ka'an ña inga te ñi ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an' nduu' un' —ñi kachi ra.

29 Sakan' te ñi ka'an a xiin' ra ndii:

—Te ndo'ó ndii, ¿yoō nduu' yu'u, kachi ndo'? —ñi kachi a.

Te ñi nakujin Pedro ka'an ra xiin' a ndii:

—Yo'ó nduu' Cristo, ña ñi tianu' Ndiosí sakakú ne yivi' —ñi kachi ra.

30 Ndisu ñi ka'an chuun' ndiee' a xiin' ra ña ka'an ra xiin' ndee jin ne yivi' yoō nduu' a.

Ka'an Jesús ndee ña kundo'o a te kivi a
(Mt. 16:21-23; Lc. 9:22-27)

31 Sakan' te ñi xa'a' Jesús sania'á ña'a' a ña kuni a ña kundo'o u'vi va ña nduu' tu te yivi', te sandiee kui'e ña'a' te xixa nuu' ñuu, xiin' sutu kuu' nuu', xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, te ka'ni' ña'a' ra, ndisu natjaku a kivi' ña unj. 32 Te ñi ka'an kaxi' a ña jaan' xiin' ra. Sakan' te ñi xta'ni' siin' ña'a' Pedro, te ñi xa'a' kani' kuento ña'a' ra. 33 Ikan' te ñi ndiko kuiin Jesús, te ñi nakoto a nuu' inga ka te nda'a' xa'a' a jaan', te ñi kanj kuento a Pedro ka'an a ndii:

—Kua'an ndia'a' ñaa'. Ka'an un' ndee naa ña ndiva'a. Te xanini un' saa kuni Ndiosí, süu' jaan' ndii xanini un' naa xanini ne yivi' kuiti' —ñi kachi a.

Ka'an Jesús saa kuni a saa e' te kundikun e' ichi' a

(Mt. 16:24-28; Lc. 9:23-27)

34 Sakan' te n̄i kaṇa Jesús te nda'a' xa'a' a xiin' ne yivi' kua'a', te n̄i ka'an a ndii:

—Naa' yoo ka kuni kundikun ichi' yu'u ndii, kuni a ña naḱoo ña ña kuni mii' ña, te na koo tu'va tu ña te kundo'o ña ndee naa kundo'o i nuu' krusin, te kundikun ña yu'u. 35 Kuachi ndii, yoo ka kuni sakaku xiin' mii' mii' ndii, kuv̄i ña. Ndisu yoo ka taxi' kivi' ñuu ña xa'a' ichi' yu'u xiin' xa'a' tu'un va'a ndii, nat̄iin ña kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'. 36 Te kuasa' kuni tu kivi' ñuu ña ne yivi' naa' kanando ña sakuu' ña'a ña yoo ña yivi', te kuv̄i ña nuu' Ndiosí. 37 Sakan' ña koo' ndee ña'a ña yivi' ña kuv̄i chikandia ña xa'a' kivi' ñuu, ña koo' kivi' ndi'i'. 38 Te yoo ka kuchani xa'a' yu'u xiin' xa'a' tu'un i nuu' ne ndiso' kuachi ndiee' vit̄in, ne xa'ni ndoso' Ndiosí ndee naa xaa' ña nduu' tu te yivi', xa'a' ne jaan' nuu' Ndiosí kij' kixin tukuu i ña yivi' xiin' ña ndiee' yuva' i Ndiosí, xiin' ña ndiee' sakuu' ángele, ña xika' nuu' nuu' a.

9

1 Te n̄i ka'an ka tu a xiin' ña ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ka'ni sava ne yivi' tein ndo'ó yo'o' vit̄in ndii, kuv̄i ña ndee kuni ña ña xaa ña xa'ndia chuun' Ndiosí xiin' ña ndiee' a —ñi kachi a.

*S̄o'o n̄i xaa a kij' n̄i nandu u ndatun' va nuu'
Jesús, te n̄i yi'e tu toto a
(Mt. 17:1-13; Lc. 9:28-36)*

2 Ìñu ta'an kivi' n̄i xka'ndia, te n̄i naḱa Jesús Pedro xiin' Jacobo xiin' Juan, te kua'an siin' a

xiin' ra jin tindu' sukun. Te ni xini te jaan' ña ni nandu ndatun' va a. ³ Te toto a ndii, ni nandu yi'é koo' chukuu' a, te yaa kachi' vi' a. Ndee jin ne yivi' jin yivi' ndee mii' ka kij' natia' nja ndii, küvi nda sayaa nja toto naa toto a jaan'. ⁴ Ikan' te ni xini ra ña ni tuvi Elías xiin' Moisés, te ndatu'un' ra xiin' Jesús. ⁵ Ikan' te ni ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Va'a ña kuaxi ndu yo'o', takui'e. Na ka sa'a ndu uni ta'an tia'va'. Jin a kundu'u' yo'ó, te jin a kundu'u' Moisés, te jin a kundu'u' Elías —ni kachi ra.

⁶ Ni ka'an ra sakan' xiin' Jesús sakan' ña xini ka ra ndee ña ka'an ra, sakan' ña ni yi'vi va uni saa' te jaan'. ⁷ Sakan' te ni nuu jin viko', te ni tisa'vi a sakuu' te ita' ikan'. Te tejin viko' jaan' ni ka'an jin tachi' yu'u' ndii:

—Ña ña nduu' si'e manj' i. Kuni so'o ndo' ña ka'an a xiin' ndo' —ni kachi a.

⁸ Te xaka'an e', te ni nako te jaan' saa xinundu mii' ita' ra jaan', ndisu ndee jin koo' ni xini ka ra. Ndee jin nda Jesús kuiti' ni xini ra ikan'.

⁹ Te kij' naka a xiin' ra tindu' jaan' ndii, ni ka'an chuun' a xiin' ra ña ka'an ra xiin' ndee jin ne yivi' ña ni xini ra ikan'. Süu' jaan' ndii ndee kij' natjaku ña nduu' tü te yivi', te kuvi ka'an ra xa'a' ña jaan'. ¹⁰ Te ni saxinu ra ña ni ka'an chuun' a xiin' ra jaan'. Ndisu ni xa'a' ndatu'un' ta'an' ra ndee ña kuni kachi a ña natjaku tuku a jaan'. ¹¹ Te ni ndatu'un' ra Jesús ndii:

—Naa' sakan' ndii, ¿ndichun na ka'an te sania'a tü'un nde Ndiosí ña xi'na ka Elías

nandiko', sakan' vi' te kixin ña sakakú ne yivi'?
—ñi kachi ra.

¹² Te ñi ka'an a xiin' ra ndii:

—Ña ndixa nduu' a ndii, xi'na ka Elías kixin, te sakoo' tu'va ra sakuu' ña yoo. Te ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a xa'a' yu'u, ña nduu' tu te yivi', ña sando'o' kua'a' te yivi' yu'u, te sandjeë kui'e tu ra yu'u. ¹³ Ndisu ka'an yu'u xiin' ndo' ña xa ñi kixin Elías jaan', te ñi xaa ne yivi' saa ka ñi kuni ña xiin' ra naa ka'an tutu Ndiosí xa'a' ra —ñi kachi a.

*So'o ñi xaa a kii' ñi sanda'a Jesús iin te sava,
te naá ña ndiva'a nimá*

(Mt. 17:14-21; Lc. 9:37-43)

¹⁴ Kii' ñi xaa Jesús xiin' te un' ta'an jaan' ndienu mii' ndiee' inga te nda'a' xa'a' a ndii, ñi xini a kua'a' ya'a ne yivi' saa xinundu xiin' ra. Te ita' tu sava te sania'á tu'un ndei' Ndiosí kani' ta'an' kuento ra xiin' te jaan'. ¹⁵ Kii' ñi xini sakuu' ne yivi' kua'a' jaan' kuaxi Jesús ndii, ñi nandan' ña, te ñi taxa'an' ña kua'an nakuatu ña'a' ña. ¹⁶ Te ñi ka'an a xiin' te jaan' ndii:

—¿Ndee xa'a' kani' ta'an' ndo' kuento xiin' te kaa'? —ñi kachi a xiin' ra.

¹⁷ Sakan' te ñi ka'an iin te ka'ni tein ne yivi' jaan' xiin' a ndii:

—Tákuie, si'e i kuaxi ndiaka i nuu' un', sakan' ña ña ndiva'a naá nimá ra, te xaa' i'in' ña'a' a. ¹⁸ Mii' ka xika' ra te kani' ña'a' a, te suku' ña'a' a ñu'u', te tava' a pele yu'u' ra, te sake'i' a nu'u' ra, te xaitun' ña'a' a. Xa ñi ka'an i xiin' te nda'a' xa'a' un' te xta'ni' ra a nimá si'e i kaa', ndisu ñi kuvi xta'ni' ra a —ñi kachi ra xiin' Jesús.

19 Sakan' te ni ka'an a xiin' ne yivi' jaan' ndii:

—Ne iní xini Ndiosí nduu' ndo'ó, ne ndiee' in yivi' vitin. ¿Saa ka vi' ta'an ka kivi' koo i xiin' ndo'? Te, ¿saa ka vi' ta'an ka kivi' kundjieni i ña xaa' ndo'? Nja'a ndo' yo'o' xiin' te sava ñaa' —ni kachi a.

20 Sakan' te ni kixin ndiaka ña'a' nja nuu' a. Te kii' ni xiní ña ndiva'a jaan' Jesús ndii, ni kisi ndiee' va a te sava jaan', te ni nduva ra ñu'u' xiko' kava ra xika' ra ikan'. Te ni kiee pele yu'u' ra. 21 Sakan' te ni ndatu'un' Jesús yuva' te jaan' ndii:

—¿Ama vi' ndo'o' ra sakan'? —ni kachi a.

Te ni ka'an te jaan' xiin' a ndii:

—Ndee kij' lulu vi' ra. 22 Kua'a' va ichi' skó'ni' ña'a' ña ndiva'a jaan' nuu' ñu'u' xiin' nuu' tikui te ka'ni' ña'a' a. Sakan' na kuu' naa' yoo ña kuví saa un' xa'a' ra ndii, kuvita iní un' xa'a' ra, te chindiee' un' ndu'u' —ni kachi ra.

23 Ikan' te ni ka'an ni tukuu Jesús xiin' ra ndii:

—Ka'an un' “naa' kuví”, kuachi ndii sakuu' a kuví saa i xa'a' ne iní xini yu'u' —ni kachi a.

24 Xaka'an e', te ni ka'an ti'e' yuva' te sava jaan' ndii:

—Iní i xini i yo'ó, tákui'e. Ndisu taxí un' ña kuini va'a ka i kuni i yo'ó —ni kachi ra.

25 Te kii' ni xiní Jesús ña ni xa'a' nakutu' ne yivi' kua'a' ya'a jaan' mii' iin' a ndii, ni ka'an ndiee' a xiin' ña ndiva'a jaan' ndii:

—Yo'ó, espíritu ña ndiva'a, ña xaso'o' te xaa' i'in' tu un' ndii. Ka'an chuun' i xiin' un', kua'an keta nimá te sava ñaa', te koo' kivi' ka nandiko' un' —ni kachi a.

²⁶ Sakan' te nī nde'i ra, te nī kisi ndiee' va ña'a' a. Te nī keta ña ndiva'a jaan' nimá ra, te kua'an a. Te nī ndoo ra kandu'u' ra ñu'u' ndee naa te xa nī xi'i. Te kua'a' ne yivi' jaan' nī ka'an ña xa nī xi'i ra. ²⁷ Ndisu nī tijn Jesús nda'a' ra, te nī ndani'i ña'a' a. Te nī xikuijn ndichi ra.

²⁸ Te kij' nī nda'nī a iin vi'e ndii, nī ndatu'un' siin' ña'a' te nda'a' xa'a' a ka'an ra ndii:

—¿Ndichun na nī küvi xta'ni' ndu ña ndiva'a jaan'? —nī kachi ra.

²⁹ Te nī ka'an a xiin' ra ndii:

—Ña ndiva'a naa ña jaan' ndii, kuní a ña ka'an va e' xiin' Ndiosí, te kuní tu a ña koo nditia e', te küvi xta'ni' e' ña jaan' —nī kachi a.

Tuku nī ka'an Jesús xa'a' ña kundo'o a te küvi a

(Mt. 17:22-23; Lc. 9:43-45)

³⁰ Kij' nī keta a ikan' kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii, nī xka'ndia a ñu'u' Galilea, ndisu nī kuní a ña kuni ña'a' ndee iin ne yivi', ³¹ kuachi ndii te nda'a' xa'a' a sania'á a kua'an a, te nī ka'an a xiin' ra ndii:

—Ña nduu' tu te yivi' ndii, sanakua'a ña'a' ne yivi' nda'a' te ka'nu', te ka'ni' ña'a' ra. Ndisu kivi' ña unī te natjaku a —nī kachi a xiin' ra.

³² Ndisu nī kundani te jaan' ña ka'an a xiin' ra, te nī yi'vi ra ndatu'un' ña'a' ra xa'a' ña jaan'.

Ka'an Jesús yoq nduu' ne ka'nu'

(Mt. 18:1-5; Lc. 9:46-48)

³³ Te kij' nī xaa a ñuu Capernaum ndii, nī nda'nī a iin vi'e xiin' te nda'a' xa'a' a, te nī ndatu'un' ña'a' a ndii:

—¿Ndee xa'a' kani' ta'an' ndo' kuento kij' kuaxi e' ichi'? —ni kachi a.

³⁴ Ndisu ni nakuijn ra, sakan' ña ni kani ta'an' kuento ra ichi' xa'a' yoo nduu' te jaan' kunduu te ka'nu' ka nuu' ra. ³⁵ Sakan' te ni xikundu'u' a, te ni kana a te uxi uvi jaan', te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Yoo ka kuni kunduu ne ka'nu' ka ndii, kuni a kunduu nja ne so'o' ndi'i' nuu' sakuu' ndo', te kunduu tu nja ne kaka nuu' nuu' sakuu' ndo' —ni kachi a xiin' ra.

³⁶ Sakan' te ni ki'in a jin te lulu xani a ma'in' te jaan'. Ndi'i jaan', te ni na'in ña'a' a naa nda'a' a, te ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ndii:

³⁷ —Yoo ka natiin' jin te lulu ndee naa te yo'o' xa'a' a ña nduu' nja kuenta i ndii, yu'u natiin' nja. Te yoo ka natiin' yu'u ndii, süu' yu'u kuiji' natiin' nja. Süu' jaan' ndii natiin' tu nja ña ni tjanu' yu'u —ni kachi a.

Ka'an Jesús ña ne nakasi yoo ndii, ne chindiee' yoo nduu' nja

(Lc. 9:49-50; Mt. 10:42)

³⁸ Sakan' te ni ka'an Juan xiin' Jesús ndii:

—Takuie, ni xini ndu jin te tava' ña ndiva'a nimá ne yivi' xiin' ña ndiee' un'. Te ni xika ndu sajn kuijn ña'a' ndu, kuachi ndii süu' te xika' xiin' e' nduu' ra —ni kachi ra.

³⁹ Ndisu ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Sajn kuijn ña'a' ndo', sakan' ña ndee jin ne yivi' küvi kanja'a xa'a' i kij' ndi'i xaa' nja chuun ka'nu' koo' chukuu' jaan' xiin' ña ndiee' i. ⁴⁰ Kuachi ndii, yoo ka nakasi yoo ndii, ne chindiee' yoo nduu' nja. ⁴¹ Ña ndaku ka'an i xiin'

ndo' ña yoo ka taxi' tee' tikui nda'vi so'o ko'o
 ndo'ó xa'a' a ña nduu' ndo' kuenta ña ni tianu'
 Ndiosí sarakú ne yivi' ndii, sañu'u' ña'a' Ndiosí
 —ni kachí Jesús xiin' ra.

*Ka'án Jesús ña iyō va kundō'ō ne kaviko' ne xa
 iní xini ña'a' te saā niā kuāchí
 (Mt. 18:6-9; Lc. 17:1-2)*

⁴² Sakan' te ni ka'an ka Jesús xiin' ra ndii:

—Te ne yivi' ne kaviko' iin ne lulu, ne iní xini
 yu'u ndee naa te yo'o', te saā niā kuāchí ndii,
 ndee chaa' ka na kotiin iin yuu' molino sukun' ne
 kaviko' ña'a' jaan', te sko'ni' niā ndee maa' tixin
 mini. ⁴³ Naa' nda'a' un' xaa' sakan' te xaa' un'
 kuāchí ndii, va'a ka kendoso' un' un'. Kuāchí ndii
 ndee chaa' ka kunduu' un' te tikundu' iin ndaa'
 nda'a', te natiin un' kivi' ñuu ña kōo' kivi' ndi'i,
 te sakan' ña ku'un un' xiin' uvi' saā' nda'a' un'
 vi'e ndiaya' mii' kōo' kivi' nda'vá ñu'u. ⁴⁴ Te ikan'
 ndii, kōo' kivi' xi'í tikuxi', te ni ndee kōo' kivi'
 nda'va tu ñu'u. ⁴⁵ Te naa' xa'a' un' xaa' sakan'
 te xaa' un' kuāchí ndii, va'a ka kendoso' un' un'.
 Kuāchí ndii ndee chaa' ka kunduu' un' te tikundu'
 iin ndaa' xa'a', te natiin un' kivi' ñuu ña kōo'
 kivi' ndi'i, te sakan' ña ku'un un' xiin' uvi' saā'
 xa'a' un' vi'e ndiaya' mii' kōo' kivi' nda'vá ñu'u.
⁴⁶ Te ikan' ndii, kōo' kivi' xi'í tikuxi', te ni ndee
 kōo' kivi' nda'va tu ñu'u. ⁴⁷ Te naa' nduchi' nuu'
 un' xaa' sakan' te xaa' un' kuāchí ndii, va'a ka
 xta'ni' un' un'. Kuāchí ndii ndee chaa' ka kunduu'
 un' te kui'e iin ndaa' nduchi' nuu', te ki'vi un'
 mii' xa'ndia chuun' Ndiosí, te sakan' ña ku'un
 un' xiin' uvi' saā' nduchi' nuu' un' vi'e ndiaya'
 mii' kōo' kivi' nda'va ñu'u. ⁴⁸ Te ikan' ndii, kōo'

kivi' xi'í tikuxi', te ni ndee koo' kivi' nda'vá tu ñu'u.

⁴⁹ Ñu'u nduu' ndee naa iin' ña xaa' u'va sakuu' ndo'ó, ndee naa xaa' u'va ne yivi' ña nasoko' ña nuu' Ndiosí. ⁵⁰ Iin' ndii, ña va'a nduu' a, ndisu naa' tivi' a ndii, küvi ka ndasava'a e'. Sakan' na kuii' kundjeë maní' xiin' ta'an' i'in ndo'ó, te kunduu' ndo' ndee naa iin' va'a —ni kachi Jesús.

10

Ka'an Jesús ña vä'a nata'vi' ta'an' ne yivi'
(Mt. 19:1-12; Lc. 16:18)

¹ Ndi'i jaan', te ni ketá Jesús ikan' te kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a tukú ta'vi' itia Jordán, te ni xaa a nuu' ñu'u' Judea. Te tukú sakan' ni nakaya kua'a' ya'a ne yivi' nuu' a mii' iin' a, te ni sania'á ña'a' a naa xi xaá a. ² Sakan' te ni kuyatín sava te fariseo nuu' a te koto kua'a' ña'a' ra ka'an ra ndii:

—Tákui'e, ¿ñáá kande'i' ña nata'vi' ta'an' iin te yivi' xiin' ña' si'i ra? —kachi ra.

³ Sakan' te ni nakuiin a nuu' ra ndii:

—¿Ndee ña ni ke'i' Moisés xta'an' xa'a' ña jaan'? —ni kachi a.

⁴ Te ni nakuiin te jaan' ndii:

—Moisés ndii, ni taxí ra ña ke'i' iin te yivi' iin tutu mii' ka'an a ña nakoo' ra ña' si'i' ra, te xiin' ña jaan' küvi nata'vi' ta'an' ña —ni kachi ra.

⁵ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Tu'un ndei' jaan' ndii, ni nakoó ña'a' Moisés xa'a' ña xii va nimá ndo'. ⁶ Ndisu ndee ña nuu' kii' ni xa'a' Ndiosí iin yivi' ndii, ni xa'a a tiaa, te ni xa'a tu a ña'a'. ⁷ Sakan' na kuii' nakoó tiaa yuva'

si'i' rā te nduujin rā xiin' ña' si'i' rā, ⁸ te uvi saa' nja ndii, iin ndaa' nanduū nja. Xa'a' a jaan' na süu' uvi ta'an ka kuu' ne jaan', süu' jaan' ndii iin ndaa' nduu' nja. ⁹ Sakan' na kuui' ne ni ndasajin Ndiosí ndii, vā'a nata'vi' ña'a' ndee iin ne yivi' —ni kachi Jesús.

¹⁰ Te kij' ni xaa Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a vi'e ndii, ni ndatu'un' ni tukuu' ña'a' rā xa'a' ña nata'vi' ta'an' ne yivi' jaan'. ¹¹ Ni ka'an ka Jesús xiin' rā ndii:

—Yoo ka nata'vi' ta'an' xiin' ña' si'i' rā te tunda'á' rā xiin' tuku ña'a' ndii, xaa' rā kuachi xiin' tuku ña'a' jaan' nuu' ña' si'i' nuu' rā. ¹² Te naa' ña'a' nata'vi' ta'an' xiin' ij' a', te tunda'a' a' xiin' tuku te yivi' ndii, xaa' tu ña' jaan' kuachi xiin' inga te yivi' jaan' —ni kachi a.

So'q ni xaa a kij' ni sañu'u' Jesús ne kualí'
(Mt. 19:13-15; Lc. 18:15-17)

¹³ Unta' ndii, ni ndekuje ne yivi' xiin' ne kualí' nuu' Jesús te tondia nda'a' ña'a' a, te sañu'u' ña'a' a. Ndisu te nda'a' xa'a' a ndii, ni xa'a' xi'é rā nuu' ne kuaxi xiin' ne kualí' jaan'. ¹⁴ Te kij' ni xinj Jesús ña' xaa' te jaan' ndii, ni xi'e a nuu' rā ka'an a xiin' rā ndii:

—Taxi ndo' na kixin ne kualí' nuu' i, te nakasi ña'a' ndo', kuachi ndii xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne inji xini ña'a' ndee naa inji ne kualí' kaa' xini nja yuva' si'i' nja. ¹⁵ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, yoo ka taxi' ka'ndia chuun' Ndiosí nimá nja ndee naa taxi' ne kualí' kaa' xa'ndia chuun' yuva' si'i' nja nuu' nja ndii, küvi kunduu ne jaan' kuenta a ne xa' xa'ndia chuun' a nimá —ni kachi a.

16 Sakan' te ni numi a ne kuali' jaan', te ni chindiee a nda'a' a xini' nia, te ni xañu'u' ña'a' a.

So'o ni ka'an Jesús xiin' iin te vika'

(Mt. 19:16-30; Lc. 18:18-30)

17 Te kij' ki'in' Jesús ichi' kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii, ndava' iin te yivi' ni xaa ra, te ni xikuiin xiti' ra nuu' a ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—Tákuie, ña va'a nimá, ¿ndee ña kuni a saa j, te natijn i kivi' ñuu ña kōo' kivi' ndi'i? —ni kachi ra.

18 Sakan' te ni ndatu'un' ña'a' Jesús ndii:

—Kij' ka'an un' ña ña va'a nimá nduu' yu'u ndii, ¿ndichun ka'an un' ña jaan'? Kuachi ndii iin ndaa' Ndiosí kuiti' nduu' ña va'a nimá. 19 Xa xini un' tu'un ndei' Ndiosí, ña ka'an ndii: “Kümi' un' musa un'. Kã'ni' un' ne yivi'. Sãkui'na' un'. Kã'an un' tun vixi. Künduu un' te uvi nimá. Koto ka'nu' un' yuva' si'i' un'” —ni kachi a xiin' ra.

20 Sakan' te ni ka'an te jaan' xiin' Jesús ndii:

—Tákuie, xa saxinú i sakuu' ña jaan' ndee kij' nduu' i te sava —ni kachi ra.

21 Sakan' te ni nakoto'ni Jesús nuu' ra, te ni kundani ña'a' a, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndee iin ndaa' tjo' ña'a kuni ka saa un'. Kua'an te xiko' un' sakuu' ña kumi' un', te taxí un' xu'un' a nda'a' ne nda'vi kuu', sakan' te kumi' un' ña vika' ndivi'. Te kixin un', te kundikun un' yu'u —ni kachi a.

22 Te kij' ni xini so'o ra ña jaan' ndii, ni kunda'vi va kuni ra, te ni kusuchi' ini ra ni keta ra kua'an ra, sakan' ña te vika' va nduu' ra.

23 Sakan' te ni nakoto Jesús nuu' te nda'a' xa'a' a saa xinunduu xiin' a, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Vixi xava'a nuu' ne vika', te taxī nīa ka'ndīa chuun' Ndiosí nimá nīa —nī kachī a.

²⁴ Te kīi' nī xīnī so'o te nda'a' xa'a' a ña jaan' ndii, nī nandanī va ra. Te nī ka'an nī tukuu Jesús xiin' ra ndii:

—Pīa'un, xa vixi nduu' a nuu' iin ne ndani ña vika', te taxī nīa ka'ndīa chuun' Ndiosí nimá nīa.

²⁵ Vixi ka nuu' ne vika' te taxī nīa ka'ndīa chuun' Ndiosí nimá nīa, ndee naa ña kūvī tu xka'ndīa ndee iin camello yavī xa'a' iin tiku —nī kachī a.

²⁶ Te nda'a' xa'a' a jaan' ndii, so'o ndīee' ka nī nandanī ra ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—Naa' sakan' ndii, zyoo tu kuvī kaku nuu' kuachī nīa? —kachi xiin' ta'an' ra.

²⁷ Sakan' te nī nakoto ndīaa ña'a' Jesús, te nī ka'an a ndii:

—Ne yivī' ndii, kūvī saa nīa ña jaan', ndisu Ndiosí ndii, kuvī saa ña'a' a, sakan' ña sakuu' ña'a kuvī xaa' ña jaan' —nī kachī a xiin' ra.

²⁸ Sakan' te nī ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Tákuie, koto un', ndu'u ndii, nī nakoo ndu sakuu' ña kumi' ndu, te ndikún ndu yo'ó —nī kachī ra.

²⁹ Te nī ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, sakuu' ne yivī', ne nī nakoo vī'e nīa, uun tiaa ta'an' nīa, uun ña'a' ta'an' nīa, uun yuva' si'i' nīa, uun si'e nīa, uun ñu'u' nīa xa'a' ña ndikún nīa yu'u xiin' xa'a' tu'un va'a ndii, ³⁰ sañu'u' kua'a' va ña'a' Ndiosí vitin iin yivī' yo'o'. Taxī a nda'a' nīa kua'a' va vī'e nīa, te taxī tu a kua'a' va ne kunduu ta'an' nīa, xiin' kua'a' va ne kunduu si'i' nīa, xiin' kua'a' va ne kunduu si'e nīa. Te taxī a kua'a' va

ñu'u' nda'a' nja. Tee' ndee sando'o' ña'a' ne yivi', ndisu nuu' ku'un e' ndii, taxì a kivi' ñuu nja ña kōo' kivi' ndi'i' tuku jin yivi'. ³¹ Ndisu kua'a' va ne nduu' ne nuu' vitin ndii, ne so'o' ndi'i' nandu nuu' ku'un e'. Te kua'a' tu ne nduu' ne so'o' ndi'i' vitin ndii, ne nuu' nandu nuu' nja nuu' ku'un e' —ni kachi a.

Tuku ni ka'an Jesús xa'a' ña kundo'o a te kuyi a

(Mt. 20:17-19; Lc. 18:31-34)

³² Te kiji' kua'an kaa' Jesús ichi' ñuu Jerusalén ndii, ni'i' ichi' a nuu' te nda'a' xa'a' a jaan' kua'an a. Te nandanì te jaan', te yi'vi tu ra ndikún ña'a' ra kua'an ra. Sakan' te tuku ni ni naka siin' a te uxi uvi jaan', te ni xa'a' a ka'an a xiin' ra ña kundo'o a ndii:

³³ —Xini ndo' ña ichi' ñuu Jerusalén kaa' e' kua'an e' vitin. Te ikan' sanakua'a te yivi' yu'u, ña nduu' tu te yivi', nda'a' ki'in' sutu kuu' nuu' xiin' nda'a' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, te katun' te jaan' yu'u, te nakuita kuento ra ña kuni a kuyi i, te sanakua'a tu ra yu'u nda'a' te tuku'.

³⁴ Te te jaan' ndii, sandiee kui'e ra yu'u, te kondia tiasi'i tu ra yu'u, te suku' yo'o' u'vi tu ra yu'u, te ka'ni' ra yu'u. Ndisu kivi' ña uni te natiaaku i —ni kachi Jesús.

Sq'o ni ka'an Jesús xiin' Juan xiin' Jacobo ñani ra

(Mt. 20:20-28)

³⁵ Sakan' te ni kuyatin Jacobo xiin' Juan nuu' Jesús. Te jaan' ndii, si'e Zebedeo nduu' uvi saa' ra. Te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákuie, kuní ndu ña saa un' iin ña va'a ña kakan ndu nuu' un' vitin —ni kachi ra.

³⁶ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Ndee ña kuní ndo' saa i xa'a' ndo'? —ni kachi a.

³⁷ Te ni ka'an ra ndii:

—Saa un' ña va'a te taxi un' kundiee ndu xiin' un' mii' ka'ndia chuun' un' mii' ndatun' koo' chukuu' kaa'. Iin ndu kundu'u' nda'a' kua'a un', te iin tuku ndu kundu'u' nda'a' itin un' —ni kachi ra.

³⁸ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Kündani ndo'ó ndee ña xikan ndo' nuu' i. ¿Ñáá kundieni ndo'ó koo ndo' tundo'o' chie koo' chukuu' ña kundo'o' yu'u? ¿Ñáá kundieni ndo' ña sando'o' ne yivi' ndo'ó ndee naa saa nia xiin' yu'u? —ni kachi a.

³⁹ Te ni nakuiin te jaan' ndii:

—Uun ndo', kundieni ndu —ni kachi ra.

Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndixa nduu' a ndii, kundieni ndo'ó koo ndo' tundo'o' chie koo' chukuu' ña kundo'o' yu'u, te kundieni tu ndo' ña sando'o' ne yivi' ndo'ó ndee naa saa nia xiin' yu'u. ⁴⁰ Ndisu ña kundiee ndo' nda'a' kua'a i, uun nda'a' itin i ndii, süu' yu'u kuní a taxi' ña jaan'. Süu' jaan' ndii ne xa yoo tu'va ña jaan' xa'a' kuiti' natin a —ni kachi a.

⁴¹ Te kij' ni xini so'o inga te uxi ta'an ña jaan' ndii, ni nasaa' ra ni xini ra Jacobo xiin' Juan jaan'. ⁴² Ikan' te ni kana Jesús sakuu' ra, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Xiní ndo' ña kua'a' te kuu' nuu' nuu' ne tuku' ndii, sananduu' ña'a' ra ndee naa ña'a' ra, te te kuu' ka'nu' ka tein nia ndii, xiko' ni'i' ña'a' ra te

ñā ka'án mīi' rā yoo. ⁴³ Ndisū sūu' sakan' kunduū a tein ndo'ó. Sūu' jaan' ndii yoo kā kuni kunduū te ka'nu' kā tein ndo'ó ndii, kuní a kunduū rā te kaka nuu nuu' ndo'. ⁴⁴ Te yoo kā kuni kunduū te nuu' tein ndo'ó ndii, kuní a ñā kunduū rā te kaka nuu nuu' sakuu' ndo'. ⁴⁵ Kuachi ndii, nī ndee yu'u, ñā nduu' tu te yivi' ndii, kuaxi i te kaka nuu ne yivi' nuu' i. Sūu' jaan' ndii kuaxi i te kaka nuu i nuu' nīa, te cha'vi i xiin' kivi' ñuu i xa'a' kuachi kua'a' ne yivi' —nī kachi Jesús.

So'ō nī xaa a kīi' nī sanda'a Jesús iin te kui'e nduchi' nuu', te nani' Bartimeo (Mt. 20:29-34; Lc. 18:35-43)

⁴⁶ Sakan' te nī xaa Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ñuu Jericó. Te kīi' keta' a ñuu jaan' kua'an a xiin' te jaan' xiin' kua'a' ya'a kā ne yivi' ndii, ndu'u' iin te kui'e nduchi' nuu', te nani' Bartimeo, yu'u' ichi' mii' xka'ndiá a kua'an a jaan' xikán rā limuxtan. Te jaan' ndii, si'e Timeo nduu' rā. ⁴⁷ Kīi' nī xini so'ō rā ñā Jesús, ñā nī kiee ñuu Nazaret, nduu' ñā xka'ndiá kua'an ikan' ndii, nī xa'a' nde'í ti'e' rā ka'án rā ndii:

—Jesús, yo'ó ñā nduu' siani' xika' David, kuvita ini un' xa'a' i —nī kachi rā.

⁴⁸ Te kua'a' ne yivi' nī xi'e nuu' rā, te koō taxin' yu'u' rā, ndisū so'ō ti'e' kā ka'án rā ndii:

—Yo'ó ñā nduu' siani' xika' David, kuvita ini un' xa'a' i —nī kachi rā.

⁴⁹ Sakan' te nī xikuiin Jesús, te nī ka'an chuun' a ñā kana ñā'a' rā, te kixin rā mii' iin' a. Sakan' te nī kana ñā'a' nīa ka'án nīa xiin' rā ndii:

—Kāka nimá un', ndondichi un'. Kana' rā yo'ó —nī kachi nīa.

⁵⁰ Sakan' te n̄i xta'ni' ra toto tití ra skana' ra a ikan', te yachi va n̄i ndondichi ra, te n̄i xaa ra ndee mii' iin' Jesús. ⁵¹ Te n̄i ndatu'un' ña'a' a ndii:

—¿Ndee ña kuní un' saa i xa'a' un'? —n̄i kachi a.

Te n̄i nakujin te kui'e nduchi' nuu' jaan' ndii:

—Tákuie, kuní i ndii, nakoto'ni i saa un' —n̄i kachi ra.

⁵² Sakan' te n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an nu'u, xa n̄i nda'a un' xa'a' a ña ini un' xini un' yu'u —n̄i kachi a.

Ni ka'an so'o a ña jaan' xiin' ra, te xaka'an e', te n̄i nunia' nduchi' nuu' ra, te n̄i xikundikun ña'a' ra kua'an ra ichi'.

11

*Sō'o n̄i xaa a kii' nda'ni' Jesús ñuu Jerusalén
(Mt. 21:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)*

¹ Kii' xa kuyatin' Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ñuu Jerusalén ndii, n̄i xaa ña ñuu Betfagé xiin' ñuu Betania, ña ñu'u' yat̄in xa'a' xiki' ña nani' Olivos, ikan' te n̄i t̄i'vi' a uvi' ta'an te nda'a' xa'a' a ² ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an ndo' ñuu lulu, ña tuvi' kandu'u' tuku ta'vi' kaa'. Te kii' ko'ni ndo' kua'an ndo' ñuu kaa' ndii, kun̄i ndo' tiin̄ jin mburru, ti' sakan' xinú. Ti' jaan' ndii, ndee jin ne yivi' tia'an kundu'u' xata' ri'. Ndaxin' ndo' ri', te kixin' ndo' xiin' ri' yo'o'. ³ Te naa' ndatu'un' yoo ka ndo'ó ndii: “¿Ndichun na ndaxin' ndo' mburru ñaa'?”, ka'an ndo' xiin' ña ndii: “Nuu' xto'o e' kuní ri' jin xa'a', ndi'i jaan' te kixin' ndiakā tukuu a ri' yo'o'”, kachi ndo' —n̄i kachi a.

⁴ Sakan' te n̄i k̄iee te jaan' kua'an ra te nduku' ra ri'. Te k̄ii' n̄i xaa ra ñuu jaan' ndii, n̄i x̄ini ra tiin mburru jaan' yi'e' vi'e ne yivi' yat̄in yu'u' ichi', te n̄i ndaxin' ra ri'. ⁵ Te n̄i ka'an sava ne yivi', ne ita' yat̄in jaan', xiin' ra ndii:

—¿Ndichun na ndaxin' ndo' mburru ñaa'?
—n̄i kach̄i n̄ia.

⁶ Sakan' te n̄i ka'an ra xiin' ne jaan' saa nii' n̄i ka'an Jesús xiin' ra. Sakan' te n̄i tax̄i n̄ia ndaxin' ra ri'. ⁷ Te n̄i naka ra ri' te kua'an ra xiin' ri' mii' iin' Jesús. Te n̄i tand̄iee ra toto, ña titi ra xata' ri', te n̄i x̄ikundu'u' a xata' ri'. ⁸ Te kua'a' ya'a tu ne yivi' ndii, n̄i x̄akin n̄ia toto ña ndiso' n̄ia ichi'. Te sava tuk̄u n̄ia n̄i xa'nu nda'a' nij' itun', te n̄i x̄akin n̄ia ichi' mii' xka'ndiá Jesús kua'an a jaan'. ⁹ Te ne yivi', ne ni'i' ichi' kua'an nuu' a, xiin' ne ndikun xata' a ndii, ti'e' va n̄i kuaa' n̄ia ka'an n̄ia ndii:

—¡Na nat̄ijn xto'o e' Ndiosí ña xaka'nu' ña'a' e'! ¡Sañu'u' va a ña kuax̄i kuenta a kaa'!
¹⁰ ¡Sañu'u' va tu a ña kuax̄i ka'ndia chuun' kaa' ndee naa n̄i xaa te x̄ii' yata' e' David! ¡Na nat̄ijn Ndiosí, ña ndu'u' ndienu, ña xaka'nu' ña'a' e'!
—n̄i kach̄i n̄ia.

¹¹ Te k̄ii' n̄i xaa a ñuu Jerusalén ndii, n̄i nda'n̄i a nuu' k̄i'e yukun' ka'nu'. Te n̄i x̄ito a saa xinundu u' ikan'. Sakan' te n̄i keta a kua'an a ñuu Betania xiin' te ux̄i uv̄i ta'an te nda'a' xa'a' a, sakan' ña xakuaa' nduu' a.

*S̄o'o n̄i xaa a k̄ii' n̄i xa'an koto Jesús iin tun'
ndoko' higuera
(Mt. 21:18-19)*

12 Te tukū kivi' kij' keta' Jesús ñuu Betania kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii, ni xi'i a soko. 13 Ikan' te ni xini a iin' iin tun' ndoko' higuera ndee xika', te yoo yuku nu'. Sakan' na ni xa'an koto a naa' yoo ndoko' nu'. Te kij' ni kuyatin a mii' iin' nu' ndii, ni xini a ña koo' ndoko' nu', süu' jaan' ndii yuku kuiti' nu' yoo. Sakan' ña süu' kivi' ña yoo ndoko' nu' nduu' a jaan'. 14 Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' nu' ndii:

—Koo' kivi' kaxi' ka ndee iin ne yivi' ndoko' yo'ó —ni kachi a.

Te ni xini so'o te nda'a' xa'a' a ña ni ka'an a xiin' tun' jaan'.

So'o ni xaa a kii' ni xa'an Jesús nuu' ki'e yukun', te ni taxi' a ne xiko' xiin' ne sata'
(Mt. 21:12-17; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

15 Ni xaa Jesús ñuu Jerusalén xiin' te nda'a' xa'a' a, te ni nda'ni a nuu' ki'e yukun'. Te ni xa'a' a taxi' u'vi a ne xiko' ña'a xiin' ne sata' nuu' ki'e jaan'. Te ni sandiko kava tu a mesa te nama' xu'un' xiin' tei te xiko' paloma, 16 te ni taxi' a xka'ndia ndee iin ne yivi' nuu' ki'e yukun' jaan' xiin' ña'a ña. 17 Te ni xa'a' Jesús sania'á a ne yivi' jaan' tu'un Ndiosí ka'an a xiin' ña ndii:

—Yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Vi'e i ndii, iin xaan' mii' ndatu'un sakuu' nuu' ne yivi' iin yivi' xjin' i nduu' a”, kachi a. Ndisu ndo'ó ndii, xa ni ndasandu ndo' a vi'e ne kui'na' —ni kachi a.

18 Te kij' ni xini sutu kuu' nuu' xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ña ni xaa Jesús ikan' ndii, ni xa'a' nduku' ra saa kuvj ka'ni' ña'a' ra. Sakan' ña yi'vi ña'a' ra, kuachi ndii sakuu' ne yivi' nandanj

va xa'a' ña sania'á a. ¹⁹ Ndisu kij' ni xa'a' kuu' ñuu ndii, ni keta Jesús ñuu Jerusalén jaan' te kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a.

So'o ni ka'an Jesús xa'a' tun' ndoko' higuera, tun' ni saichí a
(Mt. 21:19-22)

²⁰ Te nia'a tuku kivi' kij' xka'ndiá Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a kua'an a mii' iin' tun' higuera jaan' ndii, ni xini ra ña xa ni ichi ndee ti'o'o nu'.
²¹ Ikan' te ni naka'an' Pedro, te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Maestro, koto un', tun' ndoko' higuera, tun' ni sanacha'an' un' kaa' ndii, ni ichi nu' —ni kachi ra.

²² Sakan' te ni ka'an a xiin' sakuu' ra ndii:

—Inj va ndo' kuni ndo' Ndiosí. ²³ Sakan' ña ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, yoo ka ka'an xiin' iku' kaa' ndii: “Kua'an keta mii' iin' un' ñaa' te ku'un skoni' xiin' mii' un' ndee mini ka'nu’”, kachi nia, te saxii nia nimá nia ndee sie, te inj xna'a nia xini nia Ndiosí ña xinu ña ka'an nia jaan' ndii, xinu xna'a a. ²⁴ Ña jaan' na ka'an i xiin' ndo' ña sakuu' ña kakan ndo' nuu' Ndiosí kij' inj ndo' xini ña'a' ndo' ndii, taxi ña'a' a nda'a' ndo'. ²⁵ Te kij' ka'an ndo' xiin' Ndiosí ndii, koo ka'nu' inj ndo' xa'a' yoo ka nduu' ne yivi' naa' ni xaa nia ña nia'a xiin' ndo'. Sakan' te koo ka'nu' tu inj yuva' e', ña ndu'u' ndivi', xa'a' kuachi ndo'.
²⁶ Kuachi ndii, naa' koo' ka'nu' inj ndo' xa'a' ne jaan' ndii, koo' ka'nu' tu inj yuva' e', ña ndu'u' ndivi', xa'a' kuachi ndo' —ni kachi a.

Ndatu'un' te ndiso' chuun' kuu' nuu' Jesús yoo taxi' ndiee' a

(Mt. 21:23-27; Lc. 20:1-8)

²⁷ Te ni xaa tukuu Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ñuu Jerusalén. Te kii' xika' a nuu' ki'e yukun' ka'nu' ndii, ni ndekuie sutu kuu' nuu' nuu' a xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí xiin' te xixa nuu' ñuu jaan'. ²⁸ Te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Yoo ni taxi ndiee' nuu' un' te xaa' un' ña xaa' un'? ¿Yoo ni sakuiso' chuun' yo'ó? —ni kachi ra.

²⁹ Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndatu'un' tu yu'u ndo'ó iin ña'a. Te naa' nakuiin ndo' a ndii, nakuiin tu yu'u yoo ni taxi ndiee' i, te xaa' i ña kaa'. ³⁰ ¿Yoo ni sakuiso' chuun' Juan, te ni sakuchi' ra ne yivi' kuenta Ndiosí? ¿Ñáá Ndiosí ni sakuiso' chuun' ña'a', uun ñáá te yivi' ni sakuiso' chuun' ña'a'? —ni kachi a.

³¹ Te ni ndatu'un' xiin' ta'an' ra ndii:

—¿Ndee ña kuví ka'an e'? Naa' ka'an e' ña Ndiosí ni sakuiso' chuun' ña'a' ndii, ka'an ra xiin' e' ndii: “¿Ndichun na ni kandixa' ña'a' ndo'?”

³² Te kuví ka'an e' ña te yivi' ni sakuiso' chuun' ña'a' —ni kachi ra.

Sakan' ña yi'vi ra ne yivi' kua'a' jaan', kuachi ndii sakuu' nia kandixa' ña iin te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí ni nduu Juan jaan'. ³³ Sakan' na kuii' ni ka'an ra xiin' Jesús ndii:

—Xini ndu yoo —ni kachi ra.

Te ni ka'an ka Jesús xiin' ra ndii:

—Sakan' tu yu'u ndii, ka'an i xiin' ndo' yoo ni taxi ndiee' i te xaa' i ña kaa' —ni kachi a.

12

Yo'o' ka'án Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' te tatú nia'a

(Mt. 21:33-46; Lc. 20:9-19)

¹ Sakan' te nī xa'a' ka'an Jesús iin ña ka'án ndiaa nuu' te ka'nu' jaan' ndii:

—Iin te xiin' ñu'u' ndii, nī chī'i rā kua'a' yo'o' uva, te nī ndasi i'nu rā a, te nī xatja tu rā mii' kuein rā uva jaan', te kasa'a rā vino xiin' a. Te nī xa'a nī tu rā iin vi'e sukun mii' kuvj koto ndoso' rā kanii' nuu' ñu'u' jaan'. Sakan' te nī nduku' rā te tatú te koto ña jaan', te nī keta rā kua'an rā tukū ñu'u'. ² Te kij' nī xaa kivi' ña nī nakuixa nduu' uva jaan' ndii, nī tī'vi' rā iin te xika' nuu' nuu' rā, te kun nasō te jaan' chaa' uva ña ndoo nda'a' te xiin' ñu'u' jaan'. ³ Ndisu kij' nī ndekuie te xika' nuu' jaan' ndii, nī tjin ña'a' te tatú jaan', te nī kanj u'vi' ña'a' rā, te nī sanandiko' nda'a' xiko' ña'a' rā. ⁴ Te nī tī'vi' tukuu' rā inga te xika' nuu' nuu' rā mii' ñu'u' te tatú jaan', ndisu te tatú jaan' ndii, nī kuun yuu' ña'a' rā, te nī satuxu'vi rā xini' te jaan'. Te mii' va nī kuu rā xiin' te jaan' sanandiko' ña'a' rā. ⁵ Te nī tī'vi' tukuu' rā inga te xika' nuu' nuu' rā, mii' ñu'u' te tatú jaan', ndisu te tatú jaan' ndii, nī xa'ni' rā te jaan'. Te iin sakan' nī tī'vi' xiin' ñu'u' jaan' kua'a' va te xika' nuu' nuu' rā, te sava te jaan' nī satuxu'vi rā, te sava tukū rā ndii, nī xa'ni' ña'a' rā.

⁶ Te ndee iin ndaa' kuiti' si'e mii' rā ndoo. Te kundani ya'a rā te jaan'. Sakan' te so'o' ndi'i' ndii, nī tī'vi' tu rā te jaan' ka'án rā xiin' nimá rā ndii: “Koto ka'nu' rā tiaa si'e e'”, nī kachi rā.

⁷ Ndisu nī ka'an xiin' ta'an' te tatú jaan' kij' nī xaa

si'e, te xiin' ñu'u' jaan' ndii: "Te kaa' nanduü te xiin' ñu'u' yo'o' kii' kuvj yuva' ra. To'o' ndo' te ka'ni' e' ra, sakan' te yoo' nanduü te xiin' ñu'u' yo'o'", ni kachi ra. ⁸ Sakan' te ni tjin ña'a' ra xa'ni' ra, te ni xta'ni' ra ñu'u' nde'i te jaan' ikan', te ni skana' ra a tukü xaan'.

⁹ ¿Ndee ña tuu ndo'ó saa te xiin' ña'a yo'o' uva jaan' xiin' te tatu jaan'? Kixin ra te ka'ni' ra sakuu' te tatu jaan', te taxj ra yo'o' uva jaan' nda'a' tukü te yivi' —ni kachi a.

¹⁰ Ikan' te ni ka'an a xiin' te jaan' ndii:

—¿Ñáá tia'an ka'vi ndo'ó ña yoso' nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii?

Yuu', ña ni xtanj te xa'a vi'e ndii, ña jaan' ni nanduü yuu' kuu' nuu' xa'a' xiki' vi'e?

¹¹ Ña jaan' ni xaa xto'o e' Ndiosí, te nandanj xava'a e'.

Sakan' yoso' a —ni kachi Jesús.

¹² Te ni xika te kuu' ka'nu' jaan' tjin ra Jesús, sakan' ña ni kundani ra ña ni tjin kuachi ña'a' a xiin' ña ka'an ndiaa jaan'. Ndisu ni kuvj saa ra ña jaan' xa'a' a ña yi'vi ra ne yivi'. Sakan' na ni nakoö ña'a' ra, te ni kiee ra kua'an ra.

So'o ni nakuiin Jesús nuu' te fariseo xa'a' xu'un' yoo'

(Mt. 22:15-22; Lc. 20:20-26)

¹³ Ikan' te ni ti'vi' te kuu' ka'nu' jaan' sava te fariseo xiin' sava te nda'a' xa'a' Herodes te koto ku'a' ra Jesús xiin' tu'un yu'u' a. ¹⁴ Kii' ni ndekuje ra mii' iin' a, te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákuie, xini ndü ña ña ndaku kuiti' ka'an un'. Te kuän yi'vi un' ña ka'an ne yivi' xa'a' un', sakan' ña näkaxin un' ne yivi'. Süu' jaan' ndii

sania'á un' ichi' Ndiosí xiin' ña ndixa kujti'. Xa'a' a jaan' na kuii' ka'an xiin' ndu, ¿ñaá vā'a yoo a ña cha'vi e' César, te xa'ndia chuun' ñuu Roma, xu'un' yoo', uun ñáá vā'a yoo a? —ñi kachi ra.

¹⁵ Ndisu Jesús ndii, ñi xini a ña te xasuvi' xiin' mii' kujti' nduu' te jaan', sakan' na ñi ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndo'ó ndii, kuni koto kua'a ndo' yu'u xiin' tu'un yu'u' i. Taxi ndo' na koto i iin xu'un' —ñi kachi a.

¹⁶ Sakan' te ñi taxi ra iin xu'un' nda'a' a. Te ñi ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Yoo nuu' nduu' ña ñi ñañia xata' xu'un' yo'o', te yoo kivi' yoso' xata' a? —ñi kachi a.

Te ñi ka'an ra ndii:

—Nuu' César, te xa'ndia chuun' ñuu Roma, xiin' kivi' ra nduu' a —ñi kachi ra.

¹⁷ Sakan' te ñi ka'an a xiin' ra ndii:

—Xa'a' a jaan' na kuii' taxi e' nda'a' César ña nduu' ña'a César, te nda'a' Ndiosí na taxi e' ña nduu' ña'a Ndiosí —ñi kachi a.

Te ñi nandaní vā ra xa'a' ña ñi ka'an a ña jaan'.

Sq'o ñi nakuin Jesús nuu' te saduceo xa'a' ña natiaku ne xi'í

(Mt. 22:23-33; Lc. 20:27-40)

¹⁸ Sakan' te ñi kixin te saduceo nuu' Jesús. Te jaan' ndii, ka'an ra ña kōo' ña natiaku ne yivi' kiji' xi'í ña, sakan' na kuii' ñi ndatu'un' ña'a' ra ndii:

¹⁹ —Tákui'e, yoso' ña ñi ke'j Moisés mii' ka'an ra xiin' e' ña naa' ñi xi'j ñani iin te yivi', te kōo' si'e ra ñi yoo xiin' ña' si'i' ra ndii, ñani ra jaan' kuní a tunda'a' xiin' ña' jaan', te koo si'e ra xiin' a'. Te si'e te jaan' nandu ndee naa si'e ñani ra,

te n̄i xi'i jaan'. ²⁰ Va'a, unta' ndii n̄i yoḡ ux̄a ta'an ñan̄i. Te n̄i tunda'a' te nuu', ndisu n̄i xi'i ra ña kuni ka koo si'e ra xiin' ña' si'i ra. ²¹ Sakan' te n̄i tunda'a' ñan̄i ra, te uvi, xiin' ña' jaan'. Ndisu n̄i xi'i tu te jaan' ña kuni ka koo si'e ra xiin' a'. Te iin kachi n̄i ndo'o tu ñan̄i ra, te un̄i. ²² Te iin kachi n̄i ndo'o sakuu' te ux̄a ta'an jaan' xiin' ña' jaan', koo' si'e ra n̄i yoḡ xiin' a' ndee ndi'i ra n̄i xi'i. Te so'o' ndi'i', te n̄i xi'i tu ña'a' jaan'. ²³ Sakan' na kuii' kij' nat̄iak̄u n̄ia ndii, ɔyoḡ ña' si'i kunduu tu ña' jaan', kuach̄i ndii ux̄a saa' te jaan' n̄i tunda'a' xiin' a'? —n̄i kachi ra xiin' Jesús.

²⁴ Sakan' te n̄i nakuiin Jesús nuu' ra ndii:

—Ndo'ó ndii, v̄a'a ka'án ndo', sakan' ña kundani ndo' ña yoso' nuu' tutu Ndiosí, te n̄i ndee xini tu ndo' saa xachuun' ña ndiee' a. ²⁵ Kuach̄i ndii, kij' nat̄iak̄u ne n̄i xi'i ndii, tunda'a' ka ndee iin ne yivi' ikan'. Süu' jaan' ndii kunduu n̄ia ndee naa ángele ña ndiee' ndivi'. ²⁶ Ndisu xa'a' ña naa' natiaku ne xi'i ndii, kuv̄i ka'vi ndo' tutu ña n̄i ke'i Moisés, saa n̄i ka'an Ndiosí xiin' ra tein̄ iñu' ña xixí, kij' n̄i ka'an a ndii: “Yu'u nduu' Ndiosí Abraham, te yu'u nduu' tu Ndiosí Isaac, te yu'u tu nduu' Ndiosí Jacob”, n̄i kachi a. ²⁷ Sakan' na kuii' Ndiosí ndii, süu' Ndiosí ne n̄i xi'i nduu' a, süu' jaan' ndii Ndiosí ne tiaku nduu' a, sakan' ña tiaku sakuu' ne yivi' nuu' Ndiosí. Sakan' na kuii' ndo'ó ndii, kundani xachi' ndo' ña ka'án tu'un Ndiosí —n̄i kachi Jesús.

*Yo'o' ka'án Jesús ndee ña nduu' tu'un ndei'
ka'nu' ka ña ka'án chuun' Ndiosí
(Mt. 22:34-40)*

28 Te kij' n̄i x̄inj̄i s̄o'ō ījn̄ te sania'á tu'ūn̄ ndei' Ndiosí, ñ̄a n̄i kuū kuento te saduceo jaan' xiin' Jesús, te va'a n̄i nakuijn̄ a ndii, n̄i kuyat̄in̄ ra nuu' a, te n̄i ndatu'ūn' ñ̄a'a' ra ndii:

—¿Ndee ñ̄a nduu' tu'ūn̄ ndei' ka'nu' ka ñ̄a ka'án̄ chuun' Ndiosí? —n̄i kach̄i ra.

29 Te n̄i ka'án̄ Jesús xiin' ra ndii:

—Tu'ūn̄ ndei' ka'nu' ka ndii, ñ̄a yo'ō' nduu' a: “Ne vi'e Israel, kun̄i s̄o'ō ndo', xa ījn̄ ndaa' xto'ō e' Ndiosí kuīt̄i' nduu' xto'ō e'. 30 Sakan' na kuīt̄i' kundani' ndo' xto'ō e' Ndiosí xiin' kan̄ii' nimá ndo', xiin' kan̄ii' ñ̄a nduu' ndo', xiin' sakuu' ñ̄a xanini' ndo', xiin' sakuu' ñ̄a nd̄iee' ndo'”, ñ̄a kaa' nduu' ñ̄a ka'nu' ka. 31 Te ñ̄a uvi' ndii, yatin' ījn̄ kachi ka'nu' a xiin' ñ̄a kaa', ka'án̄ a ndii: “Kundani' ndo' sakuu' ne yivi' xiin' ndo' ndee naa kundani' xiin' mii' m̄ji' ndo'”, sakan' kachi a. Te kōō' ka inga tu'ūn̄ ndei' ñ̄a ka'nu' ka te sakan' ñ̄a uvi' ta'an̄ jaan' —n̄i kach̄i Jesús.

32 Sakan' te n̄i ka'án̄ te jaan' xiin' a ndii:

—Va'a va n̄i ka'án̄ un', tákui'e. Kumi' un' ñ̄a ndaku kij' ka'án̄ un' ñ̄a ījn̄ ndaa' ñ̄a jaan' kuīt̄i' nduu' Ndiosí, xto'ō e', te kōō' ka inga a, süu' jaan' ndii xa ñ̄a jaan' kuīt̄i'. 33 Te ñ̄a kundani' e' Ndiosí xiin' kan̄ii' nimá e', xiin' sakuu' ñ̄a xanini' e', xiin' sakuu' ñ̄a nd̄iee' e', te kundani' e' sakuu' ne yivi' xiin' e' ndee naa kundani' xiin' mii' m̄ji' e' ndii, ñ̄a ka'nu' ka nduu' a te sakan' sakuu' ñ̄a nasoko' e' nuu' Ndiosí xiin' ñ̄a xa'mi' e' k̄iti' nuu' a —n̄i kach̄i ra.

34 Kij' n̄i x̄inj̄i s̄o'ō Jesús ñ̄a va'a n̄i ka'án̄ te jaan' te n̄i ka'án̄ a xiin' ra ndii:

—Xa kuyatin' ka'ndia chuun' Ndiosí nimá un' —n̄i kach̄i a.

Te ndee iin ne yivi' nī kundīeni ka ndatu'un' ña'a'.

Sania'á Jesús yoo sīani' xika' nduu' Cristo, ña sākakú yoo'

(Mt. 22:41-46; Lc. 20:41-44)

³⁵ Kij' sania'á Jesús nuu' ki'e yukun' ka'nu' te nī ndatu'un' a ndii:

—¿Ndichun na ka'an te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ña sīani' xika' David nduu' Cristo, ña tīanu' Ndiosí sākakú ne yivi'? ³⁶ Kuachī ndii ndee mīi' David nī ka'an kij' nī saka'an ña'a' Espiritu Santo ndii:

Nī ka'an xto'o e' Ndiosí xiin' xto'o i ndii:

“Kundu'u' nda'a' kua'a i

na sandoó kui'e xachi' i te ndasi' yo'ó.”

Nī kachi' a, nī kachi' ra. ³⁷ Sakan' na kuii' naa' mīi' David jaan' ka'an ña xto'o ra nduu' Cristo jaan' ndii, ¿saa kuvī ka'an te sania'á tu'un ndei' jaan' ña nduu' a sīani' xika' David jaan'? —nī kachi' Jesús.

Te ne yivi' kua'a' jaan' ndii, va'a va kuni nīa xini so'o ña'a' nīa.

Ka'an Jesús xa'a' ña vā'a ña xaa' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí

(Mt. 23:1-36; Lc. 11:37-54; 20:45-47)

³⁸ Te nī ka'an tu Jesús kij' sania'á a ndii:

—Koto xiin' mīi' va ndo' nuu' ña kuu' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, sakan' ña te xasuvi' xiin' mīi' kuīti' nduu' te jaan'. Xtani va ra kuīnu ra toto nani', ña ndiaa ya'vi' ka, te xtani tu ra ña nakuatu va'a ña'a' ne yivi' ma'in' ya'vi' mīi' chitu' kaa'. ³⁹ Te xtani va tu ra ña kundīee ra nuu' tei ka'nu', tun' ita' tixin vi'e mīi' nakayá ne

yivi' xaka'nu' nja Ndiosí, te xtani tu ra kundiee ra nuu' tei, tun' kuu' nuu', mii' yoo viko'. ⁴⁰ Te tu'un' u'vi tu ra ña vika' nda'a' ne kuaan' vi'e nja. Te xini xa'an' ra ña na'a' va ka'an ra xiin' Ndiosí, ndiani te nandaní ne yivi'. Te jaan' ndii, chie ka tundo'o' koqo ra —ni kachi Jesús.

Taxi' iin ña' kuaan' nda'vi kuu' limuxtan
(Lc. 21:1-4)

⁴¹ Unta' kii' ndu'u' Jesús yatín nuu' a mii' iin' xatun' mii' kayá xu'un' limuxtan ndii, ni xini a taan' ne yivi' limuxtan tixin nu'. Te kua'a' ne vika' ndii, kua'a' va xu'un' taan' nja tixin nu'. ⁴² Ikan' te ni xaá tu iin ña' kuaan' nda'vi kuu', te ni taan' a' uvi ta'an xu'un' ya'a kualí tixin xatun' jaan'. Te xu'un' jaan' ndii, sie va ndiaa ya'vi' a.

⁴³ Sakan' te ni kana a te nda'a' xa'a' a, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ña' kuaan' nda'vi kuu' kaá' ni taan kua'a' ka xu'un' tixin xatun' kaá' te sakan' sakuu' inga ne ni taan' tu xu'un' tixin nu'. ⁴⁴ Sakan' ña sakuu' tuku nja ndii, ni taan' nja xu'un' ña ni ndoo ndoso' nda'a' nja. Ndisu ña' kaá' ndii, tee' ndee nda'vi kuu' a' ndii, ni taan' ndi'i a' xu'un' ña xito' kutiaku a' xiin' —ni kachi a.

13

Ka'an Jesús xa'a' ña nduxin xachi' yukun' ka'nu'
(Mt. 24:1-2; Lc. 21:5-6)

¹ Kii' keta' Jesús nuu' ki'e yukun' ka'nu' te kua'an a ndii, ni ka'an iin te nda'a' xa'a' a xiin' a ndii:

—Tákuie, koto un', xa na'nu' yuu' ni tjin ra ni xa'a ra yukun' kaa', te ndatun' va ni xa'a ra a —ni kachj ra.

² Te ni nakujin Jesús nuu' ra ndii:

—¿Xa'a' vi'e na'nu' nia kaa' ka'an un' nu'? Ña kaa' ndii, sakuu' a nduxin ndoo, te kutoto ta'an' ka ndee jin yuu' —ni kachj a.

Ka'an Jesús ndee ña xka'ndia kij' xa kuyatin' ndi'i jin yivi'

(Mt. 24:3-28; Lc. 21:7-24; 17:22-24)

³ Ikan' te kua'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a xiki' ña nani' Olivos, ña kandu'u' xto'ni' mii' iin' yukun' jaan'. Te ni xikundu'u' a xini' iku' jaan', ikan' te ni ndatu'un' siin' ña'a' Pedro, xiin' Jacobo, xiin' Juan, xiin' Andrés, ka'an ra ndii:

⁴ —Ka'an xiin' ndu, ¿ama koo ña ni ka'an un' xa'a' jaan'? ¿Te ndee ña ka'nu' nduu' ña xka'ndia, te kundani ndu ña xa kuyatin' koo a? —ni kachj ra.

⁵ Sakan' te ni xa'a' Jesús ka'an a xiin' ra ndii:

—Koto xiin' mii' va ndo', taxj ndo' kunj xa'an' ndee jin ne yivi' ndo'ó. ⁶ Sakan' ña kixin kua'a' te yivi', te tjin ndiaa kivi' i, te ka'an ra ña mii' ra nduu' Cristo, ña ni tjanu' Ndiosí sakakú ne yivi', te kunj xa'an' ra kua'a' ne yivi'. ⁷ Te kij' kunj ndo' kuento ña yoo ñu'u' mii' ka jin yivi', te kunj tu ndo' ña yoo a xika' jin yivi' ndii, kundj'ni ndo', kuachj ndii kuni a ña koo ña jaan'. Ndisu tia'an kundj'i jin yivi' kij' sakan'. ⁸ Kuachj ndii kunta'an' jin t'vi ne ñu'u' jin yivi' xiin' tukj t'vi ne yivi'. Te kunta'an' tu ne ndiee' jin ñuu xiin' ne ndiee' tukj ñuu. Te kanii' xaan' taan ndiee' jin yivi', te koo tu soko, te sanasaá' ta'an' ne yivi'

mii' ka iin yivi'. Te sakuu' ña jaan' ndii, sakan' xa'ndu ña xito' koõ kuiti' nduu' a.

⁹ Ndisu ndo'ó ndii, koto xiin' mji' ndo'. Sakan' ña sanakua'a te yivi' ndo'ó nda'a' te xixa, te kutun' ra ndo'ó tixin vi'e mii' nakaya ne ta'an' e'. Te sanakua'a ra ndo'ó nda'a' te ndiso' chuun'. Te iin kachi saa tu ra xiin' ndo' nuu' te xa'ndia chuun' kuu' nuu' xa'a' ña ndikún ndo' yu'u, te ndiee yu'u' ndo' nuu' te jaan' xa'a' i. ¹⁰ Ndisu ña nuu' ndii, kuní a ña ka'an ndoso' ne yivi' kanii' iin yivi' tu'un va'a xa'a' i, sakan' vi' te kundí'i iin yivi'. ¹¹ Kij' naka ra ndo'ó, te sanakua'a ra ndo'ó nda'a' te jaan' ndii, kundí'ni ndo' ndee ña ka'an ndo'. Kuachi ndii, süu' ndo'ó nduu' ne ka'an kivi' jaan', süu' jaan' ndii Espiritu Santo nduu' ña saka'an ndo'ó.

¹² Te te nduu' ñani ndii, sanakua'a ra inga ñani ra, te ka'ni' ña'a' te yivi'. Te sakan' tu saa yuva' xiin' si'e ra. Te ne nduu' si'e ndii, kunta'an' nja xiin' yuva' si'i' nja te ka'ni' ña'a' nja. ¹³ Te sakuu' ne yivi' kundasi' ndo'ó xa'a' ña ndikún ndo' ichi' yu'u. Ndisu yoo ka kundieni naa kundieni nuu' tundo'o' jaan' ndee so'o' ndi'i' ndii, natiin nja kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'.

¹⁴ Ndisu kij' kuni ndo' ña kini kaa' iin' a mii' xata'an kujin a naa ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an', te ni nani' Daniel ndii, ne ndiee' ñuu Judea kij' sakan' ndii, na kunu nja ku'un nja tein iku'. (Ndo'ó ne ka'vi' ña yo'o' ndii, kuní a saa ndo' ña nduxa' te kundani ndo' a.) ¹⁵ Te yoo ka ndiee' xini' vi'e nja kij' sakan' ndii, na ndä'ni nja vi'e nja nachii' nja ña'a' nja. ¹⁶ Te yoo ka naá xa'a' ku'u kij' sakan' ndii, na nändiko'

n̄īa vi'e n̄īa xa'a' toto n̄īa. ¹⁷ U'vi va kundo'o n̄īa' n̄u'u' si'e xiin' n̄īa' sachichin' si'e kivi' jaan'. ¹⁸ Ka'an va ndo' xiin' Ndiosí, te na t̄axi a n̄īa xaa kivi' jaan' yoo v̄ixin. ¹⁹ Kuach̄i ndii, kivi' jaan' ndii, kōo tundo'o' n̄īa ndeē iin kivi' t̄īa'an kōo ndeē kīi' n̄ī xa'a Ndiosí iin yivi' te ndeē v̄it̄in, te n̄ī ndeē k̄oo' ka tu a kōo. ²⁰ Te naa' s̄akuiti xt̄o'o e' Ndiosí kivi' jaan' ndii, ndeē iin ne yivi' k̄aku. Ndisu s̄akuiti n̄īa'a' a xa'a' n̄īa kundani a ne n̄ī n̄akaxin a ndikún īchi' a.

²¹ 'Te naa' ka'an yoo ka xiin' ndo' kivi' jaan' ndii: "Aan', kōto ndo', yo'o' yoo Cristo, n̄īa s̄akakú yoo'", uun ka'an n̄īa ndii: "Aan', kōto ndo' kaa' yoo Cristo, n̄īa s̄akakú yoo'", kach̄i n̄īa ndii, k̄and̄ixa' n̄īa'a' ndo'. ²² Kuach̄i ndii k̄ixin te xini xa'an', te ka'an n̄īa Cristo nduu' ra. Te sakan' tu k̄ixin te ka'an tiakú tun vixi. Te yivi' jaan' ndii, saa ra chuun' ka'nu' xini xa'an' xiin' chuun' ka'nu' n̄īa nandan̄i ne yivi'. Te naa' n̄ī kuvi' ndii, ndeē ne n̄ī n̄akaxin Ndiosí ndikún īchi' a kun̄i xa'an' ra. ²³ Ndisu ndo'ó ndii, kōo tu'va ndo'. Te n̄ak̄a'an' ndo' n̄īa n̄ī ka'an ī n̄īa kaa' xiin' ndo' n̄īa kuní ka kōo a.

S̄o'o saa a kīi' n̄andiko' Jesús iin yivi'

(Mt. 24:29-35,42-44; Lc. 21:25-36)

²⁴ 'Ndisu kīi' ndi' ī xka'ndīa tundo'o' kivi' jaan' ndii, nda'va n̄u'u', te sakan' tu yoo' ndii, n̄atuun ka a. ²⁵ Te koyo tu tiuun', te taan ndiee' s̄akuu' n̄īa ndiee', n̄īa yoo ndivi'. ²⁶ Sakan' te k̄ixin yu'u, n̄īa nduu' tu te yivi', nuu' viko' xiin' kua'a' ya'a n̄īa ndiee' xiin' n̄īa yi'é ndatun' koo' chukuu'. ²⁷ Sakan' te t̄i'vi' ī kua'a' ángele, te n̄akaya a ne n̄ī n̄akaxin Ndiosí, ne ndiee' kumi' saa' xaan' iin

yivi' mii' kuaxi tachí', ndee mii' xa'a' iin yivi' te ndee mii' xa'a' ndivi'.

²⁸ 'Kundaní ndo' ña ka'án ndiaa yo'o' xa'a' saa xaa' tun' higuera, kij' nduu' itia' nda'a' nu', te naka'ndi yuku nu' ndii, xini ndo' ña xa kuyatin' kuii kun saví'. ²⁹ Te sakan' tu kij' kuni ndo' koo ña ni ka'an i xiin' ndo' jaan' ndii, kundaní ndo' ña xa kuyatin' kuii kixin tukuu yu'u, ña nduu' tu te yivi'. ³⁰ Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, ña kuni ka kuví sakuu' ne ndiee' iin yivi' vitin te xka'ndia sakuu' ña jaan'. ³¹ Ndivi' xiin' nu'u' iin yivi' ndii, ndoñu'u' a, ndisu tu'un yu'u' yu'u' ndii, koo' kivi' ndoñu'u' a.

³² 'Ndisu ndee kivi' xiin' ndee hora xka'ndia ña jaan' ndii, ndee iin ne yivi' xini a, ni ndee ángele, ña ndiee' ndivi' ni ndee yu'u, ña nduu' si'e Ndiosí, xini ña jaan'. Süu' jaan' ndii mii' yuva' e' Ndiosí kuíti' xini amaa xaa kivi' jaan'. ³³ Xa'a' a jaan' na koo tu'va va ndo', te ka'an va ndo' xiin' Ndiosí, kuachi ndii xini ndo' amaa kuíti' xaa kivi' jaan'.

³⁴ 'Naa' xaa' iin te yivi' kij' kua'an xika' ra ndii, nakoo' ra vi'e ra nda'a' te xika' nuu' nuu' ra. Te nakoo' tu ra chuun nuu' i'in te jaan'. Te ni ka'an chuun' tu ra xiin' te xito' yi'e' ra ña na koto va'a va ra a. ³⁵ Ña jaan' na kuii' koto naa xito' xiin' mii' ndo', kuachi ndii xini ndo' amaa nandiko' te xiin' vi'e. Kuain' nandiko' ra nuu' nuu', uun na nuu, uun kij' kana' nduchié, uun kij' xa kitú'. ³⁶ Saa' iin kij' iin kixin kuíti' ra, te kuni ra ndiee' ndo' kixin ndo'. ³⁷ Te ña ka'án i xiin' ndo' kaa' ka'án i xiin' sakuu' ne yivi' ña koo tu'va ña —ni kachi Jesús.

14

Sō'ō nī xaa a kii' nī ndatu'un' tuni te kuu' ka'nu' saq kuvī ka'ni' ra Jesús

(Mt. 26:1-5; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

¹ Te kii' kuní ka uvi ta'an kivi' te koo viko' pascua, ña xi xixi' ña xita' va'a, ña kōo' yuchi' levadura saká xiin', te sutu kuu' nuu' xiin' te sanía'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, nī nanduku' ra saa saa ra te tiin ra Jesús xiin' ña maña, te ka'ni' ña'a' ra. ² Te ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—Saa e' ña jaan' kii' yoo viko' koto ka nakuchi ne ndiee' ñuu yo'o' —nī kachi' ra.

Sō'ō nī xaa a kii' nī saka'a' iin ña'a' xa'an xavixín' xini' Jesús ñuu Betania

(Mt. 26:6-13; Jn. 12:1-8)

³ Kii' ndu'u' Jesús ñuu Betania vi'e Simón, te nī kunī kuvī kui'e te'i ndii, ndu'u' a xixi' a nuu' mesa. Te nī xaa iin ña'a' xiin' iin limita yuu', ña nī ku'a' xiin' alabastro. Te chitu' vi' ña jaan' ñu'u' xa'an xavixín' koo' chukuu', ña nduu' mji' ndi'i' nardo, ña ndiaa ya'vi' xava'a. Te nī ta'vi' a' limita jaan', te nī saka'a' a' xa'an jaan' xini' Jesús.

⁴ Te sava te ndiee' ikan', kii' nī xini' ra ña nī xaa ña'a' jaan' ndii, nī nasaa' ra ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—Vä'a xachi' xitiá saka xa'an xavixín' kaa'.

⁵ Sakan' ña va'a ka naa' nī ke'vi' a te kondia ya'vi' a xu'un' ña ki'in iin te yivi' naa' sachuun' ra unī ciento kivi', te xiin' xu'un' jaan' kuvī chindiee' e' ne nda'vi' kuu' —nī kachi' ra.

Te nī kuchitun ndiee' ra ña'a' jaan'. ⁶ Ndisu nī ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Na koo a' sakan', kuachj ndii iin chuun va'a ni xaa a' xa'a' i. ¿Ndichun na sataña'a' ña'a' ndo'? ⁷ Sakan' ña ne nda'vi kuu' ndii, ndee ndi'i ni kivi' koo ña xiin' ndo', te kuvi chindiee' ña'a' ndo' amaa ka kuni' ndo'. Ndisu yu'u ndii, süu' ndee ndi'i ni kivi' kaka i tein ndo'. ⁸ Ña'a' yo'o' ndii, ni xaa a' ña ni kuvi saa a' xa'a' i vitin, ni saka'a' a' xa'an xavixin' ñu'u' nde'i i te koo' tu'va a, te ndiee a kii' kuvi i. ⁹ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña mii' ka iin yivi' mii' ka'an ndoso' ne yivi' tu'un va'a xa'a' i ndii, ka'an tu ña xa'a' ña ni xaa ña'a' yo'o' xiin' i, te naka'an' ña'a' ne yivi' —ni kachj Jesús.

Sõ'o ni xaa a kii' ni taxj Judas kuento ra ña sanakua'a ra Jesús nda'a' te kuu' ka'nu'
(Mt. 26:14-16; Lc. 22:3-6)

¹⁰ Sakan' te, Judas Iscariote, iin te uxj uvi ndii, ni xa'an ndatu'un' ra xiin' sutu kuu' nuu' te sanakua'a ra Jesús nda'a' te jaan'. ¹¹ Kii' ni xini sõ'o sutu jaan' ña ni ka'an te jaan' ndii, va'a ni kuni' ra, te ni taxj ra kuento ra ña taxj ra xu'un' nda'a' Judas xa'a' ña jaan'. Sakan' te ni xa'a' Judas nanduku' ra saa saa ra te sanakua'a ra Jesús nda'a' te jaan'.

Sõ'o ni xaa a kii' ni xixj Jesús ña xaxi' xakuaa' xa'a' viko' pascua
(Mt. 26:17-29; Lc. 22:7-23; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)

¹² Kivi' nuu' ña xixi' ña xita' va'a, ña koo' yuchi' levadura saká xiin', kii' xa'ni' ña mbee' kualii' xa'a' viko' pascua ndii, ni ka'an te nda'a' xa'a' Jesús xiin' a ndii:

—¿Mii' kuní un' ku'un sava'a ndu ña kuxi e' xakuaa' xa'a' viko' pascua? —ni kachi ra.

¹³ Sakan' te ni ti'vi' a uvi ta'an te nda'a' xa'a' a ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an ndo' ñuu ka'nu' ka'a', te ikan' kunj ndo' iin te yivi', te ni'i' iin yoo tikui kua'an ra. Kundikun ña'a' ndo'. ¹⁴ Te ka'an ndo' xiin' te xiin' vi'e mii' nda'ni te jaan' ndii: “Ka'an xto'o e' ndii: ¿Mii' yoo cuarto mii' kuxi i ña xaxi' xakuaa' xa'a' viko' pascua xiin' te nda'a' xa'a' i?, kachi a”, kachi ndo'. ¹⁵ Te sania'a' te jaan' ndo'ó iin cuarto chie ña iin' xata' vi'e ninu, te xa yoo tu'va cuarto jaan'. Te ikan' sava'a ndo' ña kuní a kuxi e' —ni kachi Jesús.

¹⁶ Ni kiej te nda'a' xa'a' a jaan' kua'an ra ñuu jaan' te ni xka'ndia xna'a a saa nii' ni ka'an Jesús xiin' ra jaan'. Te ni xava'a ra ña xaxi' xa'a' viko' pascua ikan'.

¹⁷ Te kij' ni kuñuu nuu' ndii, ni xaa Jesús ikan' xiin' uxj uvi ta'an te nda'a' xa'a' a jaan'. ¹⁸ Te ni xikundiee ra xixi' ra nuu' mesa xiin' Jesús, ikan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña iin ndo'ó, te xixi' xiin' i, sanakua'a yu'u nda'a' te kuu' ka'nu' —ni kachi a.

¹⁹ Sakan' te ni xa'a' kusuchi' inj sakuu' te jaan', te ni xa'a' ndatu'un' ña'a' i'in ra ndii:

—¿Tee' yu'u kachi un' ni? —ni kachi i'in ra.

²⁰ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Iin ndo'ó te uxj uvi, te sé'vi inga' xita' va'a xiin' i tixin ko'o' i vitin, nduu' te sanakua'a yu'u nda'a' te jaan'. ²¹ Ndee saa kanj ndii yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, xa ikan' yoo i kua'an i naa

yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a xa'a' i. Ndisu chie va tundo'o' kundo'o' te sanakua'a yu'u, ndee va'a ka nduu' a nuu' te jaan' naa' ni tui ra —ni kachi a.

²² Te kij' ndu'u' Jesús xixi' a xiin' ra ndii, ni ki'in a xita' va'a, te ni taxi a ña chindani Ndiosí xa'a' a, te ni sakuachi' ña'a' a, te ni taxi ña'a' a nda'a' te nda'a' xa'a' a ka'án a ndii:

—Ki'in ndo' a te kuxi ndo', ña yo'o' nduu' ñu'u' nde'i i —ni kachi a.

²³ Sakan' te ni ki'in a iin copa, te ni taxi a ña chindani Ndiosí. Te ni taxi ña'a' a nda'a' te jaan'. Te ni xi'i sakuu' ra sie sie. ²⁴ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Te' naá tixin ña yo'o' nduu' ní' i, ña kuitja xa'a' kuachi kua'a' ne yivi', te xiin' ña kaa' taxi' xa'a' Ndiosí ña chikandu'u' a iin kuento xaa' xa'a' nja. ²⁵ Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, kö'o' ka i vino te' kuva'a xiin' uva ndee kij' xaa' kivi' ña kö'o' tukuu i vino xaa' mii' xa'ndia chuun' Ndiosí —ni kachi a.

*Yo'o' ka'án Pedro ña ñakoo iin ndaa' ra Jesús
(Mt. 26:30-35; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)*

²⁶ Te kij' ndi'i ni xita ra yaa nuu' Ndiosí ndii, ni kije ra kua'an ra xiki' ña nani' Olivos. ²⁷ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' te jaan' ndii:

—Sakuu' ndo'ó ñakoo iin ndaa' yu'u ñu'u' nunu' naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: “Taxi i ka'ni' te yivi' te paxto, te kiku mbee sana ra”, kachi a. ²⁸ Ndisu kij' ñatiaku i ndii, xi'na yu'u ku'un ñu'u' Galilea, te sakan' ndo'ó —ni kachi a.

²⁹ Sakan' te ni ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Tee' ndee naḳoḳ saḳuu' te kaa' yo'ó ndii, kuāsa' yu'u —ni kachi ra.

³⁰ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' un' ña ñuu vitin, kij' kuní ka kana nduchié ichi' ña uvi ndii, xa uní ichi' ni ka'an un' ña xini un' yu'u —ni kachi a.

³¹ Ndisu Pedro ndii, ni xa ndiee' ka ra ka'an ra ndii:

—Tee' ndee xaṭa'an kuví i xiin' un' ndii, ka'an i ña xini i yo'ó —ni kachi ra.

Te iin ni nda'a' ni ka'an saḳuu' ra xiin' a.

Ka'an Jesús xiin' Ndiosí iin xaan' mii' nani' Getsemani

(Mt. 26:36-46; Lc. 22:39-46)

³² Te kij' ni xaa Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a iin xaan' mii' nani' Getsemaní, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kundiee ndo' yo'o', na ku'un ka'an i xiin' Ndiosí —ni kachi a.

³³ Te ni naḳa a Pedro xiin' Jacobo xiin' Juan ndoso' i kan', te ni xa'a' ndi'ni nimá a, te suchi' tu iní a. ³⁴ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Suchi' xava'a iní nimá i ndee xa yoo' i kuví i. Ndoḳ ndo' yo'o', te kundito ndo' —ni kachi a.

³⁵ Sakan' te ni xa'an a ndoso' jaan', te ni xikuiin xiti' a nuu' ñu'u', te ni ka'an a xiin' Ndiosí ña naa' kuví te kōḳ a tundo'o' jaan' ³⁶ ka'an a ndii:

—Tata yuva' i, saḳuu' a kuví nuu' yo'ó. Tāxi un' kundo'o' i tundo'o' chie yo'o', ña nduu' ndee naa tikui uva. Ndisu sãa un' ña kuní yu'u, süu' jaan' ndii ña kuní mii' un' —ni kachi a.

³⁷ Ikan' te ni nandiko' a mii' ndiee' te jaan', te ndiee' ra kixin ra. Te ni ka'an a xiin' Pedro ndii:

—Simón, ¿ndichun na kixín un'? Saa ka vi' tu nī kuvī kundito un' ndee iin ndaa' hora. ³⁸ Koo ñu'u' inī va ndo' te ka'an ndo' xiin' Ndiosí, sakan' te koyo ndo' nuu' ña xito' kua'a ña kinī ndo'ó. Kuni nimá ndo' saa ndo' ña kuni Ndiosí, ndisu ñu'u' nde'i ndo' ndii, kündieni a —nī kachi a xiin' ra.

³⁹ Te nī xa'an nī tukuu a, te nī ka'an a xiin' Ndiosí naa ña xa nī ka'an a ña nuu'. ⁴⁰ Te kij' nī nandiko' tukuu a mii' ndiee' ra jaan' ndii, nī xini a ndiee' ra kixín ra, sakan' ña chitu' vi' nduchi' nuu' te jaan' ñu'u' ma'na. Te xini ra ndee ña nakujin ra nuu' a. ⁴¹ Te kij' nī nandiko' nī tukuu a ichi' ña unī, te nī ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Kixín ka ndo'ó, te nandiee' ndo' ndee vitin uun? Xava'a ndokoo ndo' vitin. Xa nī xaa hora ña sanakua'a ra yu'u, ña nduu' tu te yivi', nda'a' te ndiso' kuachi. ⁴² Ndondichi ndo' te ku'un e'. Koto ndo', xa kuyatin' te sanakua'a yu'u nda'a' te jaan' —nī kachi a.

*So' o nī xaa a kij' nī tijn te yivi' Jesús
(Mt. 26:47-56; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)*

⁴³ Te kij' kusaa' iin' ka Jesús ka'an a, te nī xaa Judas, te nī nduu' iin te uxī uvi ta'an te nda'a' xa'a' a, xiin' kua'a' va te yivi' ndiso' ra ichi xiin' itun'. Te te jaan' ndii, sutu kuu' nuu' xiin' te sania'a' tu'un ndei' Ndiosí xiin' te xixa nuu' ñuu nī tianu' ña'a'. ⁴⁴ Te te sanakua'a ña'a' ndii, xa nī ka'an ra saa nia'a' ra yoo nduu' Jesús ka'an ra ndii:

—Te chito i nuu' kij' nakuatu ña'a' i nduu' te jaan', te jaan' tijn ndo', te satiín kutu' va ña'a' ndo', te kundiaka ña'a' ndo' ku'un ndo' —nī kachi ra.

⁴⁵ Sakan' na ni kuyatın Judas mii' iin' a, te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Maestro —ni kachi ra.

Te ni chito ra nuu' a. ⁴⁶ Sakan' te ni tiin te yivi' jaan' Jesús. ⁴⁷ Ndisu iin te iin' xiin' a ikan' ndii, ni xta'ni' ra ichi ra, te ni xa'ndia ra so'o te xika' nuu' nuu' sutu ka'nu'. ⁴⁸ Sakan' te ni ndatu'un' Jesús te kuaxi tiin ña'a' jaan' ndii:

—¿Ndichun na kuaxi ndo', te tiin ndo' yu'u xiin' ichi xiin' itun' ndee naa iin te kui'na' vi'? ⁴⁹ Kua'a' kivi' ni iin i tein ndo' sania'á i nuu' ki'e yukun' ka'nu', te ni tiin' ndo' yu'u. Ndisu kuni a xka'ndia ña yo'o' te xinu ña yoso' nuu' tutu Ndiosí —ni kachi Jesús.

⁵⁰ Sakan' te ni nakoo ña'a' sakuu' te nda'a' xa'a' a, te ni xinu ra.

S'o'o ni ndo'o iin te sava

⁵¹ Ndisu iin te sava ndikun xata' Jesús kua'an a ndisuku' ra iin toto kuiti', te ni tiin ña'a' te xin'. ⁵² Te ndii te sava jaan' ndii, ni nakoo ra toto jaan', te ni xinu iin' vichi' ra.

S'o'o ni xaa a kii' ni sana'má te kuu' ka'nu' Jesús

(Mt. 26:57-68; Lc. 22:54-55,63-71; Jn. 18:12-14,19-24)

⁵³ Sakan' te ni xan ndiaka te yivi' jaan' Jesús nuu' sutu ka'nu'. Te ni nakaya sakuu' sutu kuu' nuu' xiin' te xixa nuu' ñuu xiin' te sania'á tu'un' ndei' Ndiosí ikan'. ⁵⁴ Te Pedro ndii, ni xikundikun na ra xika' xika' kua'an ra xiin' te yivi' jaan' ndee ni nda'ni ra nuu' ki'e sutu ka'nu' jaan'. Te ni xikundu'u' ra ikan' xituni' ra nuu' ñu'u xiin' te xin', te xito' yukun'.

55 Te sutu kuu' nuu' jaan' xiin' sakuu' te kuu' ka'nu', te ni nakaya ikan' ndii, nanduku' ra kuachi Jesús te kuvi ka'an ra ña xata'an kuvi a xa'a' ña jaan'. Ndisu koo' ndee jin a ni na'in ra. 56 Sakan' ña, tee' ndee kua'a' ne yivi' ni tiin kuachi ndii' ña'a', ndisu ni nakuita ña ka'an i'in ña. 57 Sakan' te ni ndondichi sava ra, te ni xa'a' tiin' kuachi ndii' ña'a' ra ka'an ra ndii:

58 —Ni xinj so'o ndu'u ka'an ra ndii: “Tanj i yukun' ka'nu' yo'o', ña ni kua'a' xiin' nda'a' te yivi', te kivi' ña unj nakanj i inga a. Te ña jaan' ndii, süu' xiin' nda'a' te yivi' kua'a' a”, ni kachj ra —ni kachj te jaan'.

59 Ndisu ni ndee sakan' ndii, ni nakuita ña ndiee' yu'u' ne yivi' jaan' xa'a' a. 60 Sakan' te ni ndondichi sutu ka'nu' jaan', te ni xikuiin ndichi ra ma'in' ne yivi' jaan', te ni ndatu'un' ra Jesús ndii:

—¿Ndichun na koo' a kuvi ka'an xachi' un' xa'a' un'? ¿Ñáá ña ndixa nduu' ña tiin' kuachi te yivi' kaa' yo'ó? —ni kachj ra.

61 Ndisu Jesús ndii, ni yoo taxin' yu'u' a, te ni nakuiin xachi' a. Sakan' te ni ndatu'un' tukuu' ña'a' sutu jaan' ka'an ra ndii:

—¿Ñáá yo'ó nduu' Cristo, si'e ña nduu' Ndiosí, ña xata'an tiin' ka'nu' e'? —ni kachj ra.

62 Te ni ka'an Jesús ndii:

—Uun, suvj nduu' i. Te kunj ndo' yu'u, ña nduu' tu te yivi', kij' kundu'u' i xiin' kua'a' Ndiosí ka'nu' koo' chukuu', te kunj tu ndo' kij' kixinj i nuu' viko' ndivi' —ni kachj a.

63 Sakan' te ni ndata' sutu jaan' toto ra xa'a' a ña ni nasaa' ra, te ni ka'an ra ndii:

—Küní ká ne yivi' ndiee yu'u' nuu' e', ⁶⁴ sakan' ña sakuu' ndo' ni xini so'ó ña kani'a ra xa'a' Ndiosí. ¿Saa tuu ndo'? —ni kachi ra.

Te sakuu' te yivi' jaan' ni ka'an ña xata'an kuvi a.

⁶⁵ Te ni xa'a' sava ra kondia tiasi'i ña'a' ra, te ndasi tu ra nuu' a, te sa'ndia' ra nuu' a, te ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—Nakuni un' yoo ni kani yo'ó —kachi ra.

Te ni sa'ndia' tu te xiin', te xito' yukun', nuu' a.

Ka'an Pedro ña xini ra Jesús

(Mt. 26:69-75; Lc. 22:55-62; Jn. 18:15-18,25-27)

⁶⁶ Te kii' ndu'u' Pedro nuu' ki'e ninu ndii, ni kuyatin iin ña' xika' nuu' nuu' sutu ka'nu' jaan'.

⁶⁷ Te kii' ni xini a' ndu'u' ra ikan' xituni' ra, te ni nakoto ndi'e' ña'a' a', te ni ka'an a' xiin' ra ndii:

—Ni xika tu yo'ó xiin' Jesús, te ni kiee ñuu Nazaret, kaa' —ni kachi a'.

⁶⁸ Ndisu ni kiee yu'u' ra ka'an ra xiin' a' ndii:

—Xini ña'a' i, ni ndee xini tu i ndee xa'a' ka'an un' —ni kachi ra.

Sakan' te ni keta ra yi'e' mii' xaá uun ne yivi', te ni kana iin nduchié. ⁶⁹ Sakan' te ni xini ni tukuu ña'a' ña' xika' nuu' jaan', te ni xa'a' a' ka'an a' xiin' ne ita' yatin jaan' ndii:

—Te kaa' ndii, iin te ndiaka' ta'an' xiin' Jesús kaa' nduu' ra —ni kachi a'.

⁷⁰ Ndisu tuku ni ni ka'an ra ña xini ña'a' ra.

Te iin kani' ni xka'ndia te tuku ni ni ka'an ne ndiee' yatin jaan' xiin' ra ndii:

—Ña ndaku xna'a nduu' a ndii, iin te ndiaka' ta'an' xiin' te kaa' nduu' yo'ó. Kuachi ndii te

Galilea nduu' un', te nakuitá tu ndatu'un' ndo'
—ni kachi nja.

⁷¹ Sakan' te ni xa'a' ra kanja'a xiin' mii' mii' ra,
te ka'an tu ra kivi' Ndiosí ndii:

—Xini Ndiosí ña xini yu'u te yivi', te ka'an ndo'
xa'a' kaa'. Na kanj a yu'u naa' xini xa'an' i —ni
kachi ra.

⁷² Te ni kana nduchié ichi' ña uvi. Sakan' te ni
naka'an' Pedro ña xa ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:
“Kii' kuní ka kana nduchié uvi ichi' ndii, xa uní
ichi' ni ka'an un' ña xini un' yu'u”, ni kachi a.

Te kii' ni naka'an' ra ña jaan' te ni xa'a' xaku'
ra.

15

*So' o ni xaa a kii' ni iin Jesús nuu' Pilato
(Mt. 27:1-2,11-14; Lc. 23:1-5; Jn. 18:28-38)*

¹ Ni kitu' so' o, te ni nakaya sakuu' sutu kuu'
nuu', xiin' te xixa nuu' ñuu, xiin' te sania'á tu'un
ndeí' Ndiosí, xiin' sakuu' te ka'nu'. Ndi'i jaan', te
ni satiín ra Jesús, te ni xan ndiaka ña'a' ra nda'a'
Pilato. ² Sakan' te ni ndatu'un' Pilato Jesús ndii:

—¿Ñáá yo'ó nduu' rey nuu' ne judío? —ni
kachi ra.

Te ni nakuiin a ndii:

—Xa mii' un' ni ka'an sakan' —ni kachi a.

³ Te xa'a' a ña kua'a' va nuu' ña'a' tiin' kuachi
ña'a' sutu kuu' nuu' jaan', ⁴ sakan' na tuku ni ni
ndatu'un' ña'a' Pilato ndii:

—¿Ndichun na koo' a kuví ka'an xachi' un'?
Koto un' saa vi' kua'a' ña'a' tiin' kuachi ra yo'ó
—ni kachi ra.

⁵ Ndisu ni ndee sakan' ndii, ni nakuiin xachi'
Jesús, te ni nandaní va Pilato.

*So' o ni xaa a kij' ña xa yoo kuvì nduu' Jesús
(Mt. 27:15-31; Lc. 23:13-25; Jn. 18:38—19:16)*

⁶ Va'a, sakuu' ichi' kij' nasukú viko' jaan' ndii, xi saña' ra iin te ñu'u' vi'e kaa, te saña' ra ndee ka te kuní mji' ne yivi'. ⁷ Te naá iin te nani' Barrabás vi'e kaa xiin' inga te ña'a xa'a' ña ni xa'ni' ra te yivi' kij' ni kunta'an' ra xiin' te xiin' romano. ⁸ Sakan' te ni kuyatın ne kua'a' jaan' nuu' Pilato, te ni ka'an ña xiin' ra ña saxinu ra ña saña' ra iin te naá vi'e kaa naa xi xaá ra saa kuiya. ⁹ Sakan' te ni ka'an Pilato xiin' ña ndii:

—¿Ñáá kuní ndo' ña saña' i te yo'o', te nduu' rey ndo'ó, ne judío? —ni kachi ra.

¹⁰ Ni ka'an ra sakan', kuachi ndii ni kundani ra ña ni sanakua'a sutu kuu' nuu' jaan' Jesús xa'a' a ña ndasi' nuu' ra xini ña'a' ra kuiti'. ¹¹ Ndisu sutu kuu' nuu' jaan' ndii, ni chu'u' ra ne yivi' kua'a' jaan' te ka'an ña ña va'a ka na saña' ra Barrabás. ¹² Te ni ka'an ni tukuu Pilato xiin' ña ndii:

—¿Te ndee ña kuní ndo' saa i xiin' te yo'o', te ka'an ndo' nduu' rey ndo'ó, ne judío? —ni kachi ra.

¹³ Te tuku ni ni ka'an ti'e' ne jaan' ndii:

—Nuu' krusín kuxi un' te ñaa' —ni kachi ña.

¹⁴ Te ni ka'an ni tukuu Pilato xiin' ña ndii:

—¿Ndichun? ¿Ndee ña ña'a ni xaa ra? —ni kachi ra.

Ndisu ni kuaa' ti'e' ka ne jaan' ka'an ña ndii:

—Nuu' krusín kuxi un' te ñaa' —ni kachi ña.

¹⁵ Te xa'a' a ña ni kuní Pilato ndoo va'a ra xiin' ne yivi' jaan' ndii, ni saña' ra Barrabás. Sakan' te ni ka'an chuun' ra, te suku' yo'o' te xiin' ra Jesús.

Ndi'i jaan', te ni sanakua'a ña'a' ra te kuxi ña'a' te jaan' nuu' krusin.

¹⁶ Sakan' te ni xan ndiaka te xiin' Jesús tixin vi'e ka'nu'. Te ikan' ni nakaya sakuu' te xiin', te xachuun' ikan'. ¹⁷ Sakan' te ni sakui'nú ra Jesús toto ndixin' kua'a ndukun'. Te ni xa'a ra iin corona yo'o' iñu', te ni chindu'u' ra a xini' a. ¹⁸ Sakan' te ni xa'a' xandi'i' ra xiin' a nakuatu' ña'a' ra xtun ka'an ra ndii:

—Yoo va'a yo'ó, te nduu' rey ne judío —ni kachi ra.

¹⁹ Ikan' te ni kutun' ra xini' a xiin' iin tun' yoo', te ni kondia tiasi'i tu ña'a' ra, te ni kund'i' ra xiin' a xikuitá xiti' ra nuu' a ki'in' ka'nu' ña'a' ra xtun. ²⁰ Te kij' ndi'i ni kund'i' ra xiin' a ndii, ni xta'ni' ra toto ndixin' kua'a ndukun' jaan', te ni sanakui'nú ña'a' ra toto mii' a. Sakan' te kua'an ra xiin' a te kuxi ña'a' ra nuu' krusin.

So'o ni xaa a kii' ni kuxi te xiin' Jesús nuu' krusin

(Mt. 27:32-44; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

²¹ Kij' ni kiej te xiin' kua'an ra xiin' Jesús ndii, ni nata'an' ra xiin' iin te ni kiej ñuu' Cirene, te nani' Simón, te nduu' yuva' Alejandro xiin' Rufo. Te jaan' ndii, xa'a' ku'u ni xa'an ra, te ni nandiko' ra. Te ni tijn u'vi ña'a' te xiin' jaan' ña koni'i ra krusin Jesús ku'un ra. ²² Te ni xan ndiaka ra Jesús iin xaan' mii' nani' a Gólgota. Te kivi' jaan' kuni kachi a iki' xini' ndii. ²³ Te ni xika ra sako'o' ña'a' ra vino te saká xiin' suxa ña nani' mirra, ndisu ni xiin a ko'o a ra'. ²⁴ Sakan' te ni kuxi ña'a' te xiin' nuu' krusin. Ndi'i jaan', te ni katin ra toto a, te kunj ra yoo nda'a' ndoo i'in a.

25 Ka ñin ña'a ni kuxi ra Jesús nuu' krusín jaan'. 26 Te ni ke'i ra ñin tu'un' yu'u' nuu' ñin vitu', te ni chindu'u' ra a xini' krusín jaan' xa'a' ña ni tjin kuachi ña'a' ra ka'an a ndii: "Te yo'o' nduu' rey ne judío", kachi ña ni ke'i ra jaan'.

27 Te tata'vi' xiin' a ni kuxi ra ñin te kui'na' nuu' inga krusín, ñin ra nda'a' kua'a a, te inga ra nda'a' itin a. 28 Sakan' te ni xinu tu'un' Ndiosí, ña yoso' nuu' tutu a, mii' ka'an a ndii: "Ni chika'ni ña'a' te yivi' tein te ña'a'", kachi a.

29 Te ne xka'ndía ikan' ndii, ni xandi'i ña xiin' a seko' ña xini' ña te ka'an ña ndii:

—Jan', yo'ó, te ka'an ña tani un' yukun' ka'nu' e', te nakanj un' tuku a kivi' ña unj ndii, 30 sakakú xiin' mii' ki'i', kuan nuu un' nuu' krusín ñaa' —ni kachi ña.

31 Sutú kuu' nuu' xiin' te sania'á tu'un' ndei' Ndiosí ndii, nii' sakan' ni xandi'i tu te jaan' xiin' a ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—Inga ne yivi' ni sakakú ra, ndisu küvi sakakú xiin' mii' mii' ra. 32 Saa ni Cristo, te ni tianu' Ndiosí sakakú yoo' nduu' te kaa', te nduu' tu ra rey nuu' yoo', ne Israel chi, na nuu ki'i' ra nuu' krusín vitin naa' ndixa, te kandixa' ña'a' e' —ni kachi ra.

Te ni xandi'i tu uvi saa' te ndondia nuu' inga krusín jaan' xiin' a.

*S'o ni xaa a kij' ni xi'i Jesús nuu' krusín
(Mt. 27:45-56; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)*

33 Te kij' ni xaa ñin ke'in' ndii, ni kuu ñin yavi kanii' ñin yivi' ndee ni xa'an' ndiko' a kaa unj xakuaa'. 34 Te kaa unj jaan' ni nde'i ti'e' Jesús ka'an a ndii:

—Eloi, Eloi, ¿lama sabactani? —nĭ kachĭ a. Ña jaan' kuni kachĭ a kij' ndiko kuiĭn a ndii: Ndiosí mĭi' ĭ, Ndiosí mĭi' ĭ, ¿ndiochun na nĭ naĭoo un' yu'u?

³⁵ Te nĭ ka'an xiin' ta'an' sava ne ita' ĭkan' kij' nĭ xĭnĭ so'o nĭa nĭ ka'an ña jaan' ndii:

—Kunĭ so'o ndo', Elías kana' ra —nĭ kachĭ nĭa.

³⁶ ĭkan' te nĭ ndava ĭin te ĭin' ĭkan', te nĭ kĭ'in ra ĭin pachĭ, te nĭ se'vi ra a vino ĭya'. Te nĭ satiĭn ra a nuu' ĭin tun' yoo', te nĭ katanĭ ra a nuu' Jesús te ko'o a ra' ka'an ra xiin' ne yivi' jaan' ndii:

—Ndiatu' e' te kunĭ e' naa' kĭxin Elías te sanuu' ña'a' ra nuu' krusĭn kaa' —nĭ kachĭ ra.

³⁷ Sakan' te nĭ nde'ĭ ti'e' ka Jesús, te nĭ xi'ĭ a. ³⁸ Sakan' te toto, ña ta'nu' ĭ'nu tĭxin yukun' ka'nu' ndii, nĭ ndata' a. Nĭ xa'a' a ndee ndienu, te nĭ kiee nuu a ndienu.

³⁹ Te nĭ ka'an te xĭin' kuu' nuu', te ĭin' yaĭin nuu' Jesús, kij' nĭ xĭnĭ ra saa nĭ xaa te nĭ xi'ĭ a ndii:

—Ndixa xna'a nduu' a ndii, si'e Ndiosí nĭ nduu' te kaa' —nĭ kachĭ ra.

⁴⁰ Te nĭ ita tu ndia'vi' ña'a' ndee ndoso' jaan' xito' ndi'e' nĭa ña nĭ yoo ĭkan'. Te teĭn ne jaan' nĭ ka'nĭ María Magdalena, xiin' Salomé, xiin' María, si'ĭ José xiin' ñani ra Jacobo, te sava.

⁴¹ Ña'a' jaan' ndii, nĭ ndikun nĭa Jesús, te nĭ xika nuu tu nĭa nuu' a kij' nĭ xika a ñu'u' Galilea. Te nĭ ita tu kua'a' ka ĭnga ña'a', ne nĭ kiee ñu'u' jaan', te nĭ kaa tu nĭa ñuu Jerusalem xiin' a.

*So'o nĭ xaa a kij' nĭ ndiee ñu'u' nde'ĭ Jesús
(Mt. 27:57-61; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)*

42 Te xakuaa' kii' sakoo' tu'va xiin' mii' ne yivi' xa'a' kivi' sábadó, ña xinandiee' nja ndii, 43 ni xaa José, te ñuu Arimatea. Te jaan' ndii, iin te ka'nu' tein te xa'ndia chuun' nduu' ra. Te ni ndiatu iní tu te jaan' ña xa'a' ka'ndia chuun' Ndiosí iin yivi' yo'o'. Te ni xandieni xiin' mii' ra, te ni nda'ni ra mii' ndu'u' Pilato, te ni xikan ra ñu'u' nde'i Jesús nuu' te jaan'. 44 Te ni nandaní va Pilato jaan' kii' ni xini ra kuento ña xa ni xi'i Jesús. Sakan' na ni kana ra te xín' kuu' nuu' jaan', te ni ndatu'un' ña'a' ra naa' xa ni xi'i xna'a a. 45 Te kii' ni taxí te xín' kuu' nuu' jaan' ña ndaku nuu' ra ndii, ni taxí ra ñu'u' nde'i Jesús nda'a' José. 46 Sakan' te ni sata' José jaan' iin toto yaa ndiká, te ni sanuu' ra ñu'u' nde'i Jesús. Ikan' te ni tisuku' ra a toto jaan'. Te ni xa'an chinaá ra a tixin yavi ndii, ña ni xatja ra toko' kava'. Te ni satuvi' ra iin yuu' ña ndasi ra yu'u' yavi jaan'. 47 Te María Magdalena xiin' María si'i' José ndii, ni xini nja mii' ni chinaá ra ñu'u' nde'i a jaan'.

16

*S'o' o ni xaa a kii' ni natiaku Jesús
(Mt. 28:1-10; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10)*

1 Kii' ni xka'ndia kivi' sábadó, ña xinandiee' nja ndii, María Magdalena, xiin' Salomé, xiin' María si'i' Jacobo ndii, ni sata' nja xa'an xavixín' te ku'un kakin nja a ñu'u' nde'i Jesús. 2 Te nja'a va, kii' sakan' kuaxi keta kujiti' ñu'u' kivi' nuu' xa'a' ximana ndii, ni xa'an tukuu nja yavi ndii mii' naá ñu'u' nde'i Jesús. 3 Te ni ka'an xiin' ta'an' nja ndii:

—¿Yoō tū satuvi' yuu' ñā ndasi' yu'u' yavī ndiī jaan'?' —nī kachī ñā.

⁴ Ndisū kii' nī ñakotō ñā ikan' ndii, nī xinī ñā ñā xā nī nundia'ā yuu' jaan', saā nī iin̄ yuu' chiē vā nduu' ā. ⁵ Tē kii' nī ko'nī ñā yavī ndiī mii' nī kandu'u' ñu'u' nde'ī Jesús jaan' ndii, nī xinī ñā ndu'u' iin̄ tē savā nda'a' kua'a' ni'nu' rā totō yaā nani', tē nī yi'vī xava'ā ñā. ⁶ Ndisū nī ka'an̄ tē jaan' xiin' ñā ndii:

—Kuän̄ yi'vī ndo'. Ndo'ó ndii, Jesús, ñā nī kieē ñuū Nazaret, ñā nī xi'ī nuu' krusín, nanduku' ndo'. Koo' kā ñu'u' nde'ī ā kandu'u' yo'o', xā nī ñatiakū ā. Kotō ndo' mii' nī chinaá̄ ña'a' ra. ⁷ Ndisū kua'an̄ ndo' tē ka'an̄ ndo' xiin' Pedro xiin' ingā tē nda'a' xa'a' ā ñā xi'nā mii' ā ni'i' ichi' nuu' rā kua'an̄ ā ñu'u' Galilea, tē ikan' kun̄ī ña'a' rā saā nii' nī ka'an̄ ā xiin' rā saa' —nī kachī ángelē jaan'.

⁸ Sakan' tē nī kieē nē jaan' yavī jaan' taxa'an' ñā kua'an̄ ñā, sakan' ñā kisi' vi' ña'a' ñā yi'vī ñā. Tē ndeē iin̄ ña'a' nī ka'an̄ ñā xiin' ndeē iin̄ nē yivi' ichi' xa'a' ñā jaan' xa'a' ñā yi'vī ñā.

Sq'ō nī xaā ā kii' nī tuī Jesús nuu' María Magdalena

(Jn. 20:11-18)

⁹ [Tē kii' nī ñatiakū Jesús ña'a' kivi' nuu' xa'a' ximanā jaan' ndii, xi'nā kā nuu' María Magdalena, ña' nī tavā ā uxā ta'an̄ ñā ndiva'ā nimá, nī satuvī xiin' mii' ā. ¹⁰ Sakan' tē nī xa'an̄ sakuni' tu'un̄ a' tē nda'a' xa'a' ā. Tē xā ndiee' suchi' in̄ī vā, tē xaku' tū rā. ¹¹ Tē kii' nī xinī tē jaan' kuentō ñā xā nī ñatiakū Jesús, tē nī xinī ña'a' ña' jaan' ndii, nī kandixa' rā.

Sɔ'ɔ nɪ xaa a kii' nɪ tuvi Jesús nuu' uvi ta'an te nda'a' xa'a' a

(Lc. 24:13-35)

¹² Nɪ ya'a, te siin' kaa' Jesús nɪ tuvi a nuu' uvi ta'an te nda'a' xa'a' a kii' ñu'u' ra ichi' kua'an ra xa'a' ku'u. ¹³ Sakan' te nɪ nandiko' te jaan', te nɪ ka'an ra xiin' inga te nda'a' xa'a' a ña nɪ xini ña'a' ra. Ndisu tuku nɪ nɪ kandixa' te jaan'.

Ka'an chuun' Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ña ka'an ndoso' ra tu'un a

(Mt. 28:16-20; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23)

¹⁴ Ndi'i' ndoso', te nɪ tuvi a nuu' te uxɪ iin ta'an jaan' kii' ndiee' ra nuu' mesa. Te nɪ kanɪ kuento ña'a' a xa'a' a ña nɪ kandixa' ña'a' ra xiin' xa'a' ña xii nimá ra. Kuachɪ ndii nɪ kandixa' ra ña nɪ ka'an ne yivi' xiin' ra ña nɪ natɪaku a. ¹⁵ Te nɪ ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an ndo' kanii' iin yivi' te ka'an ndoso' ndo' tu'un va'a nuu' sakuu' nuu' ne yivi'. ¹⁶ Ne kuɪnɪ kuɪnɪ ña jaan' te kuchɪ nɪa kuenta i ndii, kaku nɪa nuu' kuachɪ nɪa. Ndisu ne kuɪnɪ kuɪnɪ ña jaan' ndii, ne katun' kunduɪ nɪa nuu' Ndiosí xa'a' kuachɪ nɪa. ¹⁷ Te ña yo'o' nduu' chuun ka'nu' ña saa ne inɪ xini yu'u kii' ka'an ndoso' nɪa: Xiin' ndiee' i tava' nɪa ña ndiva'a nimá ne yivi', te ka'an tu nɪ tuku tu'un, ¹⁸ te naa' tɪin nda'a' kuein' nɪa koo', te kaxi' ña'a' ri' ndii, koo' a kundo'o nɪa. Te naa' ko'o' kuein' nɪa tatan' xatu ndii, koo' a kundo'o nɪa. Te naa' chɪndiee nɪa nda'a' nɪa xini' ne kuni kuvɪ ndii, nda'a' ne jaan' —nɪ kachi Jesús.

Sɔ'ɔ nɪ xaa a kii' nɪ ndaa Jesús ndivi'

(Lc. 24:50-53)

19 Sakan' te kij' ndi'i ni ka'an xto'o e' Jesús xiin' ra ndii, ni ndaa a ndivi', te ni xikundu'u' a nda'a' kua'a Ndiosí. 20 Te nda'a' xa'a' a jaan' ndii, ni kiee ra, te ni xa'a' ka'an ndoso' ra tu'un va'a kanii' mii' kua'an ra. Te chindiee' ña'a' xto'o e', te nia'á a ña ña ndaku nduu' ña ka'an ra jaan' xiin' chuun ka'nu' ña xaa' ra. Sakan' na kunduu a.]

**El Nuevo Testamento en el Mixteco de
Ayutla**
**Mixtec, Ayutla: El Nuevo Testamento en el Mixteco
de Ayutla New Testament**

copyright © 2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Ayutla Mixtec

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-16

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source
files dated 29 Jan 2022

7e4f3497-fb83-5234-ac91-e00e1d534904